

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ
в дослідженнях молодих учених**

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції

(м. Харків, 17 травня 2017 року)

Харків 2017

УДК 34(477)(063)

ББК 67.9(4УКР)

А45

Друкується відповідно до доручення Харківського національного університету внутрішніх справ від 06.04.2017 № 58.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
А45 молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф.
(м. Харків, 17 трав. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т
внутр. справ. – Харків, 2017. – 192 с.

У збірці знайшли відображення наукові розробки ад'юнктів, аспірантів, слухачів магістратури, здобувачів і молодих вчених Харківського національного університету внутрішніх справ та інших юридичних вузів України, присвячені розкриттю проблем, що існують в основних галузях правоохоронної та правозастосовної діяльності.

Для науковців, правоохоронців-практиків, ад'юнктів, аспірантів, курсантів, студентів та слухачів вищих навчальних закладів юридичного профілю.

УДК 34(477)(063)

ББК 67.9(4УКР)

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо», а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

Наукове видання

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених

Тези доповідей учасників науково-практичної конференції
(м. Харків, 17 травня 2017 року)

Відповідальні за випуск: Д. В. Сімонович, П. О. Білоус, А. С. Тяпкін

Редагування списків бібліографічних посилань: П. О. Білоус

Комп'ютерне верстання: А. О. Зозуля, П. О. Білоус

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 9,6. Тираж 56 пр. Зам. № 2017-16.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017

ЗМІСТ

СОКУРЕНКО В. В. ВІТАЛЬНЕ СЛОВО.....	8
АНДРЕЄВ Д. В. НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ	10
БАЙРАЧНА Т. О. НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	13
БАХАЄВА А. С. ВОЛЯ ТА ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ПІД ЧАС УКЛАДАННЯ ПРАВОЧИНІВ.....	17
БИКОВ К. Г. ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУЛУ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 2 СТ. 191 КК УКРАЇНИ	23
БОГДАН Ю. В. ПРАВО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	28
БУРБЕЛО Б. А. ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ.....	32
ВАЖИНСЬКИЙ О. С. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	34
ВАСИЛЬЄВА Д. О. ПОНЯТТЯ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	38
ВОЛКОВ В. А. ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ	41
ГАЛАГУРЯ Є. Л. РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ІЗ МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ (ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ І ПЕРЕВІРКИ ІНФОРМАЦІЇ)	45
ГАЛКІН Д. В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО- СТРУКТУРНОЇ ПОБУДОВИ МІЛІЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОРІЧЧЯ.....	49

ГАЛКІНА О. М.

АДМІНІСТРАТИВНІ АКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ
ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ..... 52

ГОРБУНКО П. В.

ВИКОРИСТАННЯ ДОСЯГНЕНЬ У ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ
У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ 58

ДАУГУЛЬ В. Я.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ГЕОДЕЗІЇ,
КАРТОГРАФІЇ ТА КАДАСТРУ ЯК ПРОВІДНИЙ СУБ'ЄКТ
НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ
ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....60

ДЕРЕВЯГІН О. О.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО
РОЗШУКУ СЕРІЙНИМ ПОСЯГАННЯМ НА МАЙНО
ГРОМАДЯН 64

ДОРОШЕНКО В. А.

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО
КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ 67

ЄМЕЦЬ Л. О.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ..... 72

ЄФРЕМОВА І. О.

ПРОТИПРАВНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ ЯК УМОВА
СІМЕЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 77

ЗОЗУЛЯ Є. В.

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА,
ЯКИЙ ВЧИНЮЄ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ
ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ
ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СКЛАДІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ 81

КАРАСЬ О. В.

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА..... 84

КАРПЕНКО Д. О.

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ..... 86

КОВЧЕНКО А. С.	
ДО ПОНЯТТЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	89
КОРШЕНКО В. А.	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	92
КРУТ К. О.	
ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	98
КУЗУБОВА Т. О.	
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ.....	100
КУЛЬКІНА Я. С.	
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВИНИ У ЗЛОЧИННОМУ ПОРУШЕННІ ПРАВИЛ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОСЮ, А ТАКОЖ ІЗ РЕЧОВИНАМИ І ПРЕДМЕТАМИ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ПІДВИЩЕНУ НЕБЕЗПЕКУ ДЛЯ ОТОЧЕННЯ (СТ. 414 КК УКРАЇНИ)	104
КУРГАНОВА С. В.	
СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ	108
ГАЙЧУК В. А., МАЛИНОВСЬКА Т. М.	
НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	112
МАРАВСЬКА К. І.	
ОСОБИСТІСНА ТА РОЛЬОВА НОРМАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-НОРМАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ	115
МЕЛІХОВ К. В.	
ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕС-СЛУЖБИ	118
МІТРУХОВ П. М.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ АДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	120

ПЕРЛІН С. І.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО
РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ..... 124

ПЕРЛІН В. С.

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ
РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ПРИСВОСННЯ
ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ АБО ЗВАННЯ
СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ 127

ПЕТРОВ О. С.

СУТНІСТЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ,
ЩО НЕ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ..... 131

ПІНЧУК П. А.

МІЖНАРОДНІ УСТАНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ,
ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКИХ СПРЯМОВАНА НА ЗАХИСТ
ПОРУШЕНИХ ПРАВ ОСІБ 135

ПОНОМАРЕНКО О. С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ВИМАГАННЮ 138

ПРІБИТКОВА Н. О.

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ,
ПРИЧИНИ ПОЯВИ ТА ПРОФІЛАКТИКА 142

РУЖИНСЬКА К. О.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ
СПРАВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ 148

СВЯТОКУМ І. О.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ
ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 151

СІМОНОВИЧ Д. В.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ 155

СКОРОБОГАТЬКО В. Ю.

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКИХ
ТА СУМІЖНИХ ПРАВ 157

УСТИЛОВСЬКА А. С.	
МОТИВАЦІЯ ЯК ПРОВІДНА ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	162
ФОМЕНКО М. В.	
ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (СТ. 170 КК УКРАЇНИ)	163
ЧОРНА А. М.	
МЕХАНІСТИЧНИЙ ТИП ОРГАНІЗАЦІЙНО- УПРАВЛІНСЬКИХ СТРУКТУР.....	167
ЧОРНУХА О. С.	
ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТИ ПРАВОВІДНОСИН ТА ПРЕДМЕТИ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	170
ШИБУТ В. Г.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАТРИМАННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА СТАНОВИТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ	175
ШОРСЬКИЙ П. О.	
РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ	180
ШТАНЬКО Г. Ю.	
ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	185
ШТИКЕР Я. Ю.	
ДОЗВІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: ДОКТРИНАЛЬНЕ РОЗУМІННЯ.....	185
ЩЕРБАНЮК Д. В.	
ЩОДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ ЕКСПЕРТНОЇ ІНІЦІАТИВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	191
СЕРГІЄНКО Д.М.	
СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 254 КК УКРАЇНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ	193

Шановні присутні!

Від імені ректорату і Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю вас із початком роботи науково-практичної конференції **«Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених»**, які проводяться в рамках всеукраїнського Дня науки.

Науково-дослідна робота молодих учених, курсантів і студентів є невід'ємною складовою частиною наукової діяльності вищих навчальних закладів системи МВС України. Організаційною формою наукової роботи курсантів, студентів і молодих учених у Харківському національному університеті внутрішніх справ є **Наукове товариство студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених**, представники якого зібралися сьогодні в цій залі.

Науково-теоретичне та практичне значення конференцій зумовлене передусім проблематикою питань, винесених на обговорення.

Основними напрямками конференцій є:

- ❖ патріотичне виховання курсантсько-студентської молоді в Україні;
- ❖ проблеми теорії та практики правоохоронної діяльності; історія правоохоронних органів; конституційне право;
- ❖ актуальні проблеми цивільного та трудового права; екологічне та аграрне право;
- ❖ адміністративне право та адміністративна діяльність поліції; фінансове право; інформаційне право;
- ❖ кримінальне право та кримінологія; кримінальне процесуальне право та сучасні тенденції розвитку криміналістики;
- ❖ правові й тактичні основи ОРД; спецтехніка; тактико-спеціальна підготовка; вогнева та спеціальна фізична підготовка; інформаційні технології в діяльності поліції; створення засобів та комплексів технічного захисту інформації;
- ❖ суспільно-економічні аспекти діяльності поліції;
- ❖ соціально-психологічне забезпечення діяльності поліції.

Цього року до оргкомітету надійшло 50 наукових доповідей, у яких ви звертаєте увагу на найбільш гострі проблеми сучасної науки та правоохоронної діяльності. Усі вони представлені у збірці тез доповідей учасників конференції.

Саме такі заходи, як сьогоднішні, дають змогу молодим правникам поділитися досвідом, взаємно збагатити арсенал знань, визначити національні та світові тенденції розвитку правознавства. Ми впевнені, що подані тези доповідей знайдуть практичне застосування не тільки в науці, але й на практиці, адже недалекою є той час, коли нинішні

молоді вчені, які зараз тільки набувають досвіду, приймуть до своїх рук священне полум'я правознавства і понесуть його людям. Сподіваємось, що ця конференція сприятиме утвердженню волі й бажання прислужитися великим та благородним ідеалам права на ниві професійної діяльності.

Упевнені, що на конференції прозвучить велика кількість цікавих та оригінальних доповідей і ми почуємо нові імена молодих обдаровань, котрим завдяки наполегливій праці, накопиченню знань, прагненню до самовдосконалення вдасться увійти в когорту видатних представників відомчої науки. Як і професорам нашого університету – нашим випускникам: Олександрі Миколайовичу Музичуку, Олексію Миколайовичу Литвинову, Сергію Станіславовичу Лукашу, Костянтину Юрійовичу Мельнику, Руслану Леонтійовичу Степанюку, Ользі Ігорівні Безпаловій та багатьом іншим.

Бажаю вам присмного і результативного наукового спілкування на нашому заході, творчих вам успіхів, здоров'я, миру та добра!

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

УДК 343.98

Денис Вікторович Андрєєв,
*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ

В теперішній час в Україні спостерігається неконтрольований ріст незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин, що інтенсивно поширюються серед населення та у кримінальному середовищі. Значна частина такої зброї незаконно потрапляє в усі без виключення регіони України із зони проведення антитерористичної операції. Це є ключовим фактором, який ускладнює криміногенну обстановку в цілому на загальнодержавному рівні і, зокрема, призводить до різкого підвищення кількості злочинів загальнокримінальної спрямованості. Суспільна небезпека незаконного обігу зброї полягає у створенні «сприятливих умов» для скоєння більш тяжких злочинів. Статистичні дані свідчать, що останні роки характеризуються високим рівнем злочинів, що скоєні із застосуванням зброї. Збільшення арсеналу зброї в країні призводить до її використання як знаряддя під час скоєння вбивств, розбоїв, грабев, хуліганства, нанесення тілесних ушкоджень, масових заворушень, терористичних актів та інших тяжких і особливо тяжких злочинів. Почастішали випадки застосування зброї з хуліганських спонукань, під час побутових сварок, у стані алкогольного сп'яніння тощо громадянами, які не планували її застосовувати для вчинення злочинів.

Відмінною рисою незаконного обігу зброї є і те, що окрім збільшення обсягів, змінюються і його якісні характеристики: він набуває організованого і транснаціонального характеру, змінюється предмет злочинів. Так, за даними МВС в Україні у 2016 році вилучено 2781 одиницю зброї та вибухівки, серед якої 4 гранатомети, 2 кулемети, 40 автоматів, 176 карабінів та гвинтівок, 250 пістолетів, 608 обрізів, 1,5 тис. одиниць саморобної зброї, 426 гранат, 116,7 тис. набоїв, 738 кг вибухових речовин та 678 кг пороку. За таких умов у надзвичайно складній ситуації опинились співробітники слідчих та оперативно-розшукових підрозділів територіальних органів поліції, які змушені протидіяти

незаконному обігу зброї в містах та районах, які знаходяться далеко від зон проведення антитерористичної операції.

Протидія незаконному обігу зброї займає особливе місце в діяльності правоохоронних органів і, перш за все, Національної поліції щодо запобігання злочинам, оскільки вона характеризується подвійною превенцією: окрім припинення незаконних дій зі зброєю, попереджаються також і тяжкі наслідки, які можуть настати в ході противоправного застосування зброї.

Аналіз слідчої, оперативно-розшукової, судової практики, чинного законодавства дає підстави для визначення напрямів протидії незаконному обігу зброї.

1. Імплементация норм міжнародного права щодо зброї у вітчизняне законодавство. З метою запобігання наслідків злочинних діянь, викликаних незаконним обігом вогнепальної зброї, міжнародною спільнотою прийняті відповідні основоположні акти: Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (резолюція 55/255, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 31.05.2001), до якого у 2013 році приєдналася Україна, та Європейська конвенція про контроль за придбанням і зберіганням вогнепальної зброї приватними особами від 28.06.1978. Протокол та Європейська конвенція є єдиними універсальними юридично обов'язковими документами з питань обігу вогнепальної зброї, які забезпечують державам глобальні рамки для контролю та регулювання ринку легальної зброї. Вказані міжнародні акти вимагають від всіх країн-учасниць розробки відповідних національних законів щодо обігу вогнепальної зброї. І це тим більш необхідно у зв'язку з курсом України в Євросоюз. На жаль Україна на сьогодні є єдиною в Європі державою, яка не має спеціального закону про зброю. За його відсутності сфера обігу зброї регулюється відомчою інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 21.08.1998 № 622 (у поточній редакції, з останніми змінами від 14.11.2015). Тому головним пріоритетом для України має стати розробка та прийняття якісного закону «Про зброю».

2. Удосконалення кримінального кодексу України. Основною статтею, яка покликана забезпечувати правоохоронні органи

та суд можливістю ефективно протидіяти незаконному обігу зброї є ст. 263 КК України. Задля вдосконалення цієї статті бажано доповнити її частинами, які передбачатимуть кваліфіковані та особливо кваліфіковані ознаки вчинення цього злочину (вчинення повторно або різними формами злочинних об'єднань), у тому числі з віднесенням їх за ступенем тяжкості до розряду тяжких злочинів. Вказане створить законодавчі умови для проведення, при наявності відповідних підстав, оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях. Слід передбачити кримінальну відповідальність за незаконний обіг основних складових частин і компонентів зброї, у тому числі їх переміщення через державний кордон України.

3. Криміналістичне забезпечення розслідування незаконного обігу зброї. Розслідуванню злочинів щодо незаконного обігу зброї сприятиме розробка криміналістичних рекомендацій (організаційного, тактичного, методичного характеру), удосконалення технічного та інформаційного забезпечення процесу виявлення, розслідування та попередження злочинів. У зв'язку з тим, що термін «незаконний обіг зброї» об'єднує декілька складів злочинів, існує необхідність у розробці комплексної криміналістичної методики розслідування групи однорідних злочинів.

4. Підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів. Попередження, виявлення злочинів, вчинених із використанням зброї, та у сфері незаконного обігу зброї покладено на Департаменту карного розшуку МВС України. Розв'язанню наведених завдань багато в чому сприяє активізація оперативного пошуку з метою виявлення осіб, які незаконно володіють зброєю, джерел та способів її придбання, причетності до інших злочинів, вчинених із використанням зброї.

5. Здійснення організаційно-технічних заходів. Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеного в дію указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015, МВС України необхідно розробити механізм запровадження обов'язкового експериментального відстрілу вогнепальної зброї, якою оснащуються правоохоронні органи, Збройні Сили України, інші утворені відповідно до законів

України військові формування, та передачі експериментально відстріляних куль і гільз Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центру МВС України. Контролю за обігом номерної зброї та розслідуванню злочинів щодо її незаконного обігу сприяло б створення єдиного державного реєстру, крім існуючого державного банку даних «Арсенал» відомчої стрілецької зброї.

Одержано 17.04.2017

*

УДК 351.9:351.74

Тетяна Олександрівна Байрачна,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З початком збройного конфлікту на сході України виникла потреба в удосконаленні діяльності всієї системи правоохоронних органів, перегляду їх структури, наданні їм певних воєнізованих повноважень. Зважаючи на це, навесні 2014 року було створено Національну гвардію України (далі – НГУ) – військове формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [1].

У зв'язку з подіями на Сході України Національна гвардія від самого початку конфлікту бере активну участь в антитерористичній операції. До кінця минулого року підрозділи НГУ навіть утримували окремі передові рубежі оборони. Практика показала, що саме НГУ була єдиною силовою структурою, яка виявилася

готовою протистояти «гібридній» загрозі на самому початку конфлікту на Сході України [2].

У липні 2015 року підрозділи НГУ були замінені на передових рубежах оборони підрозділами Збройних Сил України та на цей час виконують завдання із забезпечення громадської безпеки й інших режимних заходів на звільнених територіях, проводять спеціальні операції (антитерористичні, розвідувальні, розвідувально-пошукові, антидиверсійні тощо).

Особливість НГУ в тому, що крім виконання правоохоронних завдань, вона також бере участь у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони [2]. Таким чином, НГУ має широкий спектр завдань та повноважень, спроможна виконувати службово-бойові завдання у мирний час (правоохоронні), під час кризи (стабілізаційні) та в особливий період (військові).

З огляду на широкий спектр повноважень до діяльності НГУ приділяється значна увага як з боку контролюючих державних органів, так і з боку громадськості. У ст. 24 закону України «Про Національну гвардію України» [1] зазначено, що контроль за діяльністю НГУ, а також демократичний цивільний контроль за НГУ здійснюються відповідно до законодавства. Нагляд за додержанням законів у діяльності НГУ здійснюється прокурором шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Враховуючи положення закону України від 19.06.2003 № 975-IV «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», державний контроль за діяльністю НГУ здійснюється з боку Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Кабінету Міністрів України, центральних, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, в межах повноважень визначених законом, а також судових органів України.

Парламентський контроль відповідно до ст. 8 закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» реалізується в установчих та законодавчих функціях Верховної Ради України шляхом: визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; визначення основ національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського правопорядку; затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Міністерства внутрішніх справ України; визначення основ правового і соціального захисту та видів пенсійного забезпечення військовослужбовців тощо.

Узагальнений перелік повноважень глави держави щодо контролю за діяльністю НГУ можна почерпнути зі змісту ст. 13 закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», а також із норм закону України «Про Національну гвардію України».

Значний блок контрольних повноважень за діяльністю НГУ Президент України реалізує як голова Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБО України) та й узагалі під час функціонування цієї Ради. Відповідно до ст. 3 закону України від 05.03.1998 № 183/98-ВР «Про Раду національної безпеки і оборони України» функціями РНБО України є такі: 1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Відповідно до ст. 15 закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» Кабінет Міністрів України здійснює внутрішню і зовнішню політику держави щодо забезпечення її суверенітету, обороноздатності та національної безпеки, громадського

порядку, боротьби із злочинністю, відповідно до Конституції та законів України.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні військові формування, правоохоронні органи, у межах своїх повноважень: організовують і забезпечують виконання законів України, інших нормативно-правових актів стосовно національної безпеки і оборони та правоохоронної діяльності; забезпечують об'єктивне і своєчасне інформування Верховної Ради України, Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Кабінету Міністрів України про стан у підпорядкованих військових формуваннях і правоохоронних органах; інформують з цих питань громадськість у порядку, визначеному законами. Інші центральні органи виконавчої влади сприяють Збройним Силам України та іншим військовим формуванням, правоохоронним органам у виконанні покладених на них функцій і здійснюють відповідно до законодавства належне їх забезпечення (ст. 16 закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»).

Судовий контроль за діяльністю НГУ полягає у розгляді позовних заяв та скарг по факту допущених правопорушень з боку військовослужбовців цього військового формування. Як зазначає О. Ф. Андрійко, під судовим контролем слід розуміти використання судом своїх повноважень у випадку встановлення факту, що державний орган здійснив незаконну, необґрунтовану або несправедливу дію чи прийняв подібне рішення (акт) [3, с. 373]. При цьому особливість цього контролю полягає в тому, що його здійснюють не систематично, не повсякденно, наприклад, контроль з боку спеціалізованих контролюючих органів або прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні, а одноразово під час розгляду справ (адміністративних, цивільних, кримінальних) [4, с. 261].

Суб'єктами громадського контролю за діяльністю НГУ є громадяни України та громадські організації, утворювані відповідно до Конституції України для здійснення та захисту прав і свобод громадян та задоволення їхніх політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів, а також засоби масової інформації.

Отже, НГУ є військовим формуванням із правоохоронними функціями, яке підзвітне суспільству. Контроль за діяльністю НГУ здійснюється як з боку держави (Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Кабінету Міністрів України, центральних, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, в межах повноважень визначених законом, а також судових органів України), так і громадськості (громадян України, громадських організацій, засобів масової інформації).

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну гвардію України: закон України від 13.03.2014 № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

2. Національна гвардія України отримала статус спостерігача в FIER з перспективою членства/Прес-служба НГУ // Міністерство внутрішніх справ України: офіц. сайт. 12.10.2016. URL: http://mvs.gov.ua/ua/news/3307_Nacionalna_gvardiya_Ukraini_otrimala_status_sposterigacha_v_FIER_z_perspektivoyu_chlenstva_FOTO_VIDEO.htm (дата звернення: 19.04.2017).

3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1: Загальна частина/редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. 584 с.

4. Адміністративне право України: підручник/Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

Одержано 21.04.2017

*

УДК 347.132.6

Альона Сергіївна Бахаєва,

ад'юнкт Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

ВОЛЯ ТА ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ПІД ЧАС УКЛАДАННЯ ПРАВочИНІВ

Незважаючи на широкий інтерес науковців до проблем недійсних правочинів, сьогодні ще виникає немало теоретичних та практичних питань навколо блоку правочинів, укладених із

порушенням вимог законодавства, зокрема й тих, що стосуються вимог єдності волі та волевиявлення учасників правочину, і досі не існує єдиної позиції щодо юридичної природи недійсних правочинів та їх місця в системі юридичних фактів.

На підставі результатів наукових здобутків та доктринальних положень, здійснених у сфері недійсних правочинів, автор намагається класифікувати окремі види вад волі та волевиявлення при укладенні правочинів як умови дійсності правочину та їх місця в системі юридичних фактів.

Враховуючи значний обсяг досліджень навколо недійсних правочинів, у цивілістичній доктрині не має єдиної думки щодо правової класифікації вад волі та волевиявлення при укладенні правочинів як умови дійсності правочину та їх місця в системі юридичних фактів.

Окремі елементи вад волі та волевиявлення при укладенні правочинів традиційно поділялися на дві групи: 1) без внутрішньої волі на укладення правочину; 2) внутрішня воля сформувалась невірно.

До цього числа відносяться правочини, зроблені під впливом помилки, обману, насильства, зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною, під впливом тяжких обставин, вчинених дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (ст. 225, 229–233 ЦК України). Характерна риса зазначених недійсних правочинів – невідповідність волевиявлення (яке має повністю відповідати вимогам закону) справжньої волі особи, якої немає або вона склалася поза дійсним бажанням особи укласти правочин. У правочині підмінюється воля сторони правочину на волю сторонньої особи, яка здійснює протиправний вплив на волю сторони.

Відповідно до ч. 1 ст. 229 ЦК України, якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Помилка особи в правочині в науці іменується оманою [1]. При укладенні недійсного правочину внаслідок омани воля особи формується в результаті неправильних уявлень про дійсні (реальні) умови правочину або про обставини реальної дійсності, однак без протиправного наміру іншої сторони. Головна відмінність

помилки від омани в тому, що помилка формується без протиправного наміру контрагента, а в більшості випадків виникає з необачності, самовпевненості, непоінформованості, переоцінки власного досвіду [2]. При цьому до уваги повинна братися не будь-яка омана, а лише та, що має істотне значення. Узагальнюючи ці випадки, ми класифікуємо їх таким чином:

По-перше, при помилці у характері правочину – сторони помиляються у визначенні самого правочину, наприклад, укладають договір оренди майнового паю, при наданні речі на зберігання застосовують правила договору безоплатного користування річчю. Так у справі № 723/26/14-ц суд касаційної інстанції, залишаючи без змін рішення апеляційного суду, яким визнано недійсним договір дарування житлового будинку, виходив із того, що укладаючи оспорюваний договір дарування, позивач помилився щодо фактичних обставин правочину та його природи, що вплинуло на його волевиявлення під час укладення договору дарування замість договору довічного утримання.

По-друге, помилка в предметі правочину (помилка в якості предмета) має місце, коли учасник правочину під час укладання правочину помилково мали на увазі різні речі, і ця помилка була з'ясована лише при передачі речі, наприклад, покупець бажає придбати взуття з натуральної шкіри, а йому продають зі штучної, оскільки продавець не знав про наміри покупця. Так у справі № 6-372цс16 суд встановив, що наявність чи відсутність помилки – неправильного сприйняття позивачем фактичних обставин правочину, що вплинуло на волевиявлення особи під час укладення договору дарування замість договору довічного утримання, суд визначає не тільки за фактом прочитання сторонами тексту оспорюваного договору дарування та роз'яснення нотаріусом суті договору, а й за такими обставинами, як: вік позивача, його стан здоров'я та потреба у зв'язку із цим у догляді й сторонній допомозі; наявність у позивача спірного житла як єдиного; відсутність фактичної передачі спірного нерухомого майна за оспорюваним договором дарувальником обдаровуваному та продовження позивачем проживати в спірній квартирі після укладення договору дарування.

Не є помилкою щодо якості речі неможливість її використання або виникнення труднощів у її використанні, що сталося

після виконання хоча б однією зі сторін зобов'язань, які виникли з правочину, і не пов'язане з поведінкою іншої сторони правочину. Не має правового значення помилка щодо розрахунку одержання користі від вчиненого правочину.

По-третє, помилка в особі контрагента має місце, коли особу помилково приймають за однофамільця чи особа повторно звертається в установу для надання послуги і з'ясовується, що в ній вже не працює той робітник, який останнього разу був виконавцем послуги. Так, у справі № 522/2038/14, ухвалюючи рішення про задоволення позовних вимог, суд першої інстанції, з висновками якого погодились суди апеляційної та касаційної інстанцій, дійшов висновку про те, що позивачка, надаючи нотаріально посвідчену згоду на укладення договору купівлі-продажу квартири, помилялась стосовно істотних умов оспорюваного договору, а саме ціни квартири та особи-покупця;

По-четверте, помилка в праві – це випадки, коли особи перебували в омані з підстави правового регулювання правочину. Наприклад, уклали договір поставки під час дії мораторію на ввіз. Так, у справі № 6-25376св10 апеляційний суд не врахував і змісту п. 5 Прикінцевих положень закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи», за яким на 2009–2010 роки введено мораторій на примусове виселення із житла, в якому зареєстрована фізична особа іпотекодавець, і це житло є єдиним житлом іпотекодавця, у разі якщо відсотки за іпотечним житловим кредитним договором сплачується своєчасно або з максимальною затримкою до двох місяців, а також документально врегульовано питання реструктуризації боргу на узгоджених з банком умовах виселення буде неможливим.

Відповідно до ч. 1 ст. 230 ЦК України, якщо одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин визнається судом недійсним. Якщо було навмисне введення особи в оману відносно дійсних умов правочину, в результаті чого сторона укладає не вигідний для себе договір, такі недійсні правочини іменуються вчиненими під впливом обману. Обман може виражатися в двох формах:

1) в активній формі, коли стверджуються неправдиві факти про правочин, його елементи; заперечуються недоліки; перебільшення; підробки і т. п. Так, у справі № 668/13508/14-ц суд дійшов висновку, що неправдиве повідомлення батьками, які є одночасно законними представниками неповнолітньої або малолітньої особи, про відсутність прав дитини на майно, що передається в іпотеку, не може бути підставою для визнання іпотеки недійсною за позовом батьків, які зловживали своїми правами законних представників дитини, а може спричинити інші наслідки, передбаченні законодавством, які застосовуються органами опіки та піклування;

2) у пасивній формі, коли навмисно вмовчується про дійсні факти: ненадання повної документації; приховання інформації і т. п. Так у справі № 6-7184св08 судом встановлено, що 31 травня 2007 року між ВАТ «Донецьксільбуд» та відповідачами був укладений та нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу 70/100 частин будівель автобази. Відповідачі навмисно замовчували наявність обставин, що можуть перешкодити вчиненню правочину, а саме відсутність у них наміру сплачувати за придбання майна 3 млн. 900 тис. грн. Унаслідок дій відповідачів позивач навмисно був введений в оману щодо вартості майна, яку мали намір сплатити за його придбання відповідачі, замовчуючи існування обставин, які могли перешкодити вчиненню правочину з боку позивача.

Головний елемент цих недійсних правочинів – прямий намір контрагента або третіх осіб, які діють на прохання контрагента, на введення сторони в оману. Як вказують науковці, обман може стосуватися не тільки умов правочину, але й знаходитися за межами правочину, наприклад, стосуватися мотиву і цілей правочину.

Частина 2 ст. 230 ЦК України встановила виняток із загального правила визнання правочину недійсним двосторонній реституції, яке полягає у двократному розмірі відшкодування завданих збитків і можливості стягнути моральну шкоду зі сторони, яка використовувала оману.

Омана у правочинах не поширюється на випадки, коли помилка стосується мотивів укладання правочину.

Відповідно до ч. 1 ст. 231 ЦК України, правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним. Насильство – фізичний або психологічний вплив на особу – учасника правочину або його близьких з метою спонукання особи до укладення правочину. Особа, що укладає неvigідний для себе правочин, виражає волю під впливом заподіяних фізичних чи моральних страждань. При вирішенні спорів про визнання недійсним правочину, вчиненого особою під впливом насильства, судам необхідно враховувати, що насильство має виражатися в незаконних, однак не обов'язково злочинних діях. Насильницькі дії можуть вчинятися як стороною правочину, так і іншою особою – як щодо іншої сторони правочину, так і щодо членів її сім'ї, родичів тощо або їх майна. Факт насильства не обов'язково має бути встановлений вироком суду, постановленим у кримінальній справі [3, п. 21].

При цьому не обов'язково, щоб контрагент сам здійснював цей вплив, необхідно, щоб він знав про примус і використовував цю обставину в своїх інтересах.

Список бібліографічних посилань

1. Макарчик В. С. Основи римського приватного права: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Київ: Атіка, 2003. С. 184–186.

2. Зайцев О. Л. Правочини з вадами волі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 36. С. 364–369. URL: <http://visnyk.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=28881> (дата звернення: 18.04.2017).

3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листоп. 2009 р. № 9 // Право України: Інтернет-проект/Інформ.-аналіт. центр «ЛІГА», ТОВ «ЛІГА:ЗАКОН». URL: http://pravo.ligazakon.ua/document/view/VS090583?edition=2009_11_06 (дата звернення: 18.04.2017).

Одержано 20.04.2017

★

УДК 343.375

Клим Геннадійович Биков,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУЛУ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 2 СТ. 191 КК УКРАЇНИ

Незважаючи на зміну політичної еліти в Україні та прихід до влади нових людей, корупція в нашій державі не зменшилася, а в деяких сферах навіть зросла. Про це свідчить як оцінка рівня протидії корупції в нашій державі з боку світової спільноти та міжнародних фінансових організацій, так і ставлення до цього питання пересічних громадян. За оцінкою компаній Transparency International, Gallup International та Центра Разумкова, які проводили дослідження рівнів корупції в Україні, практично кожен українець стикався з корупцією на побутовому рівні – в поліклініці, школі, ВНЗ. Також експерти підкреслюють, що корупційність українського суспільства просто величезна і для попередження необоротних процесів в економіці, держава повинна зробити боротьбу з корупцією своїм пріоритетним завданням [1].

Парламент України упродовж останніх трьох років прийняв велику кількість нових нормативно-правових актів, спрямованих на протидію корупції, та вніс численні зміни до системи діючих законів нашої держави з тією самою метою. Так, законом України від 12 лютого 2015 року № 198-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» до групи корупційних злочинів було віднесено суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 191 Кримінального кодексу України (далі – КК України) у разі його вчинення шляхом зловживання службовим становищем.

При визначенні предмету злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України, як і більшості корисливих та некорисливих злочинів проти власності, стверджується, що ним є приватне, державне та комунальне майно, яке має певні обов'язкові ознаки. Такими ознаками, на думку науковців, є: 1) юридична ознака (предмет злочину належить на праві власності іншій особі);

2) економічна ознака (предмет злочину має відповідну вартість [ціну], яка й обумовлює розмір збитків, що спричиняються власникові); 3) фізична ознака (зазначені предмети можна вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити) [2, с. 162]. Окремі науковці як самостійну ознаку предмету злочинів проти власності виокремлюють соціальну ознаку. Так, О. О. Дудоров та Є. О. Письменський, характеризуючи соціальну ознаку предмету злочинів проти власності, наголошують на тому, що за допомогою праці така річ має бути створена або відокремлена від природного середовища [3, с. 352].

Крім цього в юридичній літературі наголошується, що крім майна у деяких злочинах проти власності предметом можуть бути право на майно (ст. 190 КК «Шахрайство»), а також дії майнового характеру (ст. 189 КК «Вимагання»). Визначаючи зміст предмету злочину проти власності, П. В. Олійник робить висновок, що ними виступають: 1) чуже майно (до якого відносяться речі, гроші, цінні папери, що є еквівалентом вартості); 2) об'єкти (явища), прирівняні до майна (такі як земельні ділянки, електрична та теплова енергія, природний газ); 3) право на майно; 4) дії майнового характеру [4, с. 81].

Інші науковці приходять до висновку, що термін «майно», яким позначений предмет злочинів проти власності в законі України про кримінальну відповідальність, використовується виключно у розумінні «річ». На підставі аналізу положень статей 179–189 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вони доходять висновку, що таким явищем є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [3, с. 350]. Виходячи з таких підходів, предметами злочинів проти власності є: тварини (ст. 180 ЦК України); нерухомі та рухомі речі (ст. 181 ЦК України); речі подільні та неподільні (ст. 183 ЦК України); речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками (ст. 184 ЦК України); речі споживні та неспоживні (ст. 185 ЦК України); головна річ і приналежність (ст. 186 ЦК України); складові частини речі (ст. 187 ЦК України); складні речі (ст. 188 ЦК України); продукція, плоди та доходи (ст. 189 ЦК України).

На підтвердження своєї позиції, зазначені автори наводять як аналіз змісту кримінально-правових заборон, описаних у статтях 185–198 КК України, так і техніку конструювання статей 189 і 190 КК України, в диспозиціях яких зазначено: «Вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру...» (ст. 189 КК) або «Заволодіння чужим майном або придбання права на майно ...» (ст. 190 КК України) [3, с. 350]. Таку саму позицію займають й інші вчені-криміналісти. Так, М. І. Панов, наголошуючи, що у деяких злочинах проти власності як предмет поруч з майном виступають право на майно, а також дії майнового характеру «... (див. коментар до статей 189, 190 КК)» [5, с. 202].

Але необхідно мати на увазі, що основним завданням КК України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам (ч. 1 ст. 1 КК України), тобто забезпечення охорони правовідносин, врегульованих іншими галузями права, від злочинних посягань. Стосовно ж регулювання майнових відносин, як різновиду цивільних відносин, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, якими і є відносини права власності особи на річ (майно), така функція покладена на ЦК України і саме ним визначається зміст правовідносин власності та інших речових прав. Зазначене необхідно враховувати як при визначенні сутності родового об'єкта злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини КК України, та змісту майна (речі) як предмету відповідних суспільно небезпечних посягань. При цьому, базисом встановлення підстав кримінальної відповідальності за злочини проти власності є положення ст. 41 Конституції України та ст. 321 ЦК України щодо непорушності права власності.

Наведене у повному обсязі знайшло своє відображення в теорії кримінального права України, адже будь-які правовідносини можливі лише з приводу спільного, єдиного для них предмета, який завжди входить до кола людських потреб, а ця обставина саме і зумовлює виникнення і функціонування самих відносин (природні об'єкти, різні товари чи предмети, що мають

ознаки товару) [6, с. 83]. У злочинах проти власності (розділ VI Особливої частини КК України) родовим об'єктом виступають правовідносини власності, а майно (речі) одночасно є як предметом цих правовідносин, так і предметом більшості складів злочинів цієї групи. Майно виступає як необхідна (обов'язкова) ознака складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України, адже саме вона безпосередньо зазначена у кримінальному законі: «Привласнення, розтрата або заволодіння чужим *майном* шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» (виділено автором. – *К. Б.*).

Водночас, на нашу думку, визначення такого предмету злочину в диспозиції ч. 2 ст. 191 КК України за будь-яких умов характеризує наведене посягання лише у разі його вчинення шляхом привласнення або розтрата, адже саме майно (у речовому його розумінні), яке було ввірено службовій особі чи перебувало у її віданні, можна протиправно обернути на свою користь або користь інших осіб таким способом (шляхом привласнення або розтрата). Можливість вчинення такої протиправної поведінки саме щодо чужого майна безпосередньо обумовлена сутністю наведених способів скоєння злочину, що розглядається. Щодо вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (коли відповідний предмет злочину не є ані ввіреним такій службовій особі, ані таким, що перебуває у її віданні), то таке викрадення, на нашу думку, можливо як щодо чужого майна, так і щодо чужого права на майно.

Разом з тим, як зазначалося вище, право на майно (на відміну від складів злочинів, передбачених статтями 189 та 190 КК України) не передбачене у законі про кримінальну відповідальність як предмет злочину, що аналізується, і не розглядається як явище матеріального світу, з певними властивостями якого пов'язують наявність або відсутність відповідного складу злочину у науці кримінального права України. Виходячи із наведеного, у випадку протиправного придбання службовою особою шляхом зловживання нею своїм службовим становищем права на майно, якщо це завдало матеріальної шкоди власнику майна або володільцеві такого права на майно (що у разі протиправного придбання права на майно, на нашу думку, є очевидним), дії

такої службової особи утворюють не склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 191 КК України, а зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересів служби (ст. 364 КК України). Спеціальна мета, що передбачена як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони цього складу злочину (одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої особи), у наведеному випадку апріорі має місце, адже, згідно з приміткою до ст. 364-1 КК України, у ст. 364 КК України під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру, які (службові особи – *за текстом*) одержують без законних на те підстав.

Водночас, наведений склад злочину має місце лише у випадку, якщо таке зловживання владою або службовим становищем завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, тобто завдало майнової шкоди, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (п. 3 примітки до ст. 364 КК України). Наразі очевидно є невідповідність співвідношення кількісних показників розміру матеріальної шкоди (збитків) як суспільно небезпечних наслідків вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 364 КК України та ч. 2 ст. 191 КК України, яка не завбачає будь-якої мінімальної межі розміру спричиненої майнової (матеріальної) шкоди власникові такого майна у разі заволодіння ним шляхом зловживання службовою особою таким самим службовим становищем як і у випадку вчинення злочину у сфері службової діяльності.

Враховуючи наведене, на нашу думку, є необхідним та доцільним доповнити диспозицію ч. 2 ст. 191 КК України вказівкою на такий альтернативний предмет вчинення цього злочину шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем як право на майно.

Список бібліографічних посилань

1. За останні 2 роки рівень корупції в Україні зріс на 18 %, – дослідження // РБК – Україна: сайт. 09.04.2015. URL: <https://www.rbc.ua/>

ukr/news/poslednie-goda-uroven-korrupsii-ukraine-1428572826.html (дата звернення: 09.04.2017).

2. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник/ Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.

3. Кримінальне право (Особлива частина). Т. 1: підручник/за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: Елтон-2, 2012. 780 с.

4. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення: монографія/Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків: Право, 2011. 208 с.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 1040 с.

6. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.

Одержано 24.04.2017

*

УДК 343.35:65.012.8

Юлія Валеріївна Богдан,

*аспірант кафедри конституційного та міжнародного права
Національної академії внутрішніх справ*

ПРАВО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

На виконання рекомендації за результатами 1-го та 2-го спільних раундів Групи країн проти корупції (GRECO) було запроваджено Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення (далі – Реєстр). Рекомендації GRECO зводилися до наступного:

– посилити координацію між правоохоронними органами, що провадять розслідування корупційних діянь, покращити процедуру зведення, аналізу та поширення комплексної статистики щодо справ про корупцію та інформації про результати таких справ;

– створення в системі правоохоронних органів об'єднаної бази з корупційних та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією;

– запровадити статистику застосування дисциплінарних заходів та стягнень до службовців у сфері публічного управління.

Як вказує Міністерство юстиції, метою функціонування Реєстру є забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні правопорушення та забезпечення проведення спеціальних перевірок відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування [1].

Ми згодні з тим, що Реєстр є якісною базою даних про осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Наявність відомостей про даних осіб полегшує роботу правоохоронних органів, прискорює процедуру спеціальної перевірки та дозволяє виявляти серед претендентів на посади в органах державної влади чи місцевого самоврядування тих, які вже вчиняли корупційні правопорушення. Але, головним є стримуючий фактор Реєстру для державних службовців, що дозволяє підвищити доброчесність поведінки публічних службовців.

Відповідно до ст. 59 закону України «Про запобігання корупції» у відкритому для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про фізичну або юридичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (для ЮО – назва);
- 2) місце роботи, посада на час вчинення правопорушення (для ЮО – юридична адреса, код в Єдиному державному реєстрі ЮО та ФОП);
- 3) склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 4) вид покарання чи стягнення (для ЮО – вид застосованих заходів кримінально-правового характеру);
- 5) спосіб вчинення дисциплінарного корупційного проступку;
- 6) вид дисциплінарного стягнення [2].

В цьому контексті виникають дуже серйозні спори з приводу суб'єктів на яких поширюється дія статті 59 закону України «Про запобігання корупції». Дослідивши Реєстр, було встановлено, що існує 246 записів за фактом вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-3 КУпАП («Пропозиція або надання неправомірної вигоди»), 69 запис про вчинення

особою злочину, передбаченого ст. 369 КК України («Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»).

Доцільно відмітити те, що більшість осіб, які вчинили вказані правопорушення, були включені до Реєстру на підставі п. 4 ч. 1 ст. 4 закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який втратив чинність. Дійсно, за даним законом до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення були віднесені фізичні особи – у разі одержання від них особами, зазначеними у п. 1–4 ч. 1 ст. 4, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди.

Натомість закон України «Про запобігання корупції» чітко вказує, що такі фізичні особи не є суб'єктами, на яких поширюється дія закону України «Про запобігання корупції» (ст. 4), але інформація про таких осіб продовжує знаходитися в відкритому та безоплатному цілодобовому доступі.

Крім того, ст. 172-3 КУпАП була виключена на підставі закону України № 221-VII від 18.04.2013 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією».

Тому, проблемою є законодавча прогалина у визначені порядку виключення відомостей про ФО/ЮО, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, із відкритого доступу. На нашу думку, термін дії запису в Реєстрі, який є у відкритому доступі, повинен складати від 1 до 5 років. Ми це пов'язуємо із терміном дії такого покарання чи стягнення як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 30 КУпАП, ст. 55 КК України).

Іншою проблемою Реєстру є зазначення дати та номеру судового рішення, що є порушення вимог ст. 59 закону України «Про запобігання корупції». З урахуванням того, що Реєстр містить дані, які ідентифікують особу, то це призводить до невиконання вимог ст. 7 закону України «Про доступ до судових рішень», в якій вказано, що у текстах судових рішень, що відкриті для загального доступу через оприлюднення на офіційному веб-порталі судової влади або офіційне опублікування, не можуть

бути розголошені відомості, що дають можливість ідентифікувати фізичну особу. Натомість, здійснивши порівняльний аналіз Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення та Єдиного реєстру судових рішень, можна легко ідентифікувати фізичну особу в конкретному судовому провадженні.

Висновок. Дійсно, Реєстр є профілактичним засобом для державних службовців. Але, для реалізації принципу справедливості необхідно вдосконалити порядок ведення Реєстру, а також законодавчі акти, які регулюють протидію корупції. Прикладом цього може слугувати необхідність розширення складів злочинів, які є корупційними (примітка ст. 45 КК України). Стосовно Реєстру, то слід додати, що останній повинен мати більше інформаційно-аналітичний характер для належного забезпечення діяльності правоохоронної системи, органів державної влади чи місцевого самоврядування, які проводять спеціальну перевірку відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Звісно, подальшого наукового дослідження потребує встановлення відповідності між Конституцією України, рядом нормативно-правових актів (наприклад, законом України «Про інформацію» тощо) та статтею 59 закону України «Про запобігання корупції» стосовно відкритого, цілодобового доступу до конкретних відомостей про фізично особу і юридичну особу.

Список бібліографічних посилань

1. Порядок надання відомостей з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення // Міністерство юстиції України: офіц. сайт. URL: <http://old.minjust.gov.ua/38780> (дата звернення: 27.04.2017).

2. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

Одержано 28.04.2017

*

УДК 343.98(477)

Богдан Анатолійович Бурбело,

*викладач кафедри криміналістики та судової експертології
факультету № 1 Харківського національного університету
внутрішніх справ;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1071-1338>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, викликає певні труднощі у збереженні слідової картини після вибуху, своєчасності проведення огляду, виявленні і вилученні слідів вибуху.

Огляд місця вибуху повинен бути ретельно продуманим і суцільним. Жодна із ділянок цього місця події не повинна бути пропущена. При цьому необхідно мати на увазі, що найбільша кількість слідів вибуху концентрується в осередку вибуху, визначається за наявності воронки в ґрунті, найбільшим руйнувань, деформації матеріальних об'єктів, наявності інтенсивних слідів термічного дії, окопчення.

У криміналістичній літературі питання слідової картини кримінальних вибухів досліджували В. П. Бахін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, О. М. Завадський, М. В. Костенко, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, М. А. Селіванов та інші науковці.

Слідова картина злочину, учиненого із застосуванням вибухового пристрою та вибухових речовин, є різноманітною. У ній, як стверджують М. А. Погорецький, М. О. Ленко та Д. Б. Сергєєва, зустрічається вся сукупність можливих матеріальних та ідеальних слідів, оскільки в механізмі події беруть участь люди і речі, які взаємодіють і утворюють ідеальні сліди пам'яті та матеріальні сліди-предмети, сліди-відображення, сліди-речовини тощо [1, с. 41].

Матеріальним відображенням застосування засобів та знарядь учинення шляхом використання вибухових пристроїв та вибухових речовин є: предмети та речі, які використовуються для прихованої доставки знарядь протиправного діяння на місце його учинення; сліди пальців рук, крові, потожирової речовини та інші біологічні сліди злочинців, а також частини їх одягу; сліди вибуху; залишки конструкції вибухового пристрою; поранення на

тілі потерпілих осіб та сліди пошкодження на трупах; кров на одязі та предметах навколишньої обстановки тощо.

На місці події після здійснення вибуху завжди відбуваються зміни в навколишньому середовищі, тому погоджуємося з науковцями, що воно повинно сприйматись комплексно, масштабно, як загальна слідова картина вибуху [2, с. 82].

Для пошуку слідів під час огляду місця вибуху широко використовуються засоби криміналістичної вибухотехніки: прилади, устаткування, інструменти, матеріали, хімічні реактиви, програмне забезпечення і інші засоби, призначені для використання слідчими, експертами і спеціалістами-вибухотехніками при вирішенні завдань з пошуку, виявлення, знешкодження, знищення, фіксації, вилучення, транспортування і криміналістичного дослідження вибухонебезпечних об'єктів і слідів, які залишаються на місці встановлення чи вибуху.

Специфічність та різноманітність слідів і об'єктів, які потрібно шукати, вивчати та вилучати на місці вибуху обумовлюють необхідність залучення до участі в огляді найширшого кола спеціалістів і технічних помічників.

До слідів вибуху, досліджуваними криміналістами, належать:

- механічні пошкодження середовища (грунту), іншого матеріалу поверхні, навколишніх предметів, живих осіб;
- від вибухової хвилі (воронки, розломи, відколи, локальні деформації, травматичні пошкодження у людей та ін.);
- від осколків (вм'ятини, подряпини, осколкові пробоїни);
- термічні пошкодження (окопчення, розплавлення);
- залишки (уламки, частини) вибухового пристрою (металеві, скляні або пластмасові частини корпусу пристрою, обривки електропроводів, дроту і вогнепровідного шнура, частини корпусу, механічного детонатора, деталі або уламки годинникового механізму та елементів електроживлення та ін.).

Вибух мінімізує кількість слідів злочинців, вибухових пристроїв та вибухових речовин. При спрацюванні вибухового пристрою відбувається руйнування або сильна деформація усіх елементів його конструкції. Через температурний вплив і високий тиск продуктів вибуху знищуються сліди біологічного походження (сліди пальців рук, кров, волосся та ін.) на корпусі та деталях вибухового пристрою. При потужному вибуху відбувається значне

руйнування елементів конструкції як підричника, так і корпусу вибухового пристрою, розкидання фрагментів та часткове їх згоряння при вибуху, призводить до знищення слідів [3].

Практика свідчить про те, що під час огляду місця події за фактом вибуху доволі часто виникають певні труднощі, які перешкоджають його невідкладному та оперативному проведенню. Це пов'язано з аварійно-рятувальними роботами, за умови виконання яких не завжди вдається забезпечити збереження слідів вибуху, особливо – мікрооб'єктів.

Своєчасне виявлення, вилучення та дослідження слідів вибуху дозволяє отримати значну інформацію про вибуховий пристрій, який застосовувався, його кількісні та якісні характеристики, надати необхідні відомості для виявлення інших речових доказів та встановлення осіб, причетних до вчинення злочину.

Список бібліографічних посилань

1. Погорецький М. А., Ленко М. О., Сергєєва Д. Б. Процесуальні та криміналістичні засади початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою: монографія. Київ: Алерта, 2014. 300 с.
2. Брусницын В. И. Особенности осмотра места происшествия, связанного с криминальным взрывом // Актуальные проблемы права: сб. тр. Хабаровск: Изд-во ДВГУПС, 2001. С. 82–85.
3. Білик І. М. Особливості залучення експерта при розслідуванні терористичних актів // Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 20–21 берез. 2015 р.). С. 161–165.

Одержано 19.04.2017

*

УДК 351.713

Олександр Сергійович Важинський,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Серед актуальних питань розвитку системи органів Державної фіскальної служби України (ДФСУ) є інформаційне забезпечення. Інформаційне забезпечення охоплює всі етапи діяльності

органів ДФСУ і містить збір інформації, її передачу каналами зв'язку, обробку, аналіз і зберігання інформації та контроль за її використанням [1, с. 228]. Якісна інформаційна підтримка впливає на фінансову політику держави та на кількість сплачених податків, зборів та інших обов'язкових платежів у бюджет країни.

ДФСУ у своїй діяльності використовує значний обсяг різноманітної інформації. Зазначена інформація пов'язана із змістом та результатами діяльності суб'єктів господарювання, звітними даними, характером взаємовідносин з іншими суб'єктами фінансово-господарської діяльності, даними які характеризують наявність ліцензій та дозволів на здійснення тих чи інших видів підприємницької діяльності тощо. Сукупність інформації використовується при контролі за своєчасністю та повнотою сплати податків, проведення документальних, камеральних та інших перевірок суб'єктів господарювання, встановленням змісту податкових взаємовідносин між суб'єктами оподаткування, а також при виявленні правопорушень та злочинів у сфері оподаткування.

Основними джерелами інформаційної підтримки органів ДФСУ є:

- системи обміну інформацією з міністерствами та відомствами;
- автоматизована система управління документами;
- комплексна система захисту інформації;
- інтегрована система корпоративної мережі органів ДФСУ;
- система підтримки прийняття рішень (корпоративне сховище даних органів ДФСУ, аналітична система, система відомчої звітності).

Інтегрована інформаційно-аналітична система (ІАС) є джерелом інформаційної підтримки органів ДФСУ.

Основними складовими ІАС є: управління ризиками; аналіз ефективності діяльності структурних підрозділів ДФСУ; формування регламентних та структурованих звітів із задовільним рівнем деталізації; виконання нерегламентованих, довільних запитів; візуалізація даних (представлення інформації у вигляді списків (звітів), графічних діаграм, графіків, малюнків, мультиплікативних зображень, таблиць тощо) та ін.

Діюча Концепція Національної програми інформатизації передбачає створення ряду державних інформаційних ресурсів

таких як: автоматизовані бази даних «Законодавчі та нормативні акти України», «Ресурси України», «Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України» та інші [2; 3].

На сьогодні основу інформаційного забезпечення діяльності органів ДФСУ становить:

- єдиний реєстр податкових накладних – стосовно суб'єктів господарювання, істотно пов'язаних між собою;
- система співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів;
- реєстраційні дані суб'єктів господарювання та установчі документи;
- результати контрольно-перевірочної роботи підрозділів податкового та митного аудиту;
- система відпрацювання «фіктивного» кредиту;
- система оцінки діяльності суб'єкта господарювання;
- система електронної митниці;
- система взаємодії держави із громадянським суспільством з використанням передових телекомунікаційних мереж.

Іншими джерелами інформації про формування та діяльність фінансово-промислових груп є інформація з:

- Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;
- Єдиного реєстру довіреностей;
- Державного реєстру обтяжень рухомого майна;
- Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство тощо [4].

Одним із елементів інформаційного забезпечення діяльності органів ДФСУ є відкриті реєстри та інформаційні ресурси, що надають можливість платнику податків самостійно отримати певну інформацію в режимі реального часу, шляхом авторизації на сайті ДФСУ без підготовки та спрямування письмового запиту до територіального відділу ДФСУ.

Необхідність удосконалення інформаційного забезпечення діяльності органів ДФСУ визначається як об'єктивними та суб'єктивними факторами.

До об'єктивних факторів належать: деяка нечіткість правових норм податкового законодавства, що ускладнює їх тлумачення та практичну реалізацію; наявність недостатньої кількості

методичних рекомендацій та вказівок у сфері інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення, які інколи не відповідають у повній мірі, нормативним актам вищої юридичної сили та ін.

До суб'єктивних факторів необхідно віднести: ненавмисні помилки працівників районних та обласних органів ДФСУ, які у більшій мірі пов'язані зі змінами податкового законодавства та незнанням методичних рекомендацій та вказівок у сфері інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення; інколи, некомпетентність працівників податкових та митних органів.

Проблемні питання інформаційного забезпечення діяльності ДФСУ недостатнє та неякісне технічне забезпечення, яке полягає у недостатньому технічному оснащенні окремих підрозділів та несумісності програмного забезпечення, що призводить до різного роду збоїв при виконанні доручень та завдань керівництва. робота, яка спрямована на створення якісної інформаційної системи, яка унеможливить втручання людського фактору в процес подання та обробки податкової звітності, дозволить платнику податків отримувати своєчасні та якісні послуги не лише в державній податковій інспекції, яка здійснюватиме контроль за сплатою ним податків, як зараз, а у будь-якому підрозділі державної податкової інспекції, де це буде для нього зручно в режимі реального часу [5].

Таким чином, сучасний стан інформаційного забезпечення діяльності органів ДФСУ говорить про необхідність максимального використання працівниками ДФСУ інформаційних та комп'ютерних систем, баз даних, що в свою чергу вимагає вжиття заходів спрямованих на підвищення рівня та якості інформаційного забезпечення. Крім того застосування сучасних інформаційних технологій та технічних засобів контролю на рівні міжнародних стандартів, що дасть змогу збільшити товарообіг при транзитних перевезеннях товарів, сприятиме наповненню бюджету, та ефективній боротьбі з злочинністю, що значно підвищить ефективність роботи органів ДФСУ.

Список бібліографічних посилань

1. Стаценко-Сургучова І. С. Сутність інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби. *Науковий вісник. Ірпінь*, 2006. № 4–5 (35). С. 228–233.

2. Калюжний Р., Цимбалюк В. Розбудова держави та інформатизація державного управління (соціальні та організаційно-правові питання). *Розбудова держави*. 1994. № 2. С. 31–36.

3. Правова інформатика: система інформатизація законотворчої, правозастосовсовчої, правоохоронної, судочинної та правоосвітньої діяльності в Україні: монографія/Брижко В. М., Вознюк І. А., Гавловський В. Д. та ін.; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. Ужгород: ІВА, 2003. 168 с.

4. Дмитрук О. О. Адміністративно-правове регулювання отримання інформації органами ДПС України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 62–65.

5. Мороз Д. О. Адміністративно-правові засади діяльності податкової міліції як суб'єкта інформаційних відносин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2016. 202 с.

Одержано 25.04.2017

*

УДК 343.56

Дарія Олександрівна Васильєва,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Криміналізація зайняття гральним бізнесом, яка відбулася відповідно до закону України від 22.12.2010 № 2852-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні», та виділення його як самостійного складу злочину (ст. 203-2 КК України), викликали необхідність формулювання науково обґрунтованих приписів щодо тлумачення положень статті та виробленні пропозицій, спрямованих на розробку заходів протидії цьому злочинному прояву. Віддаючи належне проведеному Н. О. Петричко дисертаційному дослідженню [1], слід вказати, що у його основу було покладено положення законодавства, що не враховували наявності самостійного складу зайняття гральним бізнесом, тому потреба у комплексному науковому дослідженні проблем кримінально-правової та кримінологічної характеристики злочинів у даній сфері і наданні рекомендацій у цьому напрямі залишається актуальною.

Окремі аспекти питання кримінально-правової заборони зайняття гральним бізнесом були предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: М. О. Бондаренка, А. П. Гірка, О. З. Гладуна, О. І. Гурова, В. М. Дорогих, Н. Н. Лапупиної, Н. О. Петричко, А. В. Савченка, В. Є. Скулиша, О. О. Смирної, З. М. Топорецької, М. І. Хавронюка та інших науковців.

Метою цієї публікації є визначення поняття грального бізнесу, що підпадає під кримінально-правову заборону, а також виокремлення особливостей кримінологічної характеристики грального бізнесу.

Гральний бізнес спочатку отримав кримінально-правовий статус незаконної підприємницької діяльності (ст. 203 КК України), що дало підстави його визначити Т. М. Пехотою як здійснення підприємницької діяльності організатором ігорного закладу на основі спеціального дозволу (ліцензії), виданого компетентним органом, спрямованої на систематичне отримання доходу у вигляді виграшу, плати за організацію, проведення або участь в азартних іграх [2, с. 26].

Після прийняття закону від 15.05.2009 № 1334-VI «Про заборону грального бізнесу в Україні» гральний бізнес визначається як діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера (ч. 1 ст. 1).

Аналіз статей тлумачного словника, дає можливість дати таке визначення: гральний бізнес – діяльність, спрямована на отримання прибутку із підпорядкованого сукупності правил, прийомів або оснований на певних умовах заняття, що є розвагою або розвагою та спортом одночасно [3, с. 80, 257]. Тобто основною ознакою, що дозволяє віднести діяльність до грального бізнесу є джерело його шаленого розвитку – азартні ігри. Отже специфікою способу вчинення злочинів у сфері грального бізнесу, відповідно до якої їх можна об'єднати в групу, полягає у використанні такої риси людської психіки як азарт (сильне захоплення чим-небудь; запал, завзяття [3, с. 15]), що і дозволяє отримувати великі злочинні доходи з організації, проведення та надання можливості доступу до азартних ігор.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що злочини у сфері грального бізнесу – це суспільно небезпечні винні кримінально-карані діяння, які вчиняються з використанням азарту людини.

Дослідження слідчо-судової практики кримінального провадження за цією категорією злочинів, а також положень закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» дає можливість виділення таких особливостей кримінологічної характеристики грального бізнесу:

1. В основу обвинувачення покладаються ознаки зайняття гральним бізнесом: поінформованість про заборону грального бізнесу; активні дії, спрямовані на створення умов для проведення азартних ігор; надання можливості грати в азартні ігри; отримання прибутку (участь в отриманні та розподілі доходів).

2. Гральний бізнес це діяльність, яка проводиться в місці з особливою обстановкою – казино (зокрема, електронне (віртуальне)), букмекерські контори, інтерактивні заклади тощо.

3. Предметом посягання, у всіх досліджених нами випадках, виступали грошові кошти.

4. Для грального бізнесу, як і для інших видів та груп злочинів має значення вивчення двох традиційних елементів: типових слідів злочину – ефективність виявлення і розслідування даного виду злочинів, як і інших, залежить від знання системи типових слідів, що залишаються в середовищі події; особи злочинця – сукупність соціально-демографічних, соціально-психологічних та інших особливостей, властивостей його особистості, які в різному ступені проявляються в процесі підготовки, вчинення та приховання злочину, а також у ході його розслідування, визначають як інші елементи кримінологічної характеристики, так і організацію і тактику розслідування взагалі та окремих слідчих дій зокрема.

Наявний практичний матеріал відображає картину низької ефективності боротьби з незаконним гральним бізнесом, адже до кримінальної відповідальності, нажаль, притягаються, в основному, виконавці злочинів, у найкращому випадку – ватажки окремих груп, які організовують, підтримують та контролюють діяльність одного грального закладу. Але організатори більш високого рангу, які не приймають прямої участі в здійсненні конкретних злочинів, а тільки її фінансують та забезпечують

матеріально (приміщенням, гральними засобами) у сферу кримінального переслідування потрапляють лише як свідки, а іноді і взагалі не встановлюються.

Список бібліографічних посилань

1. Петричко Н. О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 22 с.

2. Пехота Т. М. Игорный бизнес: понятие и правовая характеристика. *Вестник Академии МВД Республики Беларусь*. 2008. № 2. С. 23–27.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Одержано 21.04.2017

*

УДК 342.51

Віктор Анатолійович Волков,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ

Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками утворено шляхом реорганізації та злиття Державної служби з лікарських засобів та Державної служби з контролю за наркотиками. Отже, новостворений орган повинен мати й оновлену структуру, що відповідає його цілям, завданням та функціям. Враховуючи вищезазначене, наукове опрацювання особливостей організації та структури Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками набуває відповідної актуальності.

Організаційна структура державного органу (від лат. structura – будова, розташування, порядок) – це сукупність структурних елементів (підрозділів, посадових осіб та ін.) та взаємозв'язок між цими структурними елементами. В більшості випадків прийнято вирізняти вертикальні та горизонтальні

зв'язки між елементами структури органу державної влади [1, с. 245].

Аналіз наукової літератури дає нам змогу зробити висновок, що залежно від типів зв'язків між елементами розрізняють три найбільш розповсюджених структури державних органів: лінійну, функціональну та лінійно-функціональну.

При лінійній структурі на різних рівнях органу створюються окремі підрозділи і ланки кожного рівня перебувають у відношенні безпосередньої лінійної підлеглості до підрозділів наступного, більш високого рівня. Тобто сутність лінійного процесу управління складається в тім, що кожен підрозділ очолює один керівник, який здійснює безпосереднє управління ним і всі працівники цього підрозділу безпосередньо підпорядковуються тільки йому [1, с. 245–246; 2, с. 199; 3, с. 177–179].

Функціональна структура будується на основі напрямів діяльності відповідного органу, – один підрозділ виконує одну функцію. Наприклад, у кожному органі є підрозділи, що відповідають за кадрове, матеріально-технічне, юридичне забезпечення. Відмітимо, що для підлеглих виконання вказівок функціонального підрозділу (керівника) в межах його компетенції є обов'язковим. У такому випадку функціональна структура не виключає лінійності, але звужує такий порядок, оскільки функціональні керівники можуть віддавати вказівки усім ланкам низової системи [1, с. 247; 2, с. 200; 4].

При лінійно-функціональній структурі функціональні підрозділи покликані надавати допомогу та здійснювати методичне керівництво діяльністю лінійних підрозділів, хоча формально владно-розпорядницьких повноважень відносно них не мають. Тобто лінійним керівникам у виконанні певних завдань може допомагати спеціальний (спеціальні) функціональний підрозділ, також при цьому типі управління можуть створюватися відповідні колегії, робочі групи у яких лінійні керівники разом із функціональними керівниками погоджують свої дії і рішення [1, с. 249–250; 2, с. 201; 3, с. 177–179; 4].

Наступним перейдемо до аналізу організаційної структури Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. Відповідно до Положення про цей орган вона є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спря-

мовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я. У самому тексті Положення відсутня норма, де визначається організаційна структура цього органу. Натомість воно містить вказівку, що «...структуру апарату Держлікслужби затверджує Голова Держлікслужби за погодженням з Міністром охорони здоров'я».

З наведеного слідує те, що в структурі Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками створюється центральний апарат, а також існують відповідні територіальні підрозділи.

Перелік територіальних підрозділів визначений постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 № 355 «Про утворення територіальних органів Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками». Відповідно до цього документа територіальні органи, які утворені відповідно до адміністративно-територіального поділу країни на області, є правонаступниками територіальних органів Державної служби з лікарських засобів, що припиняються. Територіальні органи Державної служби з лікарських засобів та Державної служби з контролю за наркотиками продовжують виконувати свої повноваження до передачі в установленому порядку таких повноважень територіальним органам Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками.

Слід відмітити, що на сьогодні до структури Центрального апарату Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками входять:

- 1) Департамент організації державного контролю якості лікарських засобів;
- 2) Департамент державного регулювання та контролю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу;
- 3) Управління ліцензування виробництва, імпорту лікарських засобів, контролю за дотриманням ліцензійних умов та сертифікації;
- 4) Управління державного регулювання оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами;
- 5) Юридичний відділ;
- 6) Відділ державного ринкового нагляду;

- 7) Відділ бухгалтерського обліку та планування;
- 8) Відділ комунікацій;
- 9) Відділ з управління персоналом;
- 10) Адміністративний відділ;
- 11) Головний спеціаліст з питань запобігання та виявлення корупції [5].

У підсумку нашого дослідження можна зробити наступні узагальнення:

1. Організаційну структуру будь-якого державного органу (установи, організації) в узагальненому вигляді можна визначити як сукупність його структурних елементів та зв'язків між ними. Найбільш поширеними типами організаційних структур є лінійна, функціональна та змішана (лінійно-функціональна).

2. Організаційну структуру Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками можна визначити як обумовлену її цілями завданнями, функціями сукупність внутрішніх та зовнішніх структурних елементів та зв'язків між ними, яка забезпечує оптимальний рівень здійснення повсякденного державного управління, розподіл повноважень та контроль за прийняттям рішень у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичної техніки і виробів медичного призначення, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу.

3. За територіальним принципом в структурі Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками можна виділити підрозділи компетенція яких розповсюджується на всю територію держави (центральний апарат) та територіальні підрозділи (відповідні обласні управління). За принципом стійкості управлінських зв'язків – підрозділи «прямого управління» (територіальні підрозділи, центральний апарат).

4. За типами внутрішніх зв'язків та внутрішнього підпорядкування структуру центрального апарату Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками, його територіальних підрозділів та підпорядкованих організацій можна визначити такою, що побудована за лінійно-функціональним типом організаційної структури.

Список бібліографічних посилань

1. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління: навч. посіб./за ред. А. Ф. Мельник. Київ: Знання-Прес. 2003. 343 с.

2. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

3. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник/за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.

4. Типи організаційних структур управління // Мальська М. П., Пандяк І. Г., Занько Ю. С. Організація готельного обслуговування/М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Знання, 2011. 366 с. URL: http://pidruchniki.com/16520205/turizm/tipi_organizatsiynih_struktur_upravlinnya (дата звернення: 13.04.2017).

5. Структура та функції Центрального апарату Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками // Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: офіц. сайт. 06.12.2016. URL: <http://www.diklz.gov.ua/control/main/uk/publish/article/603155> (дата звернення: 13.04.2017).

Одержано 17.04.2017

*

УДК [343.98:343.611](477)

Євген Леонідович Галагура,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2183-574X>

РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ІЗ МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ (ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ І ПЕРЕВІРКИ ІНФОРМАЦІЇ)

Розкриття злочинів (умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості) пов'язано з певними етапами розслідування. Так, на думку одних авторів, злочин вважається розкритим, якщо досліджені всі обставини, що входять у предмет доказування, достатні для повідомлення особі про підозру (О. М. Васильєв, А. К. Гаврилов, І. Ф. Герасимов,

С. П. Мітричев, О. І. Михайлов, Л. О. Сергєєв, В. Е. Сидоров). Другі – коли доказаність вчинення злочину певними особами відображена в обвинувальному акті та рішенні прокурора щодо направлення його до суду (Г. О. Олександров, О. М. Донцов, С. П. Остроумов, С. І. Панченко, В. Г. Танасевич). Деякі вчені момент розкриття переносять на закінчення судового розгляду, вважаючи розкритим злочин тільки після проголошення судом обвинувального вироку (І. Ф. Головченко, П. П. Михайленко). Загалом остання позиція нам здається більш правильною, оскільки тільки суд остаточно вирішує, чи винна особа, якій повідомлено про підозру під час розслідування кримінального провадження. Окреслені три погляди на поняття розкриття злочину називають кримінально процесуальним. Загальне, що їх об'єднує – це факт встановлення особи злочинця й події злочину. Відмінність – у рівні доказаності цих обставин [1, с. 19].

Тому існує й криміналістичне поняття розкриття злочину [2, с. 28]. Воно не пов'язане зі стадіями кримінального процесу. Розкриття злочину являє собою слідчу ситуацію, що виникає, наприклад, під час затримання злочинця на місці пригоди (з речовими доказами), у разі з'явлення злочинця з каяттям, коли особа затримана, але не всі обставини справи ще досліджені. Тому в криміналістичному значенні розкриття злочину може бути здійснене на різних етапах розслідування, оскільки воно досягається на попередньому (досудовому) слідстві, є попереднім рішенням завдання розкриття злочину й викриття винного органом попереднього (досудового) слідства (І. Ф. Герасимов, В. Г. Танасевич) [3, с. 30].

Таким чином, криміналістичне поняття розкриття (розслідування) злочину як певного виду (різновиду) юридичної діяльності визначається як комплекс слідчих дій, оперативних і організаційних заходів, здійснюваних із метою повного розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення умов правильного застосування закону [4, с. 9].

Зміст діяльності з розкриття злочинів включає такі відмінні елементи:

1) невідкладне провадження слідчих дій і оперативно-розшукових заходів;

- 2) широке використання в цій діяльності інформації, що отримуються на місці пригоди від людей і речей;
- 3) концентрування і координування сил і засобів для швидкого розкриття злочинів за «гарячими слідами»;
- 4) широке використання сил і засобів підрозділів карного розшуку та інших органів МВС;
- 5) централізація управління силами і засобами в одних руках;
- 6) широке використання допомоги державних установ, організацій і громадськості.

Як показують результати анкетування, у 46 % опитаних слідчих МВС виникали труднощі з кваліфікацією злочинів, вчинених відносно іноземних громадян, тоді як таких проблем не виникало взагалі лише у 21 % респондентів. Уявляється, що значна частина проблемних питань викликана недостатньою розробленістю специфіки предмета доказування по кримінальних провадженнях у злочинах, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Це, в свою чергу, впливає на формування методик розслідування [5, с. 184].

До обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні належать:

- 1) подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину);
- 2) винність обвинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину;
- 3) обставини, що впливають на ступінь тяжкості злочину, а також обставини, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують або обтяжують покарання;
- 4) характер і розмір шкоди, заподіяної злочином, а також розмір витрат установи охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння [6, с. 15].

Обставини, що входять до предмета доказування, необхідно відмежовувати від решти фактів у кримінальному провадженні. Стосовно цього вчені виділяють більш широку категорію, яка за обсягом включає елементи предмета доказування і називається «обставини, що мають значення для справи». До них зокрема віднесені:

а) обставини, що входять до предмета доказування (зокрема факти, які, складаючи предмет доказування, використовуються для доказування інших обставин, що входять в нього);

б) обставини, що не входять до предмета доказування, якщо їх дослідження складає проміжний етап доказування;

в) обставини, які необхідно встановити для виявлення доказів;

г) обставини, знання яких необхідне для перевірки й оцінки доказів;

д) обставини, які спростовують інші версії, окрім даної [7, с. 193].

Як слушно зазначає В. Т. Нор, не всі факти (обставини), які встановлюються під час розслідування кримінального провадження за допомогою доказів, входять до предмета доказування. У процесі розслідування часто виникає необхідність встановити ряд обставин, які виконують допоміжну функцію і не включаються в предмет доказування у кримінальному провадженні. У такому разі ці допоміжні обставини (факти) належать до способів встановлення елементів, що входять до предмета доказування [8, с. 53].

Список бібліографічних посилань

1. Щербакова Г. В. Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 200 с.

2. Образцов В. А. Основы криминалистики. М.: Юрист, 1996. 160 с.

3. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монография. Изд. 2-е доп. и перераб. Харьков: Юрайт, 2013. 320 с.

4. Васильев А. Н. Следственная тактика. М.: Юрид. лит., 1976. 200 с.

5. Гора І. Ю. Механізм формування антисоціальної поведінки в осіб, які чиняють злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Юридична психологія та педагогіка*. 2014. № 1. С. 183–192.

6. Методика расследования преступлений, совершаемых на почве национальной или расовой вражды или ненависти/А. Я. Винников, Н. М. Гиренко, О. Н. Коршунова, А. В. Леухин, Е. Б. Серова; под общ. ред. О. Н. Коршуновой. СПб., 2002. 92 с.

7. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Часть общая/Белкин Р. С., Винберг А. И., Дорохов В. Я. и др.; редкол.: Жогин Н. В. (отв. ред.) и др. М.: Юрид. лит., 1966. 584 с.

8. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів/за ред. М. Л. Накловича. Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті видав. об'єднання «Вища школа», 1978. 108 с.

Одержано 18.04.2017

*

УДК 340.745

Дмитро Вікторович Галкін,

*старший викладач кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7247-1037>*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО- СТРУКТУРНОЇ ПОБУДОВИ МІЛІЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОРІЧЧЯ

У глобальному вимірі для історії охорони правопорядку особливий науковий та практичний інтерес завжди становлять складні та переломні етапи розвитку держави та суспільства. Саме вони дозволяють найбільш глибоко та всебічно визначити або наново переосмислити роль та місце правоохоронних інституцій в державно-правовому механізмі країни, виявити взаємозв'язок між об'єктивними потребами, викликаними суспільно-політичною обстановкою в державі, та відповідними трансформаціями у функціонуванні правоохоронних органів, формах і методах їхньої діяльності. З цієї позиції вивчення організаційно-структурної побудови міліції радянської України у 30-ті роки минулого сторіччя має невичерпний науково-пізнавальний та практичний інтерес.

25 травня 1931 року ЦВК та РНК СРСР затвердили загальносоюзне Положення про робітничо-селянську міліцію, в якому було закріплено завдання міліції, загальні принципи її організації та діяльності в межах всієї країни. У цей період обов'язки з керівництва міліцією та кримінального розшуку виконувало Об'єднане державне політичне управління (ОДПУ). 27 грудня 1932 року постановою РНК та ЦВК СРСР було утворено Головне управління робітничо-селянської міліції при ОДПУ СРСР [1].

10 червня 1934 року ВЦВК СРСР прийняв постанову про утворення загальносоюзного НКВС [2]. Постановою РНК УРСР 11 червня 1934 року був утворений НКВС УРСР, який мав структуру, аналогічну НКВС СРСР. До його складу входили: Головне управління робітничо-селянської міліції; Головне управління державної безпеки; Головне управління прикордонної та внутрішньої охорони; Головне управління пожежної охорони; Головне управління виправно-трудова та трудових поселень; Відділ актів громадського стану; Адміністративно-господарче управління.

16 березня 1937 року в складі Головного управління міліції НКВС СРСР і на місцях було утворено відділи боротьби з крадіжками соціалістичної власності та спекуляцією. У червні 1937 року в місцях розташування залізниць були утворені відділи залізничної міліції, які склалися з ВБРСВ, кримінального розшуку, зовнішньої служби. Для керівництва місцевими органами залізничної міліції при Головному управлінні РСМ НКВС СРСР було створено спеціальний відділ. Пізніше утворили водну міліцію.

15 вересня 1939 року постановою Оргбюро ЦК ВКП(б) були затверджені положення «Про політвідділ Головного управління міліції (відділу) НКВС СРСР» та інструкція про роботу Політвідділу. Політвідділ складався з п'яти відділень: організаційно-інструкторського, партійної пропаганди та агітації, кадрів, політскладу, комсомольської та культурно-просвітницької роботи. Начальника Політвідділу ГУРСМ НКВС СРСР призначав ЦК ВКП(б). Політвідділи були утворені при всіх управліннях міліції республік, областей та крупних міст. У місцевих, районних відділах, відділеннях міліції, стройових підрозділах працювали політичні керівники (політруки), які спрямовували діяльність партійних і комсомольських організацій міліції.

У листопаді 1940 року всі органи залізничної міліції було передано до оперативного підпорядкування шляхово-транспортного відділу НКВС СРСР, на який покладалася відповідальність за діяльність залізничної міліції. Розвиток водного транспорту на морях та річках у 30–40-ві роки XX сторіччя визначили необхідність утворення в портах і на пристанях спеціальних підрозділів міліції, в коло завдань яких входила підтримка громадського порядку, боротьба зі злочинністю на території та в аквато-

рії порту, на пристанях і суднах. У грудні 1940 року в міліції було утворено дитячі кімнати.

У лютому 1941 року НКВС СРСР було розділено на два самостійні органи – НКВС та НКДБ. Органи міліції залишилися в НКВС.

Отже, в Україні напередодні війни міліція мала структуру, загальні частини якої можна відобразити на прикладі структури Управління області чи міста: політичний відділ, відділи кримінального розшуку, боротьби з крадіжками соціалістичної власності й спекуляцією, служби і бойової підготовки, паспортно-реєстраційний, державної автомобільної інспекції. Залізнична міліція складалася з шляхових, лінійних відділів (відділень), лінійних пунктів.

Після входження західних областей до складу УРСР на території України діяло 19 обласних управлінь міліції: Треба додати, що на території Західної України структура органів міліції мала свої особливості. Так, 6 листопада 1939 року НКВС СРСР видав наказ «Про організацію територіальної та залізничної міліції Західної України», в якому підкреслювалися специфічні умови організації та діяльності міліції в Західній Україні. Крім того, в середині 1940 року в Західній Україні були утворені відділи (відділення) боротьби з бандитизмом (ВББ). Ці відділи (відділення) створювалися як у структурі міліції (при управлінні), так і в держбезпеці.

Слід додати, що відповідно до Положення про робітничо-селянську міліцію міліція в Україні підрозділялася на загальну та відомчу. Відомча міліція діяла на загальних положеннях статутів і додаткових інструкцій, яких вимагала особливість діяльності. Утворювалася відомча міліція на основі угод між управліннями міліції областей з державними та громадськими органами для спеціальної охорони підприємств, споруд та іншого майна цих органів.

Начальники місцевих органів міліції (обласних управлінь, районних і міських відділів (відділень) у повсякденній роботі безпосередньо підпорядковувалися начальникам вищих органів в особі Головного управління міліції НКВС УРСР (центрального орган). Водночас на діяльність та організацію міліції впливали вказівки партійних органів, місцевих виконавчих комітетів та

міських рад, при яких функціонували відповідні органи міліції. Начальники обласних управлінь міліції призначалися на посаду начальником Головного управління міліції НКВС УРСР, при цьому РНК УРСР, партійні, місцеві виконавчі комітети та міські ради мали право відводу кандидатури.

Таким чином, аналіз організаційного будівництва структури міліції на території України напередодні війни дає змогу зробити висновок про місце та роль міліції в державному механізмі. Міліція тих часів була складовою частиною надмірно централізованого державного апарату, мала на собі відбиток тоталітарного режиму, який на той період вже був установлений. Однак слід визначити, що за умов війни така структура, яка безпосередньо диктувалася жорсткою централізацією та мілітаризацією, мала цілу низку переваг, і ще дало змогу досить легко перевести діяльність міліції на воєнні рейки.

Список бібліографічних посилань

1. Милиция России: Документы и материалы. 1917–1999. Т. 1: 1917–1934/авт.-сост.: А. Я. Малыгин, Р. С. Мулукаев, Б. В. Чернышев. Саратов, 2000.

2. Советская милиция: история и современность 1917–1987/под ред. А. В. Власова. М.: Юрид лит, 1987. 336 с.

Одержано 25.04.2017

*

УДК 342.95

Олена Миколаївна Галкіна,

*старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності Харківського
національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9095-9463>*

АДМІНІСТРАТИВНІ АКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Національне законодавство у сфері забезпечення безпеки та якості харчових продуктів в Україні представлено розгорнутою системою нормативних актів різної юридичної сили, дія більшості з яких спрямована на охорону та захист публічних

інтересів у сфері безпечного та якісного харчування. Охорона та захист цих інтересів здійснюється з використанням певних адміністративно-правових інструментів, якими володіють суб'єкти забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, що діють у вказаній сфері. Такими інструментами є юридичні акти, які складаються із підзаконних нормативних актів та адміністративних актів, адміністративні договори та акти-дії. Найбільш розповсюдженими інструментами їх діяльності є адміністративні акти.

На сьогодні в науці адміністративного права відсутній єдиний підхід до розуміння зазначеної категорії. На сторінках підручників з адміністративного права України зустрічаються такі терміни як «індивідуальний акт управління», «індивідуальний акт публічної адміністрації». Зазначимо, що використання подібної термінології та визначення не відповідає оновленій концепції адміністративного права, яка відходить від домінування в ньому поняття управління та суперечить європейському адміністративному праву, в якому вживаюся така категорія як адміністративний акт.

Як зазначає Н. Г. Плахотнюк, на офіційному рівні є спроба визначити поняття адміністративного акта через дефініцію, яка міститься у п. 4 ч. 1 ст. 2 проекту Адміністративно-процедурного кодексу України, в якому він розглядається як рішення (правовий акт) індивідуальної дії, прийняте адміністративним органом за результатами розгляду адміністративної справи відповідно до Адміністративно-процедурного кодексу, спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків фізичної або юридичної особи (осіб) [10; 2]. З наведеного визначення вчений наводить наступні ознаки, властиві адміністративному акту: 1) є актом індивідуальної дії; 2) є результатом розгляду адміністративної справи; 3) приймається адміністративним органом; 4) приймається у процедурному порядку; 5) спрямований на створення, зміну чи припинення прав та обов'язків фізичної або юридичної особи (осіб) [1].

Більш вдалою є дефініція цього поняття, яка міститься у законі ФРН «Про адміністративну процедуру». У § 35 цього Закону зазначається, що адміністративним актом є кожна постанова, рішення або суверенний захід, який застосовує орган влади з

метою врегулювання окремого випадку у сфері публічного права і який має безпосередню, спрямовану назовні правову дію [3]. Як ми бачимо, характерними рисами німецького адміністративного акта є те, що він: 1) набуває форми розпорядження, рішення або суверенного заходу; 2) приймається органом влади; 3) приймається з метою врегулювання окремого випадку у сфері публічного права; 4) спрямовується назовні [1].

Тобто, за законодавством Німеччини адміністративні акти не прив'язані до ознаки персоніфікації та приймаються з метою врегулювання окремих випадків, що дає змогу охопити поняттям «адміністративний акт» ширше коло рішень суб'єктів публічної адміністрації. Такий підхід німецького законодавця вважають правильним і вітчизняні науковці, підтримуючи позицію щодо необхідності прийняття до уваги предмета регулювання адміністративного акта, а не його виключну спрямованість на конкретну особу. Так, Р. С. Мельник пропонує під адміністративним актом розуміти будь-яке розпорядження (рішення) суб'єкта публічної адміністрації, яке спрямоване на регулювання окремого (конкретного) випадку у сфері публічного адміністрування і яке тягне юридичні наслідки [4, с. 263]. Повністю погоджуючись з таким визначенням, можемо сказати, що характерними рисами адміністративних актів суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів є наступні: 1) може набувати форми розпорядження (рішення); 2) приймається суб'єктом публічної адміністрації; 3) спрямовується на регулювання окремого (конкретного) випадку у сфері безпечності та якості харчових продуктів; 4) тягне юридичні наслідки.

Розглядаючи особливості адміністративних актів, зупинимось і на питанні їх видів, що дозволить краще зрозуміти їхню спрямованість. Використовуючи загальнотеоретичні підходи [4–6], пропонуємо наступні критерії для класифікації адміністративних актів, які використовують у своїй діяльності суб'єкти забезпечення безпечності та якості харчових продуктів:

1) за змістом:

– наказові (зобов'язуючі), зміст яких становить наказ або заборона, тобто такий акт зобов'язує приватну особу вчинити певну дію або утриматись від неї (наприклад, розпорядження,

накази про тимчасову заборону обігу об'єктів санітарних заходів, тимчасове припинення виробництва або його окремих процесів);

- правовстановлюючі, змістом яких є встановлення, зміна або припинення певних правовідносин (наприклад, рішення про державну реєстрацію об'єктів санітарних заходів; рішення про акредитацію органу з оцінки відповідності);

- підтверджуючі, змістом яких є підтвердження наявності у особи певного права або певної важливої з точки зору права властивості. Іншими словами, ці акти засвідчують те, що вже фактично існує, надаючи цьому явищу юридичної обов'язковості (наприклад, підтвердження права на заняття певним видом підприємницької діяльності; рішення компетентного органу про видачу міжнародного сертифікату, який засвідчує здоров'я тварин та/або придатність харчового продукту для споживання тощо). Для таких актів передбачено спеціальну процедуру та порядок видання. Вони становлять окрему функцію суб'єкта публічної адміністрації. Зауважимо, що такі офіційні документи як експлуатаційні дозволи, ліцензії, міжнародні сертифікати, довідки, виписки, витяги тощо надаються у порядку вчинення адміністративних послуг та є їх наслідком. Адміністративним актом оформлюється рішення про її надання, а тому, наприклад, у випадку надання експлуатаційного дозволу адміністративним актом буде рішення про видачу експлуатаційного дозволу, а не сам експлуатаційний дозвіл. Також, слід також звернути увагу і на такий критерій як можливість судового оскарження, оскільки адміністративний акт підлягає оскарженню, офіційний документ – ні. Наприклад, рішення про видачу експлуатаційного дозволу або про припинення, анулювання чи поновлення може бути оскаржено до суду, але сам офіційний документ – експлуатаційний дозвіл, який видається на його підставі, не може бути самостійним об'єктом оскарження;

2) за об'єктом спрямування:

- індивідуальні, тобто спрямовані на конкретну особу (наприклад, рішення про видачу ліцензії на зайняття певним видом господарської діяльності);

- ситуаційні, які розповсюджуються на невизначене коло осіб і спрямовані на регулювання конкретного випадку (наприклад, рішення виконавчого комітету Вінницької міської ради

«Про невідкладні заходи щодо ліквідації та запобігання виникнення несанкціонованої (стихійної) торгівлі в місті»);

3) за характером волевиявлення:

– ті, які містять вимогу (наприклад, постанова про виправлення маркування харчових продуктів, інших об'єктів санітарних заходів);

– ті, які сприяють виникненню, зміні або припиненню певних правовідносин (наприклад, рішення про державну реєстрацію новітніх харчових продуктів, харчових добавок, ароматизаторів, ензимів, вод питних мінеральних відповідно до встановлених критеріїв);

4) за характером юридичних наслідків:

– акти, які уповноважують особу на вчинення певних дій (наприклад, рішення про державну реєстрацію об'єктів санітарних заходів);

– акти, які накладають на особу певний юридичний обов'язок (наприклад, постанова про відкликання та/або вилучення з обігу об'єктів санітарних заходів, що не відповідають вимогам законодавства);

– акти, які тимчасово обмежують певне суб'єктивне право (наприклад, розпорядження про тимчасову заборону обігу об'єктів санітарних заходів, тимчасове припинення виробництва або його окремих процесів);

– акти, які сприяють поновленню порушених раніше органом публічної адміністрації суб'єктивних прав і законних інтересів особи (наприклад, рішення про поновлення експлуатаційного дозволу);

5) за характером впливу на приватних осіб:

– обтяжуючі, якими обмежуються права, свободи, законні інтереси приватних осіб, тобто якими покладаються на них додаткові обтяження (наприклад, рішення про відмову у видачі ліцензії, рішення про припинення або анулювання експлуатаційного дозволу, протокол про правопорушення у сфері безпечності та якості харчових продуктів (у разі прийняття рішення компетентним органом про тимчасове припинення виробництва та/або обігу харчових продуктів, що несуть загрозу для здоров'я та/або життя людей));

– сприяючи, які надають приватній особі певне право, спричиняють для неї настання певних позитивних наслідків (наприклад, рішення про видачу ліцензії, рішення про видачу або поновлення експлуатаційного дозволу; рішення про видачу сертифікату відповідності харчового продукту та ін.).

Список бібліографічних посилань

1. Плахотнюк Н. Г. Адміністративні акти органів державного управління: проблемні питання правового регулювання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. № 2. С. 394–400.

2. Адміністративно-процедурний кодекс України: проект закону України від 18.07.2008 № 2789. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF25H00A.html (дата звернення: 21.04.2017).

3. *Verwaltungsverfahrensgesetz der Bundesrepublik Deutschland von 25 Mai 1976* // BGBl. I S. 1253. URL: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl176s1253.pdf (дата звернення: 22.04.2017).

4. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навч. посіб./за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.

5. Хоменко В. О. Щодо класифікації адміністративних актів органів місцевого самоврядування // Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11–12 верес. 2015 р.). Київ: Центр прав. наук. дослідж., 2015. С. 86–87.

6. Загальне адміністративне право: підручник/І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін.; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 568 с.

Одержано 25.04.2017

*

УДК 343.791

Павло Володимирович Горбунко,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ ДОСЯГНЕНЬ У ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Під час розкриття тяжких кримінальних злочинів працівникам Національної поліції доводиться мати справу з потерпілими, свідками або іншими особами – джерелами оперативно-розшукової інформації, що знаходяться в стані стресу або після стресової ситуації; останні у зв'язку з цим можуть надавати свідчення, що спотворюють реальну картину злочину. У цих ситуаціях традиційний тактичний арсенал, що використовується для стимулювання носіїв інформації до відвертості, все частіше виявляється малоефективним. Тому постає актуальна проблема забезпечення оперативних працівників та слідчих сучасними науковими методиками отримання достовірної інформації з використанням досягнень психології.

Розглянемо оперативно-пошукову діяльність як певну систему, для нормального функціонування якої необхідні різноманітні підсистеми (наприклад, негласний апарат), що забезпечуватимуть її. Необхідною умовою функціонування системи є взаємодія підсистем, що складають дану систему, при цьому вся їхня діяльність спрямовується на досягнення конкретного результату. Таким чином, під функціональною системою слід розуміти сукупну і цілеспрямовану діяльність суб'єктів, що входять до її складу, та вирішення фахових завдань, які спрямовано на досягнення визначеного і конкретного результату. Розглядаючи ОРД як функціональну систему, засновану на законодавчих і підзаконних нормативних актах, науково організований комплекс оперативних, розвідувальних і пошукових заходів, здійснюваних спеціально уповноваженими на те особами переважно негласними засобами і методами з метою боротьби зі злочинністю, можемо дійти висновку про те, що поряд з організаційним, технічним, фінансовим забезпеченням даної системи існує і психологічне

забезпечення здійснення ОРД оперативними працівниками. Воно є однією зі складових систем її забезпечення (підсистемою) і безпосередньо впливає на ефективність діяльності всієї системи ОРД. Значущість його зумовлена ще й тим, що фахова діяльність суб'єктів ОРД здійснюється в системі «суб'єкт – система особистих стосунків (у тому числі і конфіденційні стосунки) – об'єкт – правові відносини» і належить до професій типу «людина-людина», переважним компонентом якої є спілкування. Спілкування належить до базових категорій психологічної науки, є основною умовою соціалізації особистості, тому що в онтогенезі саме в процесі спілкування відбувається засвоєння людиною суспільного досвіду, морально-правових норм, формування законотворчої поведінки. У професійній діяльності працівника Національної поліції, а особливо оперативного, спілкування займає першорядне місце. Так, під час оперативного опитування та при збиранні інформації про спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, оперативній закупівлі, проникненні до злочинної групи, встановлення конфіденційного співробітництва 50–100 % змісту цих дій складає спілкування.

Проведенні опитування та прикладні дослідження показують, що професійне спілкування оперативного працівника Національної поліції у більшості випадків – це не проста розмова з іншою людиною; воно спрямоване на вирішення визначених професійних завдань, як правило, здійснюється в обстановці напруженості, конфліктності і протидії, оскільки процес спілкування психологічно дуже складний і багатоплановий. Він складається з трьох стадій: встановлення контакту, досягнення мети спілкування, закінчення спілкування. Проведені дослідження в цьому напрямку свідчать, що тільки 41 % оперативних працівників у повному обсязі володіють прийомами встановлення контакту та методикою проведення бесіди. Встановлення контакту – найважливіша зі стадій, вона багато в чому визначає ефективність спілкування.

Огляд думок психологів та фахівців у галузі оперативно-розшукової діяльності свідчить, що під час спілкування, особливо на стадії встановлення контакту, важливе значення має перцептивна сторона. Важливу роль при цьому, як показує аналіз думок науковців, відіграє адекватність оцінки особи, з якою спілку-

ється оперативний працівник на вербальному та невербальному рівні. При цьому адекватність визначає успіх і ефективність професійної діяльності оперативного працівника.

Найдоступніший шлях отримання інформації про індивідуально-психологічні особливості особистості людини, що становить професійний інтерес для оперативного працівника, є: спостереження за нею, спостереження з боку, під час розмови при спілкуванні. Людина як об'єкт психологічного спостереження і вивчення, дуже складний і неоднозначний, має значну кількість зовнішніх ознак, що не притаманні іншим суб'єктам, але доступні безпосередньому сприйняттю і придатні для ідентифікації його особистості. Процес спілкування обов'язково містить у собі формування суб'єктом спілкування образу іншої людини – партнера. При цьому відбувається не тільки сприйняття зовнішніх фізичних особливостей, але й відображення його психологічних рис і станів. На відміну від загальної, у соціальній психології існує поняття «соціальної перцепції», що позначає сприйняття соціальних об'єктів, інших людей, соціальних груп, великих соціальних спільнот. При цьому одним з найважливіших критеріїв сприйняття людьми один одного є оцінка з позицій загальноприйнятої моралі і норм правослужняної поведінки.

Важливе значення під час оперативно-розшукових заходів має тактика підтримки взаєморозуміння під час опитування.

Таким чином, важливе місце у набутті властивостей та навичок щодо отримання невербальної інформації мають тренінги. Однак щоб оптимально розробити програму тренінгу, необхідно визначити мету, засоби, а також спрямованість тренінгу на розвиток певних властивостей, виходячи з чого й обрати потрібну методику.

Одержано 12.04.2017

*

УДК 342.922

Валерій Янісович Даугуль,

*аспірант Харківського національного
університет внутрішніх справ*

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ГЕОДЕЗІЇ,
КАРТОГРАФІЇ ТА КАДАСТРУ ЯК ПРОВІДНИЙ СУБ'ЄКТ**

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Розуміння ролі та значення держави в умовах європейської інтеграції вимагає перегляду діяльності його інституцій та механізму правового регулювання в процесі реалізації прав і свобод людини і громадянина. Особливого значення в цьому контексті набувають положення щодо перегляду правової природи адміністративного права, яке останнім часом розглядалося з позицій владної діяльності. Але сучасна система публічного управління в Україні повинна розглядатись як система спрямована на надання послуг населенню [1, с. 30]. Як зазначає, Ю. М. Ільницька, надання послуг, у рамках демократизації органів публічної влади потребують їх вивчення не як окремих випадкових явищ, відірваних від реалій сьогодення, а як цілісного, єдиного правового явища [2, с. 1].

У зв'язку з цим постає необхідним розглянути діяльність Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр України) щодо надання електронних адміністративних послуг.

Як наголошується в юридичній літературі, наріжним каменем досконалої публічної адміністрації є наявність системи електронного урядування, що сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Саме електронне урядування стало організаційною передумовою запровадження в практику діяльності органів публічного адміністрування електронних адміністративних послуг [3, с. 5].

Варто зазначити, що Держгеокадастр України є розпорядником великого обсягу інформації у сфері земельних відносин. Значну кількість правочинів громадяни можуть здійснити спираючись виключно на відомості, які надаються у Держгеокадастрі. Тому, одним з важливих пріоритетів діяльності відомства є надання якісних адміністративних послуг.

Держгеокадастр та його територіальні органи надають платні та безоплатні адміністративні послуги за трьома основними напрямками:

1) внесення інформації до бази даних Державного земельного кадастру (державна реєстрація земельних ділянок, обмежень у використанні земель);

2) видача з бази даних витягів та довідок (витяг з Державного земельного кадастру про земельні ділянки, обмеження у використанні земель, довідка, що містить узагальнену інформацію про землі, викопювання з кадастрової карти).

Якщо вести мову про надання витягу з державного земельного кадастру протягом 2016 року: 1) отримано 15805 електронних заяв; 2) надано 15758 відповідей, з них: 13532 – витягів (85,87 %), 226 – відмов (14,13 %); 3) кількість поданих заяв постійно збільшується від 796 у липні до 4233 у грудні; 4) найбільшу кількість витягів надано по Київській (4551), Одеській (1712), Полтавській(1646), Харківській (1571) та Дніпропетровській (1208) областях [4].

В той же час, витяг про нормативно-грошову оцінку: 1) отримано 2453 електронних заяв; 2) надано 2034 відповідей, з них: 1596 – витягів (78,47 %), 438 – відмов (21,53 %); 3) найбільшу кількість витягів надано по Київській (405) та Одеській (340) областях, м. Києву (178), Житомирській (160) та Вінницькій (88) областях [4].

Доступ до інформації про власників земельної ділянки: 1) 408637 переглядів інформації про власників або розпорядників земельних ділянок; 2) 1106 користувачів скористувались ЕЦП та 11 066 – BankID, з них: 11 066 – через BankID Приватбанка та 644 – Ощадбанка; 3) найбільша кількість переглядів інформації здійснено по Київській (80483), Полтавській (25174), Дніпропетровській (24766), Хмельницькій (24538) та Одеській (19557) областях [4].

3) інші послуги (проведення державної експертизи тощо).

У зв'язку із зазначеним, варто вказати, що передумови формування та запровадження інституту електронних адміністративних послуг, які надаються Держгеокадастром України мають організаційні та нормативні передумови. Серед організаційних

передумов слід виділити: адаптацію вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, реформу сектору публічного адміністрування й державної служби та розвиток електронного урядування. До нормативних передумов слід віднести законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які закріплюють правовий статус суб'єктів надання адміністративних послуг, в тому числі й електронних, порядок надання таких послуг, а також норми програмного характеру, що визначають вектори подальшого розвитку електронного урядування в цілому в Україні та модернізацію надання безконтактних адміністративних послуг зокрема [3, с. 73].

Отже, слід констатувати, що належне урядування має вісім основних характеристик. Ними є участь, орієнтація на консенсус, відповідальність (підзвітність), прозорість, належне реагування, ефективність та результативність, рівність та врахування інтересів і відповідність принципу верховенства права. Воно засвідчує, що корупція є мінімізованою, погляди меншості враховано та голоси найбільш незахищених верств суспільства почуто при прийнятті рішень. Воно також є відповідним до існуючих та майбутніх потреб суспільства [5]. Не вдаючись до глибокого аналізу зазначених принципів, зауважимо, що останні розкривають природу взаємовідносин органів публічної адміністрації із громадянами, тобто їх умовно можна визнати процесуальними принципами або процедурними [6, с. 75].

В кінцевому підсумку зазначимо, що в умовах сьогодення постає питання, щоб знайти оптимальну модель (організаційну форму) надання послуг державою приватним особам, з метою ефективного сприяння останнім в реалізації свої права, у тому числі у сфері земельних відносин.

Список бібліографічних посилань

1. Тер-Степанян О. В. Адміністративно-правові засади надання адміністративних послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 198 с.
2. Ільницька Ю. М. Адміністративні послуги в системі функцій органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.
3. Дрозд О. Ю., Левченко О. В. Безконтактні адміністративні послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та када-

стру: питання теорії та практики: монографія. Київ: НДІ публіч. права, 2016. 200 с.

4. Електронні послуги у сфері земельних відносин – одні з лідерів е-урядування // Державне агентство з питань електронного урядування України: офіц. сайт. 18.01.2016. URL: <http://www.dknii.gov.ua/content/elektronni-poslugy-u-sferi-zemelnyh-vidnosyn-odni-z-lideriv-e-uryaduvannya> (дата звернення: 16.04.2017).

5. Що є належне урядування? // Центр політико-правових реформ: сайт. URL: <http://pravo.org.ua/files/administr/reforma/What%20is%20good%20governance%20%28ukr%29.doc> (дата звернення: 16.04.2017).

6. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 496 с.

Одержано 04.05.2017

*

УДК 343.124

Олексій Олександрович Деревягін,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

та розкриття злочинів факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1622-5549>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ СЕРІЙНИМ ПОСЯГАННЯМ НА МАЙНО ГРОМАДЯН

Протягом багатьох років функціонування правоохоронної системи України з протидії серійним злочинам, зокрема серійним посяганням на майно громадян, залишалось головним показником, що відображав результативність роботи не лише оперативних підрозділів та їх окремих працівників, але й підрозділів міліції громадської безпеки, слідства та інших. Більше того, законодавством України, перш за все, законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», саме «розкриття» злочинів визначалось головним обов'язком оперативних підрозділів, зокрема карного розшуку. Окремі нормативно-правові акти МВС України в різні часи визначали те, який злочин потрібно вважати роз-

критим, а також пов'язані з цим питання особистого розкриття злочину та участі в розкритті. Зрештою, вся система оцінки діяльності підрозділів кримінальної міліції донедавна була побудована саме на аналізі показників розкриття злочинів.

У роботі служби карного розшуку така система була покладена в основу підведення підсумків за результатами їх діяльності і дозволяла:

- по-перше, здійснювати постійну оцінку якісних та кількісних показників роботи кожного окремого оперативного працівника та підрозділом у цілому;

- по-друге, сприяла відображенню об'єктивного та зрозумілого становища щодо стану протидії злочинності силами кожного з підрозділів у пріоритетних напрямках їх діяльності – виявлення та розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів проти особи та власності [1].

З набуттям чинності Кримінального процесуального кодексу України ситуація принципово змінилась. У закон «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ОРД) внесено суттєві зміни, які об'єктивно, продиктовані необхідністю приведення правових норм, що регламентують ОРД у відповідність до вимог чинного Кримінального процесуального кодексу України. Проте такі нововведення суттєво вплинули на організаційні засади діяльності підрозділів карного розшуку в цілому, а в сфері протидії серійним посяганням на майно громадян зокрема [1].

Варто визначити, що нині діяльність підрозділів карного розшуку щодо протидії серійним посяганням на майно громадян складають наступні елементи:

- інформаційно-аналітична робота під час вивчення, аналізу й оцінки оперативної обстановки на території обслуговування, або за відповідною лінією роботи оперативного працівника;

- прийняття управлінських рішень щодо ініціювання оперативно-розшукового провадження, безпосереднє планування та ініціювання застосування певних оперативно-розшукових можливостей відносно особи чи групи осіб, які готують вчинення серії злочинних посягань на майно громадян;

– організація взаємодії з оперативними працівниками інших служб та підрозділів під час вирішення сумісних завдань з протидії серійним посяганням на майно громадян.

На управлінському рівні організаційні повноваження карного розшуку щодо протидії серійним посяганням на майно громадян реалізуються на наступних етапах:

– аналіз та оцінка оперативної обстановки на території обслуговування органу Національної поліції, прогнозування чинників її ускладнення;

– визначення функцій-завдань підрозділів карного розшуку з метою найбільш оптимального використання належних можливостей і, згідно з цим, формування відповідної лінійно-територіальної побудови оперативного обслуговування;

– розробка оптимальної структурно-функціональної моделі розстановки сил та засобів щодо забезпечення виконання поставлених завдань у процесі протидії серійним посяганням на майно громадян;

– інформаційно-аналітична робота за результатами діяльності керованих ланок; аналітичний пошук та визначення алгоритмів удосконалення оперативно-розшукових можливостей підлеглих підрозділів;

– організація взаємодії з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції, а також іншими правоохоронними органами, органами влади та громадськістю;

– підбір і забезпечення навчання (підвищення кваліфікації) особового складу;

– впровадження в практику сучасних досягнень науки та новітніх оперативно-технічних засобів [2].

Втім, сучасні проблеми нормативного та організаційного забезпечення діяльності карного розшуку можуть негативно вплинути (та вже впливають) на стан криміногенної обстановки в Україні.

Однією з таких проблем є фактична відсутність можливості оцінювання діяльності підрозділів карного розшуку за показниками, що об'єктивно відображають проведену роботу щодо протидії серійним посяганням на майно громадян – за результатами

розкриття цих злочинів. Це визначає актуальність наукової розробки відповідних проблем.

Нині існує об'єктивна необхідність нового концептуального підходу до вивчення феномену серійних злочинів, зокрема, пов'язаних із посяганнями на майно громадян, особливо причин, що їх породжують, та розробки на цій основі відповідних заходів протидії.

Список бібліографічних посилань

1. Біляєв В. О. Щодо необхідності законодавчого закріплення питань, пов'язаних з розкриттям злочинів (за аналізом діяльності підрозділів карного розшуку ОВС України). *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки*. 2013. № 2-1, т. 26 (65). С. 295–304.

2. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 21.09.2012 № 818 // document.UA: сайт-база. URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-departament-karnogo-rozsh-doc120854.html> (дата звернення: 20.04.2017).

Одержано 20.04.2017

*

УДК 351.9+347.96

Владислав Анатолійович Дорошенко,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Звернення громадян традиційно розглядається однією з найпоширеніших форм громадського контролю. Разом з тим Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) будучи з однієї сторони правоохоронним органом (ст. 1 закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»), а з іншої сторони спеціальним суб'єктом у сфері протидії корупції (ст. 1 закону України «Про запобігання корупції»), інституційно є новоствореним унікальним органом з надзвичайно широкими повноваженнями щодо попередження, виявлення, припинення, розслі-

дування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Натомість зміст звернення громадян як форми громадського контролю не полягає у реалізації владних повноважень громадянами, такий вплив громадськості на негативні прояви діяльності НАБУ має швидше опосередкований характер, тобто де-факто припинення порушень у діяльності НАБУ, покарання винних за їх допущення буде забезпечено іншими уповноваженими державними органами. Разом з тим, звернення громадян як форма громадського контролю має важливий запобіжний, профілактичний вплив.

У результаті викладеного цілком логічним виглядає наступне питання: яким чином та до яких суб'єктів (органів) може бути доцільним звернення, зокрема з приводу вчинення працівниками НАБУ корупційних правопорушень?

Згідно зі ст. 19 закону України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» громадяни беруть участь у здійсненні громадського цивільного контролю за правоохоронними органами як через громадські організації, членами яких вони є, через депутатів представницьких органів влади, так і особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника у справах захисту прав військовослужбовців або до іншого державного органу в порядку, визначеному Конституцією України та законом України «Про звернення громадян». Саме положеннями останнього урегульовано питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення.

Зокрема, ст. 1 закону України «Про звернення громадян» передбачено, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення. Пунктом 2 ч. 1 ст. 21 закону України «Про громадські об'єднання» передбачено, що громадські об'єднання мають право звертатися до органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами. Відповідно, в законі України «Про звернення громадян» надано визначення конкретних форм звернень громадян, а саме:

1) пропозиції (зауваження) – звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства;

2) заяви (клопотання) – звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання – письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо;

3) скарги – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Особливої уваги заслуговують положення спеціальних норм з приводу надання звернень громадянами як форми громадського контролю за діяльністю НАБУ, а саме положень законів України «Про запобігання корупції» та «Про Національне антикорупційне бюро України».

Законом України «Про запобігання корупції» передбачено, що Національне агентство з питань запобігання корупції, а також інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про порушення вимог зазначеного закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку. У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог цього закону керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (ч. 4, 5 ст. 53 закону України «Про запобігання корупції»).

Зі змісту п. 4 ч. 2 ст. 27 закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» випливає, що фізичні та юридичні особи можуть надавати звернення через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку щодо причетності працівників НАБУ до вчинення правопорушень. Перевірки з приводу змісту відповідних заяв віднесено до компетенції підрозділів внутрішнього контролю НАБУ.

Якщо вести мову про заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення, вчинювані працівниками НАБУ маємо виходити з переліку спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції крізь призму їх процесуального статусу у кримінальному процесі. Так, згідно ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України підслідність корупційних злочинів віднесена до компетенції слідчих органів Національної поліції. Разом з тим, саме прокурори, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі керівництва досудовим розслідуванням, наділені широкими повноваженнями, зокрема: починати досудове розслідування;

доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих (ст. 36 КПК України) тощо. Як наслідок, вважаємо більш доречним та як наслідок значно ефективнішим із заявами (повідомленнями) про вчинення корупційних кримінальних правопорушень звертатися саме до органів прокуратури.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що звернення громадян як форма громадського контролю за діяльністю НАБУ може бути здійснена:

1) у загальному порядку – у якості: а) пропозиції (зауваження), адресованого Президентові України, Верховній Раді України, Директору НАБУ, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності НАБУ, думки щодо врегулювання суспільних відносин та вдосконалення правової основи у сфері протидії корупції за участю НАБУ; б) заяви (клопотання) із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів, з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності НАБУ уповноважених суб'єктів (органи прокуратури, органи Національної поліції, НАЗК, органи Служби безпеки України), а також висловлення думки щодо поліпшення діяльності НАБУ; в) скарги, адресовані директору НАБУ з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями працівників НАБУ;

2) спеціальному порядку – у якості: а) заяв і повідомлень, адресованих підрозділам внутрішнього контролю Національного бюро, про вчинені кримінальні правопорушення працівниками НАБУ; б) заяв і повідомлень, адресованих органам прокуратури, про вчинені кримінальні корупційні правопорушення.

Аналіз положень закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» свідчить про не інформативність викладення деяких положень стосовно реалізації звернення громадян як форми громадського контролю за діяльністю НАБУ. У результаті вважаємо за доцільне положення даного закону доповнити статтею 30-2 «Громадський контроль за діяльністю Національного бюро» наступного змісту:

«1. Громадський контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється у порядку передбаченому Конституцією України, законами України «Про звернення громадян», «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» та іншими нормативно-правовими актами.

2. Для розгляду заяв і повідомлень від громадян України про факти неправомірної поведінки (зокрема кримінально-правового характеру) з боку працівників Національного антикорупційного бюро України створюються спеціальні телефонні лінії, сторінка в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Національного бюро. Всі надані громадянами відомості надходять для перевірки безпосередньо до Управління внутрішнього контролю Національного бюро.

Для розгляду заяв і повідомлень від громадян про факти причетності працівників Національного бюро до вчинення кримінальних корупційних правопорушень створюються спеціальні телефонні лінії, сторінка в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку органів прокуратури.

3. З метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при Національному бюро утворюється Рада громадського контролю».

Одержано 18.04.2017

*

УДК 342.25

Леонід Олександрович Ємець,

*народний депутат України,
кандидат юридичних наук*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Дослідження адміністративно-правових засад діяльності органів місцевого самоврядування в екологічній сфері, також обумовлено, не тільки необхідністю системного аналізу даного питання, воно також набуває актуальності в світі визначення державного курсу на децентралізацію влади, розширення повнова-

жень органів місцевого самоврядування в усіх галузях діяльності держави, зокрема фінансовій, податковій, екологічній, правоохоронній.

Особливістю організації роботи органів місцевого самоврядування є те, що вона здійснюється у формі сесій, які складаються з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради.

Отже відносно питань реалізації державної та регіональної політики в сфері екологічної безпеки, то по-перше, вони вирішуються на відповідних пленарних засіданнях ради. До таких питань, згідно із законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», зокрема, належать:

- затвердження цільових програм із забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища;
- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні;
- внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну цінність, пам'ятками природи, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами «сезону тиші» з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;
- надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

– затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації.

Для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування сільськими, селищними, міськими радами створюються виконавчі органи. До їх компетенції законами «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про охорону навколишнього природного середовища» відносяться:

- розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може викликати негативні екологічні наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів;

- здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, прийняття рішень про скасування даного ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення екологічних правил;

- підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля (екологічних програм), участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

- затвердження за поданням обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, для підприємств, установ та організацій лімітів використання природних ресурсів, за винятком ресурсів загальнодержавного значення, лімітів скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, за винятком скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення або навколишнього природного середовища за межами відповідно села, селища, міста;

- організація збору, переробки, утилізації і захоронення відходів на своїй території. Здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи;

- формування і використання місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища у складі місцевих бюджетів;

- погодження поточних та перспективних планів роботи підприємств, установ та організацій з питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;

- забезпечення систематичного та оперативного інформування населення, підприємств, установ, організацій та громадян

про стан навколишнього природного середовища, захворюваності населення;

- організація екологічної освіти та екологічного виховання громадян;

- прийняття рішень про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

- здійснення контролю за додержанням природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

- створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації.

Отже виконавчі органи місцевих рад виконують адміністративно-розпорядчі функції, використовують такі форми управлінської діяльності як видання управлінських актів, здійснення погоджень проектів дозволів, встановлення екологічних обмежень, виконують контролюючі функції щодо суб'єктів, відповідальних за виконання рішень місцевої ради в галузі охорони навколишнього природного середовища, державних та місцевих екологічних програм та ін.

Для забезпечення діяльності виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування утворюється так званий апарат виконкому, що складається з відділів та управлінь, які організаційно забезпечують підготовку документів з екологічних питань, контролюють виконання на території відповідної ради хід виконання державних та регіональних екологічних програм, здійснюють дозвільну та погоджувальну діяльність.

Важливим аспектом адміністративно-правових засад діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення екологічної безпеки є проведення інформаційних заходів стосовно надання усім зацікавленим суб'єктам актуальної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічної інформації). Така інформація стосується зокрема, стану навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного

світу та рівні їх забруднення; загроз виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей та ін.

Окрім вищевикладеного, громадяни мають право звернутися до органів місцевого самоврядування із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що реалізації та забезпечення екологічних прав, надання екологічної інформації тощо. Порядок таких звернень здійснюється відповідно до законів України «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про місцеве самоврядування в Україні», а отже, має адміністративно-правову природу.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки та узагальнення:

1. Структура, правовий статус та повноваження органів місцевого самоврядування щодо забезпечення охорони навколишнього природного середовища та здійснення інших заходів в екологічній сфері дозволяють говорити про наявність відповідного адміністративно-правового механізму здійснення такої діяльності. Це пояснюється, з одного боку тим, що органи місцевого самоврядування приймають рішення щодо забезпечення екологічної безпеки відповідного адміністративного утворення (представницькі повноваження), а з другого – вони повинні забезпечити належне їх виконання (виконавчі повноваження).

2. Особливістю впливу діяльності органів місцевого самоврядування на екологічну безпеку держави є те, що з одного боку, вони повинні при прийнятті рішень додержуватися чинного екологічного законодавства та діяти в руслі державної екологічної політики, а з іншого втілювати зазначені приписи спираючись на екологічні потреби підконтрольного регіону. Отже можна говорити, що забезпечуючи екологічну безпеку окремого регіону органи місцевого самоврядування впливають на загальний стан екологічної безпеки держави, крім того вони приймають участь у розробці загальнонаціональних екологічних програм.

3. Адміністративно-правовий аспект у діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення екологічної безпеки міститься у створенні в структурі апаратів виконкомів спеціальних підрозділів що відповідають за екологічний стан регіо-

ну, закріплення за ними певних організаційно-розпорядчих та контрольних повноважень, порядку взаємодії з іншими відділами та управліннями, а також депутатським корпусом, що дає нам змогу зробити висновок про наявність відповідних внутрішніх управлінських відносин, які складаються в сфері прийняття рішень щодо екологічної безпеки регіону, і які є предметом адміністративно-правового регулювання.

Одержано 18.04.2017

*

УДК 347.61/.64:347.512

Ірина Олексіївна Єфремова,

народний депутат України, здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОТИПРАВНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ ЯК УМОВА СІМЕЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження питання про протиправність поведінки особи як умову сімейно-правової відповідальності обумовлена тим, що у доктрині приватного права не склалося єдиного підходу до визначення умов сімейно-правової відповідальності, СК України також не містить окремих норм щодо визначення умов відповідальності у сімейному праві. Окремі елементи складу правопорушення, які є необхідними для притягнення особи до юридичної відповідальності, прийнято йменувати умовами відповідальності.

В юридичній літературі при розгляді питань цивільно-правової відповідальності загальноприйнятим є виділ загальних умов цивільно-правової відповідальності, які поділяють на позитивні та негативні. Позитивними умовами є ті, наявність яких доводиться заінтересованою особою (потерпілим-позивачем). До них належать шкода та причинний зв'язок між поведінкою правопорушника та шкодою. Негативними вважаються умови, відсутність яких доводиться заінтересованою особою (правопорушником – відповідачем) для запобігання настання цивільно-правової відповідальності. Такими умовами є протиправність діяння та вина [1, с. 372]. З виокремленням негативних умов відповідальності у сімейному праві також можна погодитися,

враховуючи, що тлумачення ст. 8 СК України надає підстави для висновку про субсидіарне застосування норм ЦК України.

Однією з обов'язкових умов відповідальності у сімейному праві є протиправність поведінки особи. Під протиправністю традиційно розуміється порушення норм об'єктивного права або суб'єктивних прав іншого учасника сімейного правовідношення [2, с. 100]. Л. М. Звягінцева зазначає, що протиправності у «чистому вигляді», у відриві від суб'єктивних прав чи охоронюваних законом інтересів тих чи інших суб'єктів правовідносин немає і бути не може не тільки у сімейному, а і в будь-якій іншій галузі права. Специфіка протиправності якраз в тому й полягає, що те чи інше діяння порушує чийсь права чи охоронювані законом інтереси [3, с. 6]. На думку Є. М. Ворожейкіна, при вирішенні питання про відповідальність особи за нормами сімейного права повинна прийматися до уваги протиправна поведінка у будь-якій формі: дії, бездіяльності або й тої та іншої сумісно. З суб'єктивної точки зору, особливість протиправності у сімейних правовідносинах полягає в тому, що вона не може настати як результат поведінки особи, що не приймає участі у цьому правовідношенні [4, с. 268]. Як виняток, відповідальність у сімейному праві може настати й для осіб, які не є конкретними учасниками сімейного правовідношення, зокрема, особа, яка самочинно змінила місце проживання малолітньої дитини, зобов'язана відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану тому, з ким вона проживала.

Протиправність поведінки правопорушника полягає у порушенні ним приписів сімейно-правових норм або невиконанні чи неналежному виконанні сімейних обов'язків, встановлених законом чи договором. В більшості своїй протиправна поведінка полягає саме в активних діях, якими порушуються сімейні права та інтереси учасників сімейних правовідносин. Так, згідно з п. 3, 4, 5 ч. 1 ст. 164 СК України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він жорстоко поводяться з дитиною, є хронічними алкоголіками або наркоманами, вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва. Частина 3 ст. 236 СК України передбачає, що усиновлення може бути визнане недійсним за

рішенням суду, якщо воно було проведене на підставі підrobлених документів.

Щодо бездіяльності як форми протиправної поведінки у сімейному праві, то варто погодитися з позицією Й. О. Покровського, що бездіяльність буде правопорушенням лише тоді, коли існував для особи відомий, позитивним законом встановлений обов'язок діяти [5, с. 279]. Крім того, ч. 4 ст. 15 СК України наголошує на тому, що невиконання або ухилення від виконання сімейного обов'язку може бути підставою для застосування наслідків, встановлених СК України або домовленістю (договором) сторін. Так, ст. 150 СК України передбачає обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини, встановлюючи, зокрема, що батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний та моральний розвиток, зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя тощо. Відповідно, якщо мати, батько дитини не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування, ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, то вони можуть бути позбавлені батьківських прав відповідно до п. 1, 2 ч. 1 ст. 164 СК України. Згідно з ч. 1 ст. 236 СК України усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо воно було проведене без згоди дитини та батьків, якщо така згода була необхідною.

Одним із проблемних питань є питання про віднесення аморальної поведінки до протиправної поведінки. С. С. Алексєєв зазначав, що немала кількість нормативних положень, які містяться в нормативних юридичних документах і мають оціночний характер, можуть набути необхідну визначеність і реальну юридичну дію тільки на підставі моральних критеріїв і моральних оцінок. На підставі цих же критеріїв і оцінок вирішуються принципово важливі юридичні питання при розгляді юридичних справ, пов'язаних з призначенням мір юридичної відповідальності, розміру відшкодування за завдання нематеріальної шкоди, розірванням шлюбу, позбавленням батьківських прав тощо [6, с. 162]. М. В. Антокольська вказує, що питання про те, чи є про-

типравною поведінка, що порушує норми моралі, у сімейному праві в принципі вирішується так, як і в цивільному. Аморальна поведінка розглядається в якості протиправної тільки у тому випадку, якщо на це є пряма вказівка закону [2, с. 100]. Дійсно, якщо особа вчиняє поведінку, яка є аморальною з точки зору моральних норм, релігійних норм, проте така поведінка не суперечить приписам правових норм, то мова може йти лише й про моральну відповідальність як вид соціальної відповідальності, про моральний суспільний осуд, але заходи сімейно-правової відповідальності до такої особи не застосовуються. Тільки така аморальна поведінка, яка порушує приписи правових норм, є протиправною. Так, згідно з ч. 1 ст. 150 СК України батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини. Ухилення батьками від виконання такого обов'язку є підставою для позбавлення їх батьківських прав на підставі п. 2 ч. 1 ст. 164 СК України.

Отже, протиправна поведінка особи як умова сімейно-правової відповідальності може й в подальшому бути предметом наукових дискусій.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільне право: підручник: у 2 т./В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с.
2. Антокольская М. В. Семейное право: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2003. 333 с.
3. Звягинцева Л. М. Меры защиты в советском семейном праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Свердловск, 1980. 16 с.
4. Ворожейкин Е. М. Семейные правоотношения в СССР. М.: Юрид. лит., 1972. 336 с.
5. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. 4-е изд., испр. М.: Статут, 2003. 351 с.
6. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2002. 608 с.

Одержано 19.04.2017

*

УДК 343.98

Євгеній Вікторович Зозуля,

*викладач кафедри криміналістики та судової експертології
факультету № 1 Харківського національного*

університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1444-0408>

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА, ЯКИЙ ВЧИНЮЄ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗБОБОВ'ЯЗАНЬ У СКЛАДІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ

Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань як особа злочинця, на нашу думку, слід відрізняти по-перше: правопорушник який скоїв злочин самостійно (як правило це вигодо набувач (кредитор));

по-друге: організоване злочинне угруповання яке діє в інтересах кредитора (на замовлення), в такому випадку доцільно розглядати особу, як комплексне явище яке сформоване учасниками цієї групи. Складність у встановленні осіб, у цьому випадку, полягає у відсутності на первинному етапі розслідування даних, що характеризують цих осіб. У слідчій практиці, як правило, використовується досвід розкриття і розслідування аналогічних злочинів. Слідчий, що раніше розслідував злочини певної категорії, в уяві собі визначає «портрет» правопорушника.

Пошук особи, що скоїла злочин, по запропонованим теоретичним дослідженнями інформаційним моделям (портретах), має позитивний результат, проте, в практичній діяльності майже не використовується. Це відбувається через незнання змісту даного питання і складності у створенні таких інформаційних моделей, які б повністю відповідали вимогам слідчо-пошукової діяльності і мали високий коефіцієнт практичного застосування.

Встановлення даних, що характеризують особу, є однією з обставин, що входять в предмет доказування у кримінальному провадженні (п. 4 ст. 91 КПК України). Дослідженню підлягають: вина, осудність, мотиви, цілі, способи злочинної поведінки, особисті якості, пом'якшуючі і обтяжливі вини обставини.

Важлива увага питанню встановлення і аналізу даних, що характеризують особу правопорушника викликано тим, що ці відомості дозволяють і сприяють:

- висуненню версій про особу, що скоїла злочин;
- створенню уявної моделі правопорушника, щоб визначити шляхи його пошуку;
- плануванню розслідування;
- отриманню позитивних результатів оперативно-розшукової діяльності;
- вибору тактики проведення окремих слідчих дій і в цілому поведінки слідчого при розслідуванні;
- з'ясуванню ролі підозрюваного в здійсненні злочину;
- досягненню необхідного психологічного контакту з підозрюваним;
- встановленню мотивів, цілей здійснення злочину;
- прогнозуванню поведінки особи на різних етапах слідства і при розгляді кримінального провадження в суді;
- удосконалювати тактику і методику розслідування;
- встановленню причин і умов, сприяючих скоєнню злочину.

Для характеристики особи, при створенні методики розслідування примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, доцільно використовувати наступні ознаки:

- соціально-демографічні;
- кримінально-правові;
- етичні якості;
- фізичні і психологічні особливості;
- стать, вік;
- наявність або відсутність судимості;
- фізичні і психічні відхилення;
- місце, час, спосіб, мотив;
- характер залишених слідів;
- способи приховування злочину і слідів;
- характер постзлочинної діяльності.

Специфіка даних, які характеризують особу, що примусила до виконання чи невиконання цивільно-правового зобов'язання, визначається самим складом, способами здійснення вказаного злочину, особливостями зв'язків, стосунків з потерпілим та ін. В більшості випадків особа правопорушника, для даної категорії

злочинів, спочатку відома або ж вимагає незначних зусиль для встановлення.

Вказані дані (демографічні, соціальні, кримінально-правові та ін.), які застосовуються при формуванні методик розслідування окремих видів злочинів, можуть бути включені в характеристику даного елементу криміналістичної характеристики при розгляді поведінки особи, що вчинила примушування в складі організованої групи.

Саме в злочинній поведінці, у взаємозв'язку з іншими елементами криміналістичної характеристики, відображаються всі значущі для розслідування дані. Розгляд особи правопорушника з погляду на його поведінку (злочинну та іншу) має перевагу у тому, що дозволяє створити типові схеми, моделі поведінки особи, що скоює примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Це сприяє глибшому дослідженню даної проблеми, на відміну від характеристик по вікових, статевих, психологічних і інших особливостях.

Джерелами відомостей про особу правопорушника можуть виступати:

- обстановка здійснення примушування;
- спосіб здійснення;
- злочинний результат, що наступив;
- використані в процесі скоєння примушування предмети, знаряддя, засоби;
- свідчення потерпілого, свідків, підозрюваного, обвинуваченого;
- мотив здійснення злочину;
- поведінка злочинця до, в момент і після скоєння злочину;
- способи приховування слідів і протидії слідству і суду.

Таким чином бачиться необхідність більш детального вивчення особи правопорушника в рамках криміналістичної характеристики примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, вчинених організованими групами.

Одержано 17.04.2017

*

УДК 351.74(477)

Олександра Володимирівна Карась,

ад'юнкт Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8183-2268>

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА

Важливим напрямком утвердження та реалізації демократичних, правових засад, проголошених Конституцією України, є активізація ролі населення у вирішенні актуальних питань управління соціальними, політичними й економічними процесами в Україні та налагодження тісної та ефективної співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Статтею 11 закону України «Про Національну поліцію» закріплено принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства. Законодавцем встановлено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

Для планування службової діяльності працівники органів поліції повинні аналізувати проблеми місцевого населення та окремих груп. Пріоритет у діяльності поліції – не стільки реагування на кримінальні прояви, скільки участь у вирішенні всього комплексу проблем, які має населення конкретної місцевості у сфері дотримання закону.

Взаємодія поліції з населенням формується на співпраці заради досягнення спільних цілей по забезпеченню правопорядку, а також на вивченні думки населення з метою подальшої оцінки ефективності поліцейської діяльності. Важливим завданням формування партнерських відносин між Національною поліцією і населенням є раціоналізація такої взаємодії на засадах довіри, прозорості, взаємодопомоги в боротьбі зі злочинністю.

У законі України «Про Національну поліцію» йдеться, що рівень довіри населення до поліцейського є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Важливим кроком у цьому напрямку є суб'єктивне усвідомлення поліцейськими необхідності налагодження взаємодії з населенням, адже саме ефективність діяльності органів поліції, рівень професійної компетентності поліцейських впливають на громадську думку про роботу поліції загалом.

Поліція повинна сприймати населення, як партнера і повноправного учасника діяльності з покращання правопорядку.

У п. 12 розділу IV Європейського кодексу поліцейської етики зазначено, що поліція повинна бути організована таким чином, щоб її співробітники заслуговували поваги населення як професіонали, на яких покладено забезпечення виконання закону, і як особи, які надають послуги для громадськості. Для того, щоб завоювати довіру населення, поліцейському недостатньо лише діяти згідно з законом, але необхідно також крім цього застосовувати закон гідно і з повагою до населення, бути професійним, безстороннім, чесним, добросовісним, справедливим, політично нейтральним та ввічливим.

Організація поліції повинна бути спрямована на розвиток нормальних відносин з населенням, а при необхідності – на реальну співпрацю з іншими організаціями, органами місцевого самоврядування, неурядовими організаціями та іншими представниками населення, включаючи етнічні меншини.

Слід наголосити, що, незважаючи на законодавче закріплення пріоритету налагодження партнерських відносин між поліцією та населенням, цей напрям діяльності потребує додаткового нормативно-правового врегулювання. Так, необхідним є затвердження порядку дослідження рівня довіри населення до поліції. Окрім цього, потребує вироблення підхід до розробки та реалізації поліцією спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань, який би забезпечив більш широку участь громадськості у протидії злочинності. Важливим

є також налагодження ефективних двосторонніх каналів спілкування між поліцією та населенням.

Для успішного формування та розвитку партнерських відносин між поліцією та суспільством необхідні створення відповідних правових і соціально-психологічних умов, а також певні зміни у громадській думці щодо місця й ролі правоохоронних органів в суспільстві. Це потребує зусиль як із боку державних і місцевих органів влади, органів поліції, так і з боку громадськості, а також досить ефективним є вивчення позитивного досвіду роботи правоохоронних органів зарубіжних країн, зокрема, у таких пріоритетних напрямках, як оцінка діяльності Національної поліції на основі дослідження громадської думки, реалізація спільних проектів з громадськістю та забезпечення комунікації з населенням.

Одержано 24.04.2017

*

УДК [343.132:343.98](477)

Дмитро Олександрович Карпенко,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ТЕХНІКО- КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Одним із пріоритетних завдань для України, як і для будь-якої іншої сучасної демократичної, правової держави, є підтримка режиму законності та стану правопорядку в країні, що вимагає від неї, перш за все, проведення якісної та ефективної правоохоронної діяльності. Остання являє собою комплексне явище, яке складається із цілого ряду політико-правових, організаційно-управлінських, навчально-виховних та інших заходів і засобів. Одне із ключових місць серед інструментів протидії злочинності, що знаходяться у розпорядженні держави, посідає досудове розслідування, яке, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, являє собою стадію кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових

розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. З цього приводу справедливо відмічають В. В. Коваленко, Л. Д. Удалова та Д. П. Письменний, що швидко і якісно проведене розслідування є дійовим засобом у боротьбі зі злочинністю, втіленням в життя принципу невідворотності покарання за скоєне. Адже тільки успішне завершення досудового розслідування є передумовою здійснення правосуддя, реалізації судом своїх виняткових повноважень щодо визнання особи винуватою чи невинуватою та можливості призначення їй покарання [1].

За своїм змістом досудове розслідування – це складана, кропітка робота, якість, ефективність та результативність якої залежить від низки умов та факторів, зокрема від стану її техніко-криміналістичного забезпечення. На сторінках наукової та навчальної літератури різними дослідниками пропонується досить багато визначень поняття «техніко-криміналістичного забезпечення». Так, наприклад, В. О. Волинський вважає, що техніко-криміналістичне забезпечення – це організаційно-функціональна система, що направлена на створення умов постійної готовності служб і підрозділів ОВС до швидкого і ефективного вирішення техніко-криміналістичних завдань, і на практичну реалізацію цих умов з метою отримання, накопичення, обробки криміналістично значущої інформації і її застосування в процесі розкриття й розслідування злочинів [2]. С. І. Зернов, А. І. Колмаков, І. О. Попов техніко-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів визначають як систему необхідних для оптимізації діяльності органів розслідування та оперативно-розшукових підрозділів заходів, направлених на вирішення завдань кримінального судочинства [3, с. 29]. З точки зору В. М. Хрустальова техніко-криміналістичне забезпечення – це діяльність, яка направлена на досягнення й підтримання повсякденної готовності правоохоронних органів до застосування науково-технічних засобів і методів; практичну реалізацію такої готовності в кожному конкретному випадку розкриття й розслідування злочинів [4, с. 6]. П. Т. Скорченко тлумачить техніко-криміналіс-

тичне забезпечення як систему правових, наукових, організаційних заходів з розробки, впровадження та практичного користування техніко-криміналістичними засобами й науковими методами з метою успішного розкриття, розслідування та попередження злочинів [5, с. 21].

Враховуючи існуючі наукові позиції з приводу сутності «техніко-криміналістичного забезпечення», а також виходячи із лексичного значення терміну «забезпечення», можемо зробити висновок про те, що техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування – це, перш за все, діяльність фахівців у сфері криміналістики, як теоретиків, так і практиків, метою якої є створення відповідних умов та засобів, необхідних для ефективного та результативного вирішення компетентними суб'єктами завдань досудового розслідування. Змістом такої фахової діяльності є проведення наукових, організаційно-правових, управлінських та навчально-виховних заходів, спрямованих на вироблення нових техніко-криміналістичних засобів і методів, впровадження цих засобів і методів у практичну роботу органів досудового розслідування та надання останнім кваліфікованої допомоги з їх застосування (використання), а також вдосконалення та пристосування до нагальних потреб діяльності щодо протидії злочинності вже існуючих техніко-криміналістичних засобів і методів.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процес: підручник/за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: Центр учб. літ., 2013. 544 с. URL: http://pidruchniki.com/1880041361571/pravo/zagalni_polozhennya_dosudovogo_rozsliduvannya (дата звернення: 23.04.2017).
2. Волинский В. А. Техничко-криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений. М.: ВНИИ МВД РФ, 1994. 80 с. URL: <http://ex-jure.ru/law/news.php?newsid=602> (дата звернення: 23.04.2017).
3. Применение технико-криминалистических средств и методов при раскрытии и расследовании поджогов: учеб. пособие/С. И. Зернов, А. И. Колмаков, А. В. Маковкин, И. А. Попов. М.: ЭКЦ МВД России, 1998. 112 с.

4. Хрусталева В. Н. Особенности технико-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений, совершенных организованными группами // Вопросы технико-криминалистического обеспечения раскрытия и раскрытия и расследования преступлений: сб. науч. ст./под науч. ред. Хрусталева В. Н. Саратов: СВШ МВД РФ, 1996. С. 1–8.

5. Скорченко П. Т. Криминалістика: техніко-криміналістичес-
кое обеспечение расследования преступлений: учеб. пособие. М.: Бы-
лина, 1999. 272 с.

Одержано 25.04.2017

*

УДК 343.98

Анна Сергіївна Кобченко,

*провідний фахівець відділу організації
освітньо-наукової підготовки Харківського
національного університету внутрішніх справ*

ДО ПОНЯТТЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Одним із важливих напрямів та невід’ємних частин кримі-
налістичного забезпечення розслідування злочинів є техніко-
криміналістичне забезпечення, основне завдання якого полягає в
використанні засобів криміналістичної техніки, принципів, ме-
тодик та способів її застосування у протидії злочинності за ра-
хунок упровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Необхідно зазначити, що проблеми техніко-криміналістич-
ного забезпечення розслідування злочинів досліджувалися нау-
ковцями протягом багатьох років. Значна кількість монографіч-
них досліджень присвячена техніко-криміналістичному забезпе-
ченню того або іншого виду діяльності, пов’язаної з виявлен-
ням, досудовим розслідуванням та запобіганням вчиненню зло-
чинів, але дотепер не існує єдиного підходу до визначення по-
няття «техніко-криміналістичне забезпечення».

Наприклад, І. Глава визначає техніко-криміналістичне за-
безпечення розкриття і розслідування злочинів як сукупність
способів і шляхів найбільш раціонального і ефективного вико-
ристання в практиці кримінального судочинства науково-
технічних досягнень криміналістики, а також спеціальних знань.

Л. А. Винберг вказує на те, що попередження злочинів і ліквідація причин і умов, що породжують їх, багато в чому залежать від техніко-криміналістичного забезпечення системи кримінального судочинства. Система техніко-криміналістичного забезпечення розкриття, розслідування і попередження злочинів включає судово-експертні установи (СЭУ) різних міністерств і відомств країни, основним завданням яких є організація найбільш раціонального і ефективного використання оперативно-слідчими апаратами, судово-експертними установами, судовими органами техніко-криміналістичних засобів і спеціальних знань в області криміналістики.

В розумінні А. Ф. Волинського, техніко-криміналістичне забезпечення представляє собою діяльність яку здійснюють правоохоронні органи, що спрямована на створення умов їх постійної готовності до застосування методів і засобів криміналістичної техніки і реалізацію цих умов у кожному конкретному випадку розкриття та розслідування злочинів.

Слід зазначити, що В. А. Волинський під техніко-криміналістичним забезпеченням розкриття та розслідування злочинів розуміє організаційно-функціональну систему, направлену на створення умов постійної готовності служб і підрозділів органів внутрішніх справ до швидкого і ефективного вирішення техніко-криміналістичних завдань, і на практичну реалізацію цих умов з метою отримання, накопичення, обробки криміналістично значущої інформації та її використання в процесі розкриття та розслідування злочинів.

Також необхідно згадати думку А. С. Шаталова, який розуміє техніко-криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів як діяльність, спрямовану на створення і практичну реалізацію умов постійної готовності органів внутрішніх справ що до рішення техніко-криміналістичних завдань в процесі розкриття і розслідування злочинів.

В. Н. Хрусталева вважає, що техніко-криміналістичне забезпечення – це діяльність, спрямована на:

а) досягнення і підтримку повсякденної (адекватно рівню і структурі злочинності) готовності правоохоронних органів до застосування науково-технічних засобів і методів;

б) практичну реалізацію такої готовності у кожному конкретному випадку розкриття і розслідування злочині.

На переконання Г. І. Грамовича, техніко-криміналістичне забезпечення має два аспекти. У широкому значенні, на його думку, техніко-криміналістичне забезпечення це регламентована певними нормативними актами діяльність науково-дослідних, судово-експертних та інших установ і відповідних посадових осіб, на яких покладений обов'язок розроблення та реалізації комплексу взаємопов'язаних заходів з метою створення оптимальних умов ефективного застосування спеціальних знань і науково-технічних засобів у боротьбі зі злочинністю. У вузькому значенні – це комплекти науково-технічних засобів, якими повинні забезпечуватися конкретні учасники правоохоронної діяльності відповідно до їх компетенції, і комплекс знань, умінь та навичок, якими ці учасники повинні володіти, щоб застосовувати ці засоби.

І. І. Лузгін визначає що техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів як організаційну діяльність, спрямовану на створення умов постійної готовності служб і підрозділів органів досудового розслідування до швидкого й ефективного вирішення техніко-криміналістичних завдань, практичну реалізацію цих умов з метою одержання, накопичення, оброблення та використання криміналістично значущої інформації в процесі розслідування й попередження злочинів.

Думка О. С. Шаталова полягає у тому, що він визначає техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів як діяльність, спрямовану на створення та практичну реалізацію умов постійної готовності органів внутрішніх справ до вирішення техніко-криміналістичних завдань у процесі розслідування злочинів.

З точки зору Ю. М. Черноус, техніко-криміналістичне забезпечення досудового слідства спрямовується на створення наукового підґрунтя та криміналістичних рекомендацій щодо застосування методів, засобів, прийомів діяльності, пов'язаних із залученням до вирішення практичних завдань спеціальних знань і технічних засобів.

Р. Б. Єзерський розуміє техніко-криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів як, організаційно-

функціональна систему яка спрямована на створення умов постійної готовності служб та підрозділів органів досудового розслідування до швидкого та ефективного вирішення завдань щодо отримання, накопичення й опрацювання криміналістично-значущої (доказової, пошукової та тактично-орієнтуючої) інформації і ефективного її використання в процесі розкриття й розслідування злочинів.

Отже, аналізуючи вказані визначення, можна зробити висновки, що сутність техніко-криміналістичного забезпечення полягає в діяльності зі створення умов для ефективного застосування спеціальних знань і науково-технічних засобів, постійної готовності органів досудового розслідування до вирішення техніко-криміналістичних завдань, практичну реалізацію цих умов; створення системи заходів із розроблення, впровадження та використання техніко-криміналістичних засобів і наукових методів спрямованих на запобігання, виявлення та розслідування злочинів.

Одержано 14.04.2017

*

УДК 343.98

Вадим Анатолійович Коршенко,

*т.в.о. завідувача науково-дослідної лабораторії
захисту інформації та кібербезпеки Харківського
національного університету внутрішніх справ*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Останнім часом в Україні йде шалений розвиток та постійне вдосконалення різного виду телекомунікаційних мереж. Стільниковим зв'язком покрита майже вся територія України, доступ до мережі Інтернет став повсякденним явищем, більшість підприємств мають персональні сайти і локальні інформаційні мережі, в приватних оселях та на підприємствах різної форми власності розвернуті персональні безпроводні мережі Wifi, з'являється все більше пристроїв, що працюють на технології Bluetooth, існує розгалужена мережа супутникового, кабельного, ефірного аналогового або цифрового телебачення. Спеціалісти сходяться на думці, що подальша еволюція телекомунікаційних технологій буде рухатись

у напрямках збільшення швидкості передачі інформації, інтелектуалізації мереж та забезпечення мобільності користувачів [1, с. 4].

Поряд з розвитком телекомунікаційних засобів та систем одночасно із покращенням якості зв'язку та отриманню більшого комфорту зберігання і розповсюдження інформації виникають і поширюються нові види злочинів. На основі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій удосконалюються та розробляються витончені способи вчинення злочинів, все більше уваги злочинці приділяють прихованню слідів своєї злочинної діяльності.

Наведене обумовлює необхідність розробки правоохоронними органами заходів протидії злочинності у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій. Цілком очевидно, що розробка зазначених заходів неможлива без застосування спеціальних знань. Залучення у різних формах обізнаних у телекомунікаційних технологіях фахівців у кримінальне провадження є одним із найважливіших напрямків підвищення ефективності розслідування злочинів, бо значно розширює доказову базу слідчого, збільшуючи в першу чергу якість, а також кількість фактичних даних, що використовуються в доказуванні.

Основним процесуальним способом використання спеціальних знань є проведення судової експертизи. Окремі проблеми призначення судових експертиз у різні часи розробляли такі вчені, як Т. В. Авер'янова, Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, В. І. Гончаренко, І. В. Гора, Г. Л. Грановський, О. О. Ейсман, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, Ю. Г. Корухов, С. П. Лапта, В. К. Лисиченко, О. М. Моїсєєв, Г. М. Надгорний, І. А. Петрова, І. В. Пиріг, І. В. Постіка, Ю. К. Орлов, І. Л. Петрухін, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, О. Р. Росинська, З. М. Соколовський, І. Я. Фрідман, Т. В. Сахнова, М. Я. Сегай, В. Ю. Шепітько, О. Р. Шляхов, О. Р. Шляхов, М. Г. Щербаковський та ін.

Для вирішення питань, пов'язаних з дослідженням комп'ютерно-технічних засобів, телекомунікаційних систем, електронних пристроїв, програм тощо, до 2006 року в Україні призначались судові комп'ютерно-технічні експертизи. Проте слідча та експертна практика свідчила про постійне зростання і різноманітність переліку питань, які виносились на розгляд експертів, що

вимагало розширення галузей спеціальних знань. Логічним наслідком цих процесів було виділення судової телекомунікаційної експертизи в окремий рід інженерно-технічних експертиз [2].

Виникнення телекомунікаційної експертизи обумовлено не тільки значним поширенням телекомунікаційних технологій у виробничій та приватній діяльності, а й тим, що цей вид досліджень потребує окремих знань, пов'язаних з розумінням інформаційних процесів у комп'ютерних мережах, мережах зв'язку, спеціалізованих телекомунікаційних пристроях [3, с. 446]. Не дивлячись на актуальність теми, питання призначення телекомунікаційної експертизи до цього часу майже не досліджувалось. Для подальшого розвитку цієї галузі судової експертології важливим є визначення предмету, об'єктів, завдань телекомунікаційної експертизи.

При становленні нового роду судових експертиз одним із основних завдань є визначення об'єкту дослідження, правильне трактування якого набуває особливої значущості для визначення місця судової експертизи в системі класів, родів, видів судових експертиз, встановленні меж компетенції експертів і вирішенні інших питань використання спеціальних знань під час розслідування злочинів [4, с. 62]. Об'єктами телекомунікаційної експертизи є телекомунікаційні системи, засоби, мережі і їх складові частини та інформація, що ними передається, приймається, обробляється та зберігається. Родовим об'єктом судової телекомунікаційної експертизи є матеріальні об'єкти, їх сукупність або частини, які за своїми властивостями могли або за певних умов можуть передавати, випромінювати та/або приймати знаки, сигнали, текст, зображення, звуки, повідомлення та іншу інформацію будь-якого роду за допомогою радіо, дровових, оптичних, електромагнітних та інших систем (зазначені системи в цілому та їх складові елементи), програмне забезпечення, а також інформація яка міститися в даних об'єктах.

Виходячи із запропонованого загального визначення можна запропонувати наступну класифікацію об'єктів телекомунікаційної експертизи.

1. Клас апаратних об'єктів, який включає до себе такі види: телекомунікаційні системи, персональні комп'ютери, периферійні пристрої, мережеві апаратні засоби (сервери, робочі стан-

ції, активне обладнання), лінії зв'язку (кабелі, комутаційні дроти тощо), інтегровані системи (органайзери; мобільні телефони, смартфони, планшети тощо), вбудовані системи на основі мікропроцесорних контролерів (імобілайзери, транспондери, круїз-контролери, навігатори тощо), стаціонарні та мобільні передавачі та приймачі, будь-які комплектуючі всіх зазначених компонент (апаратні блоки, плати розширення, мікросхеми тощо).

2. Клас програмних об'єктів, який включає програмне системне та прикладне забезпечення.

3. Клас інформаційних об'єктів, який складає інформація у форматах баз даних, файлах реєстрації, текстових та інших форматах.

Запропонована класифікація об'єктів заснована на видовому поділі і не є всеохоплюючою, оскільки намагання навести вичерпний перелік об'єктів, які потенційно можуть бути надані для проведення експертного дослідження, здатні призвести до суттєвого звуження можливостей застосування спеціальних знань при провадженні телекомунікаційних експертиз.

Предметом телекомунікаційної експертизи, на нашу думку, є фактичні дані про обставини кримінальних правопорушень, вчинених з використанням мережевих чи телекомунікаційних технологій та засобів як знарядь або як сховищ кримінально-релевантної інформації. Предмет судової експертизи нерозривно пов'язаний з завданнями, які виносяться на вирішення експерту. Загальні і типові завдання – це наукове узагальнення різноманітних питань з даного роду або виду експертиз. Станом на сьогодні телекомунікаційна експертиза може вирішити наступні завдання:

- визначення питання належності об'єкта дослідження до телекомунікаційних систем та засобів;
- встановлення типу, марки, моделі та інших класифікаційних категорій телекомунікаційних систем та засобів;
- визначення характеристик, параметрів, конфігурації та технічного стану телекомунікаційних систем та засобів;
- встановлення фактів та способів передачі (отримання) інформації в телекомунікаційних системах;

- встановлення фактів та способів доступу до систем, ресурсів та інформації у сфері телекомунікацій;
- визначення якості телекомунікаційних послуг;
- дослідження алгоритмів обробки інформації та її захисту у сфері телекомунікацій.

Конкретні завдання судової експертизи реалізуються шляхом постановки певних питань експерту в залежності від наявних об'єктів і матеріалів кримінального провадження. Нами пропонується наступний орієнтовний перелік питань при призначенні телекомунікаційної експертизи:

1. Які тип, марка, модель, технічні характеристики телекомунікаційного засобу (системи), яке його пряме призначення?
2. Чи є надані на дослідження апаратні засоби елементами єдиної телекомунікаційної мережі та за якими ознаками?
3. Чи в робочому стані знаходиться телекомунікаційний засіб (об'єкт), якщо ні, то яка причина непрацездатності?
4. Які параметри підключень до мережі має телекомунікаційний засіб (технологія, інтерфейси, налаштування, особливості підключення)?
5. Чи змінювались користувачем телекомунікаційної мережі налаштування окремих пристроїв, у який час, які їх значення і призначення?
6. Чи вносились до наданого на дослідження телекомунікаційного засобу (системи) конструктивні чи програмні зміни, якщо так, то яке їх призначення?
7. За допомогою яких програмних засобів здійснювалось підключення до телекомунікаційної мережі?
8. Чи відповідає функціонування телекомунікаційного засобу (системи) технічній документації?
9. Чи мав місце факт доступу до телекомунікаційної системи та в який спосіб?
10. Чи мало місце використання ресурсів та інформації в телекомунікаційній системі та в який спосіб?
11. Чи мав місце факт передачі (отримання) інформації в телекомунікаційній системі та в який спосіб?
12. Чи є ознаки втручання в роботу телекомунікаційної системи?

13. Які шляхи маршрутизації даних у телекомунікаційній системі?

14. Чи можливо використання телекомунікаційного засобу (обладнання) для вказаних цілей?

Слід зазначити, що наведені питання не вичерпують переліку завдань, які виникають перед експертом. В ході проведення телекомунікаційних експертиз можуть виникати і, як правило, виникають нові питання, які відносяться до встановлення нових даних, що потребують для свого дослідження додаткових матеріалів, або пов'язані з організацією взаємодії різних експертів. В обох випадках слідчий повинен протягом усього дослідження підтримувати зв'язок з експертною організацією, в якій проводиться експертиза, і приймати ефективні заходи щодо вирішення питань, які виникають або негайно використовувати отримані дані. Зазначені питання можуть серйозно вплинути на подальший хід розслідування: стимулювати висування нових версій, встановлення нових зв'язків між суб'єктами, вказувати на нові джерела доказів і т. п.

Список бібліографічних посилань

1. Крук Б. И., Попантонопуло В. Н., Шувалов В. П. Телекоммуникационные системы и сети: учеб. пособие: в 3 т. Т. 1: Современные технологии. М.: Горячая линия – Телеком, 2003. 648 с.

2. Про внесення змін до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз: наказ М-ва юстиції України від 29.12.2006 № 126/5 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1393-06> (дата звернення: 13.04.2017).

3. Бобрицький С. М. Методичні аспекти дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2008. Вип. 8. С. 445–449.

4. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.

Одержано 20.04.2017

*

УДК [342.951:351.77](477)

Катерина Олегівна Крут,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Конституція України проголосила, що охорона життя та здоров'я людини є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Зазначене забезпечується шляхом здійснення державного фінансування відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Крім того, відповідно до положень Основного Закону, держава повинна створювати всі необхідні умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, а існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Однак, на жаль доводиться констатувати, що на практиці зазначені вище положення Конституції реалізуються не в повній мірі, що в першу чергу пов'язано із недостатнім фінансуванням зазначеної сфери, а також нераціональним використанням грошових та інших матеріальних ресурсів. За таких умов виникає об'єктивна необхідність підвищення якості та ефективності контролю у сфері охорони здоров'я України.

Зазначимо, що особливе місце у системі здійсненні контролю за сферою охорони здоров'я займає громадський контроль. В енциклопедичному тлумаченні громадський контроль – це один з видів соціального контролю, який здійснюється об'єднаннями громадян та самими громадянами. Він є важливою формою реалізації демократії і способом залучення населення до управління суспільством та державою. Об'єктом громадського контролю визнається діяльність державних органів, підприємств, установ і організацій, а також поведінка окремих громадян [1]. М. Б. Смоленський зазначає, що громадський контроль – це різновид соціальної діяльності, оскільки вона здійснюється людьми та за для людей. Предмет діяльності по реалізації громадського контролю безпосередньо пов'язаний (зумовлений) з функціями, що покладені на

відповідний структурний елемент будь-якої системи, оскільки за загальним значенням функції – це об'єктивно необхідні напрямки діяльності, що виражають сутність та призначення відповідної структури [2, с. 9]. Є Захаров відмічає, що громадський контроль – це публічна перевірка громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеним нею цілям, коригування цієї діяльності і самих цілей, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованою на захист і забезпечення прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них [3].

За твердженням українського дослідника А. Крупника, громадський контроль є інструментом громадської оцінки виконання органами влади й іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Такий контроль – невід'ємна складова системи публічного управління та незамінний чинник розвитку соціуму в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави [4]. Традиційно, в якості відмітних ознак громадського контролю дослідники виділяють наступні: громадський контроль являє собою серію спланованих заходів, спрямованих на отримання «закритої», не доступної для широкої громадськості інформації; ця інформація становить суспільний інтерес (зачіпає інтереси великої кількості людей); ця інформація зачіпає проблеми порушень прав людини, зловживань та порушень законодавства з боку органів влади; кінцевою метою цивільного контролю є практичне розв'язання проблеми; громадський контроль зачіпає сферу відповідальності органів влади [5].

Таким чином, враховуючи вище вказані наукові точки зору, вважаємо, що громадський контроль у сфері охорони здоров'я слід розуміти як діяльність громадян та (або) їх об'єднань, що спрямована: по-перше, на проведення оцінки якості та ефективності реалізації державою політики у сфері охорони здоров'я, виявлення у ній недоліків і прогалин, та формулювання відповідних пропозицій щодо їх усунення, а по-друге на моніторинг якості надання медичних послуг окремими закладами охорони здоров'я.

Список бібліографічних посилань

1. Андрійко О. Ф. Громадський контроль // Юридична енциклопедія. Т. 1. Київ, 1998. С. 639.
2. Правоведение/под ред. М. Б. Смоленского. 4-е изд., перераб. и доп. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 416 с. (Серия «Высшее образование»).
3. Захаров Є. Громадський контроль і права людини // Опора: сайт громадянської мережі, Львів. представництво. 04.12.2009. <http://opora.lviv.ua/?p=529> (дата звернення: 19.04.2017).
4. Крупник А. С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України. Ефективність державного управління. 2007. Вип. 14. С. 146–154.
5. Їжа М., Радченко О. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 4 (12). С. 74–79.

Одержано 20.04.2017

*

УДК 343.132

Тетяна Олексіївна Кузубова,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6488-4971>

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

Відповідно до ч. 3 ст. 159 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду.

В юридичній літературі доречно зазначено, що сторона кримінального провадження, яка може на підставі ухвали слідчого судді, суду здійснити тимчасовий доступ до речей і документів, є уповноваженим суб'єктом, а особа, у володінні якої знаходяться речі і документи до яких ухвалою суду, слідчого судді надано дозвіл, є зобов'язаним суб'єктом. Зобов'язаним суб'єктом може бути як фізична, так і юридична особа [1, с. 282], що ми підтримуємо.

Згідно з ч. 7 ст. 164 КПК України ухвала слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів має бути виконана в зазначеній у ній строк, що не може перевищувати одного місяця з дня її постановлення.

Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів фактично полягає у двох послідовних діях, які, як правило, розірвані у часі. По-перше, уповноважений суб'єкт ознайомлює володільця речей і документів з ухвалою та вручає її копію. По-друге, зобов'язаний суб'єкт надає доступ до речей і документів стороні кримінального провадження. Процесуальний порядок виконання зазначених дій регламентовано ст. 165 КПК України. Однак, як свідчить практика, ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів не рідко залишаються без виконання. Як ми вважаємо, зазначене відбувається завдяки двох видів причин: 1) пов'язаних з бездіяльністю або діями зобов'язаної особи; 2) всіх інших причин.

Сторона кримінального провадження може не реалізувати ухвалу слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів у зв'язку із заміною слідчого, захисника, законного представника, закриттям кримінального провадження тощо. Згідно з даними Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР) майже кожен слідчий одночасно в середньому розслідує 200 кримінальних проваджень, що призводить до залишення без виконання отриманих ухвал суду, слідчого суді за браком часу у слідчого. Разом з тим, фінансування органів досудового розслідування знаходиться не на достатньому рівні, що не рідко призводить до неможливості вчасно здійснити тимчасовий доступ до речей і документів в інших містах України. Це, звичайно, не повний перелік об'єктивних причин, з яких уповноважена сторона не реалізує надане їй слідчим суддею, судом право ознайомитись з речами і документами, зробити їх копії або вилучити їх.

З піднятого питання Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що в разі нездійснення представником правоохоронного органу протягом визначеного в ухвалі слідчого судді строку доступу до речей і документів слідчий за погодженням із прокурором або прокурор

має звернутися з клопотанням ще раз, вказавши, крім іншого, обставини, що завадили здійснити такий доступ в межах визначеного в ухвалі слідчого судді часу [2], з чим ми погоджуємося. На нашу думку, в такому разі правом повторного звернення наділена і сторона захисту, яка також повинна обґрунтувати таке звернення.

У контексті дослідження слід звернути увагу на ч. 1 ст. 382 КК України, якою безпосередньо передбачено кримінальну відповідальність за умисне невиконання ухвали суду, що набрала законної сили, або перешкодження її виконанню. Суб'єктом даного злочину є особа, яка зобов'язана виконати рішення суду, тобто володілець речей і документів. Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Водночас кримінальне процесуальне законодавство України передбачає інші правові наслідки в разі невиконання зобов'язаною стороною ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Зокрема, відповідно до положень ст. 166 КПК України у разі невиконання такої ухвали сторона кримінального провадження має право на підставі ухвали слідчого судді, суду провести обшук з метою відшукування та вилучення визначених раніше речей і документів. Аналізуючи наведене, приходимо до висновку, що сторона кримінального провадження вірогідніше за все обґрунтує необхідність проведення обшуку умисними діями володільця речей і документів, направленими на невиконання ухвали суду, слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів або перешкодження її виконанню. Тобто, в клопотанні про обшук вказуються ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 382 КК України, а це вже підстава для внесення даних до ЄРДР.

В продовження необхідно відмітити, що відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 164 КПК України в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, з-поміж іншого, має бути зазначено положення закону, які передбачають наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду. Судова практика пішла напрямом викладення в ухвалі положень ст. 166 КПК України [3–5], що ми вважаємо необґрунтованим. Оскільки зазначені положення передбачають право сторони кримінального провадження на проведення обшуку та процесуальний порядок його

здійснення. Натомість, на нашу думку, в ухвалі суду, слідчого судді повинно бути вказано попередження про кримінальну відповідальність, передбачену ст. 382 КПК України. До того ж, проведення обшуку після ознайомлення зобов'язаної особи про можливість його застосування з метою відшукування та вилучення визначених речей і документів, на нашу думку, є недоцільним, оскільки найвірогідніше буде без результативним. Однак, зазначені висновки не є остаточними та потребують більш поглибленого вивчення та аналізу.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процес: підручник/Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шилю. Харків: Право, 2014. 824 с.

2. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: інформ. лист Вищого спеціалізованого суду України від 05.04.2013 № 223-558/0/4-13 URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13> (дата звернення: 07.04.2017).

3. Ухвала Білоцерківського міськрайонного суду Київської обл. у спр. № 357/6023/16-к: від 30.05.2016 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57960947> (дата звернення: 10.04.2017).

4. Ухвала Путивльського районного суду Сумської обл. у спр. № 584/328/16-к: від 23.03.2016. // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56639082> (дата звернення: 10.04.2017).

5. Ухвала Коростенського міськрайонного суду Житомирської обл. у спр. № 279/11779/15-к: від 19.11.2015 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53576301> (дата звернення: 10.04.2017).

Одержано 11.04.2017

*

УДК (343.3/76355.012)(477)

Яна Сергіївна Кулькіна,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВИНИ
У ЗЛОЧИННОМУ ПОРУШЕННІ ПРАВИЛ
ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, А ТАКОЖ
ІЗ РЕЧОВИНАМИ І ПРЕДМЕТАМИ,
ЩО СТАНОВЛЯТЬ ПІДВИЩЕНУ НЕБЕЗПЕКУ
ДЛЯ ОТОЧЕННЯ (СТ. 414 КК УКРАЇНИ)**

Зміст суб'єктивної сторони складу злочину розкривається за допомогою таких ознак як вина, мотив і мета. Ці ознаки органічно пов'язані між собою, але кожна з них має власний зміст, і жодна з них не включає в себе іншу як складову частину. Аналізуючи злочини, які полягають у порушенні правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, передбачені ст. 414 Кримінального кодексу України, зупинимось детальніше на проблемі визначення форми вини у складі зазначеного злочину.

У кримінальному праві України поняття вини дано в чинному КК, згідно із ст. 23 якого вона є психічним ставленням особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та до її наслідків, вираженим у формі умислу або необережності [1, с. 73]. При цьому одні злочини можуть бути вчинені тільки умисно, інші можуть бути тільки необережними, треті – як умисно, так і необережними.

Проте, кримінальному законодавству відомі склади злочинів, для суб'єктивної сторони яких властиве специфічне психічне ставлення, котре іменується «подвійною» або «змішаною» формою вини.

Перш за все воно характерне для злочинів, які сконструйовані з двох і більше злочинних діянь, кожне з яких, якщо розглядати його окремо, представляє собою самостійний злочин, але які в силу їх органічної єдності складають один злочин, охоплений однією статтею КК (такі склади злочинів прийнято називати складними (або складеними) [2, с. 85].

Злочини з подвійною формою вини мають місце тоді, коли в межах одного складу злочину одночасно містяться як усі ознаки, притаманні умисній формі вини (прямої або непрямої умислу), так і усі ознаки, притаманні необережності (самовпевненості або недбалості) [3, с. 9]. Наслідки ж, що зазначені в конкретних статтях, утворюють окремий злочин.

Змішана форма вини має місце у тих випадках, коли в межах одного складу злочину одночасно містяться деякі ознаки, властиві умисній вині, та всі ознаки, властиві необережності [3, с. 27]. Як правило, до таких складів злочинів відносяться ті, в яких міститься сукупність іншого (не кримінально-правового) правопорушення, яке саме по собі може бути як умисним, так і необережним, та злочину, який передбачає тільки вину у формі необережності.

Формулювання диспозиції ст. 414 КК України не містить прямих вказівок на те, чи є даний злочин умисним або необережним. У зв'язку з цим слід розрізняти психічне відношення суб'єкта як до самого порушення правил поведінки зі зброєю та предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, так і до настання суспільно небезпечних наслідків. У літературі вказується, що психічне ставлення винного до порушення правил поведінки може бути як умисним, так і необережним. Проте його ставлення до шкідливих наслідків своїх дій – виключно необережне [4, с. 543].

Слід зазначити, що при відсутності наслідків саме по собі діяння, яке входить до об'єктивної сторони передбаченого ст. 414 КК злочину не тягне кримінальної відповідальності, бо є іншим (не кримінально-правовим) правопорушенням. Тому тут доречно говорити про вину в адміністративно-правовому або дисциплінарному розумінні. Таким чином, умисне або необережне порушення вказаних вище правил не може характеризувати суб'єктивну сторону злочину в цілому, але може свідчити про стан суспільної небезпеки особи, впливаючи на вид та розмір покарання при його призначенні.

Порушення правил може вчинюватись з прямим умислом або із злочинною недбалістю [5, с. 90]. При прямому умислі винна особа усвідомлює, що порушує правила поведінки зі зброєю, розуміє суспільну небезпечність і протиправність свого

діяння, але все одно бажає поступити таким чином. При злочинній недбалості особа не розуміє, що вона порушує правила поведіння зі зброєю (чи іншими загальнонебезпечними предметами) внаслідок своєї неуважності або через інші дії, хоча вона повинна була і могла передбачити, що порушує певні правила.

Слід вказати, що в юридичній літературі висловлено думку, згідно якої суб'єктивна сторона злочину при порушенні правил поведіння зі зброєю та іншими предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, характеризується виключно необережною формою вини у двох її видах [6, с. 261]. Водночас, така позиція належної аргументації не має. Виключно необережним, як вже зазначалось вище, може бути ставлення винного лише до шкідливих наслідків своїх дій. Так, при злочинній самовпевненості особа передбачала можливість спричинення потерпілому тілесних ушкоджень (створення небезпеки для довкілля тощо), але легковажно розраховувала на відвернення таких наслідків. При цьому винна особа розраховує на власний досвід, сили, на поведінку інших осіб або інші обставини, які об'єктивно здатні відвернути настання тілесних ушкоджень. При психічному ставленні до шкідливого наслідку у виді злочинній недбалості винна особа не передбачає можливості настання тілесних ушкоджень, хоча повинна була і могла їх передбачити [5, с. 90–91]. В літературі відзначається, що питання про психологічний зміст злочинної недбалості є одним з найбільш складних в теорії кримінального права [7, с. 34]. Оскільки кримінальна відповідальність пов'язується зазвичай лише зі свідомою, вольовою поведінкою суб'єкта, то поширена думка, що недбала поведінка має вольовий характер. При цьому воля винного в необережних злочинах може проявлятися лише в поведінці, але не у ставленні до наслідків, які він не передбачав, проте повинен був та мав змогу передбачити. Недбала вольова поведінка характеризується поверховим судженням винного про конкретні умови вчинюваних ним свідомих дій, зневажливим ставленням, як до цих умов, так і до правил безпеки.

Прихильники іншої точки зору вважають, що злочинна недбалість має місце в тих випадках, коли у суб'єкта була реальна можливість вірно оцінити ситуацію, передбачити небезпечні наслідки своєї поведінки та запобігти їх настанню, однак не

проявив для цього належної вольової напруги, вольових зусиль і не здійснив необхідної вольової дії [8, с. 106–107].

Таким чином, при вчиненні злочину, передбаченого ст. 414 КК України, психічне ставлення винного до вчиненого діяння та його наслідків місце характеризується складною формою вини. Цей висновок має важливе значення для кваліфікації злочину за ст. 414 КК, для організації профілактики і попередження передбачених нею правопорушень. З цього висновку випливає, зокрема, необхідність визначити місце цього злочину у класифікації злочинів за формою вини. Беручи до уваги те, що саме по собі діяння, передбачене ст. 414 КК України, не є злочином, а стає ним тільки за умови, що воно спричинило певні (тяжкі) наслідки, вирішальне значення для оцінки виду аналізованого злочину в зазначеній класифікації має необережне ставлення до цих наслідків. Воно і визначає віднесення цих злочинів до групи необережних.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 1: Загальна частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків: Право 2013. 1040 с.
2. Бажанов М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву. – Киев: Вища школа, 1980. 216 с.
3. Пинаев А. А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вины. Харьков: Юрид. ин-т, 1984. 51 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./за заг. ред. Андрушка П. П., Гончаренка В. Г., Фесенка С. В. 3-те вид., допов. Т. 2: Особлива частина. Київ: Прав. єдність, 2013. 624 с.
5. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб./Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків: Право 2011. 184 с.
6. Военно-уголовное право: учебник/Х. М. Ахметшин, И. Ю. Бельий, Ф. С. Бражник и др.; под ред. Х. М. Ахметшина, О. К. Зателепина. М.: За права военнослужащих, 2008. 384 с.
7. Дагель П. С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы. М.: Юрид. лит., 1977. 144 с.
8. Клочков В. В. Вопросы борьбы с неосторожной преступностью // Современные проблемы уголовного права (по материалам XII Конгресса Международной ассоциации уголовного права): сб. науч. работ. М.: ВИ по ИП и РМПП, 1981. С. 100–131.

Одержано 18.04.2017

УДК 343.615:340.0(477)

Софія Валеріївна Курганова,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

З часів початку формування родоплемінного ладу майно почало займати ключові позиції у відносинах між людьми. Інститут власності став каркасом нашої цивілізації. Історичний досвід переконливо доводить надзвичайну роль майнових стосунків у становленні держави, у формуванні економічного і соціального розвитку.

Проведений ретроспективний аналіз привів нас до висновків, що людство протягом всього свого існування намагається створити та удосконалити певні механізми протидії злочинним явищам, особлива увага в яких завжди приділялася інституту відповідальності за їх вчинення.

Необхідно відмітити, що суспільство завжди хвилювала проблема вбивств, які вчинялися з корисливих мотивів, адже ці злочини поступово трансформувалися у злочинний промисел для певних верств населення і завдавали непоправної шкоди економічним та соціальним інтересам багатьох держав.

Перша згадка про такий злочин зустрічається ще у Біблійних текстах, коли Каїн позбавив життя свого брата Авеля за Боже благословення (глава 4 Книги Буття).

На теренах нашої держави віддавна було законодавчо закріплено покарання за вбивство, вчинене з корисливих мотивів.

Так, у всіх редакціях Руської правди передбачалась відповідальність за вбивства при розбоях (ст. 3, 5, 7 Просторової редакції Руської правди, ст. 20 Короткої редакції).

При цьому слід звернути увагу на санкції за вчинення даного злочину: їх особливість виявлялась у неможливості виплати грошової компенсації (як це було в санкціях при вчиненні інших видів вбивств). Особи, винні у вчиненні розбійного вбивства, та

їх сім'ї видавалися на потік (для продажу в рабство, вигнання) з конфіскацією всього належного їм майна [1, с. 27].

Важливе значення у становленні правового регулювання відповідальності за вбивства з корисливих мотивів мали Литовські статuti.

Перший Литовський статут 1529 року класифікував такі вбивства на підвиди: вбивство брата чи сестри за спадок (розділ 7 арт. 15), вбивство на дорозі з метою пограбування (розділ 7 арт. 16), вбивства під час розбійного нападу на чужий маєток, чуже селище чи на чужих людей (розділ 7 арт. 19). Третій Литовський статут встановлював відповідальність за вбивства при нападі на будинок (розділ 2 арт. 1) [1, с. 80].

У ст. 21 Соборного Уложення – зводу законів Російського царства, прийнятого Земським собором у 1649 році, було встановлено відповідальність за вбивства при пограбуваннях, що вчиняються групою осіб – «скопом» [3, с. 10].

У главі 20 збірки норм феодально-кріпосницького права – «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року – також вказувалось на такий склад злочину як «смертне вбивство при розбої на дорозі» [4].

У XIX – на початку XX століття, коли Україна перебувала у складі Російської імперії, важливого значення при встановленні відповідальності за злочини мав Звід законів Російської імперії 1832 року.

Томом 15 Зводу були закріплені норми кримінального права, а розділ 10 вказаного Тому визначав покарання за злочини проти життя, здоров'я, свободи та честі особи. Вбивством з корисливих мотивів вважалося вбивство, вчинене для пограбування вбитого або для отримання спадку, чи взагалі для заволодіння якою-небудь власністю його чи іншої особи (п. 4 ст. 1453) [5].

Слід зазначити, що стрімкого розвитку законодавство знало лише у XX столітті, за часів перебування України у складі СРСР, тоді було сформовано кодифіковане кримінальне законодавство: Кримінальний кодекс УСРР 1922 р., Кримінальний кодекс Української РСР 1927 р., Кримінальний кодекс Української РСР 1960 р.

Необхідно відмітити, що у статті 142 Кримінального кодексу УСРР 1922 року було закріплено корисливий мотив як окрему обтяжуючу обставину умисного вбивства [6, с. 467].

Кримінальний кодекс Української РСР 1927 р. не вніс суттєвих змін до змісту вбивства з корисливих мотивів (ст. 138), посиливши лише санкцію статті [7, с. 681].

Важливого значення у цей період набув підхід щодо визначення віку суб'єкта вбивства з корисливими мотивами, а згодом — щодо посилення кримінальної відповідальності за умисні вбивства, у тому числі за вбивства з корисливими мотивами. 7 квітня 1935 р. ЦВК і СНК СРСР було прийнято постанову «Про заходи боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх», згідно з якою суб'єктом навмисного вбивства міг бути кожен, кому на момент вчинення злочину виповнилося 12 років. Також Президія ВР СРСР 30 квітня 1954 р. видала указ «Про посилення кримінальної відповідальності за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах», де йдеться про призначення смертної кари особам, що вчинили умисне вбивство за обтяжуючих обставин [8].

Слід звернути увагу на той факт, що у Кримінальних кодексах 1922, 1927, 1960 років також як умисне вбивство з корисливими мотивами кваліфікувалося вбивство на замовлення (що виходить із положень роз'яснень Пленуму Верховного Суду СРСР від 22 вересня 1989 р.).

Таке бачення змінилося лише 2 жовтня 1996 р., ще до прийняття нового Кримінального кодексу України у 2001 р., коли до положення ст. 93 глави III Кримінального кодексу України 1961 р., яке передбачало кримінальну відповідальність за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах, було внесено зміни, за якими пунктом «и» законодавцем вперше на території нашої держави умисне вбивство, вчинене на замовлення, сформульовано і закріплено як окрему кваліфікуючу ознаку [9, с. 192].

Згодом у п. 6 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України було визначено покарання за вбивство з корисливих мотивів. Також положення щодо відповідальності за вказаний злочин регулюються нормами постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 № 2.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що процес становлення правового регулювання кримінальної відповідальності за вбивства з корисливих мотивів тривав майже десять століть. На кожному з історичних етапів правове регулювання відповідальності за ці злочини відповідало умовам певних часів, відображало реакцію суспільства і держави на такі злочини. І це не випадково, адже поступово змінювалася природа цього злочину, посилювалась увага з боку держави до суспільно небезпечних наслідків цих злочинів тощо.

На нашу думку, питання протидії злочинності, у тому числі удосконалення правового регулювання кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, лишаються актуальними і сьогодні, адже злочинність стрімко розвивається, а злочинці вдаються до все нових методів досягнення своїх злочинних задумів, і тільки наукові розробки вчених можуть бути трансформовані в дієві інструменти ефективної практичної протидії злочинам, зокрема вбивствам з корисливих мотивів.

Список бібліографічних посилань

1. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб./упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 656 с.
2. Головін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Харків: Право, 2011. 440 с.
3. Соборное уложение царя Алексия Михайловича 1649 г. М.: Изд-во ист.-филол. ф-та императ. Моск. ун-та, 1907. 193 с.
4. Права, за якими судиться малоросійський народ (1743 р.) (Витяг). URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/932/17/> (дата звернення: 03.04.2017).
5. Свод законов Российской Империи: в 16 т. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire&nochache> (дата звернення: 03.04.2017).
6. Борьба с преступностью в Украинской ССР: в 2 т. Т. 1: 1917–1925 гг./[авт. очерка и сост. сб. док. П. П. Михайленко. Киев: Высш. школа МООП УССР, 1966. 832 с.
7. Борьба с преступностью в Украинской ССР: в 2 т. Т. 2: 1926–1967 гг./[авт. очерка и сост. сб. док. П. П. Михайленко. Киев: Высш. школа МООП УССР, 1967. 952 с.
8. Золотова О. І. Генезис кримінальної відповідальності корисливих вбивств в період соціалістичного права. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=45179> (дата звернення: 03.04.2017).

9. Лопашук Д. І. Витоки та генезис кримінальної відповідальності за вбивство, вчинене на замовлення. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 185–195.

Одержано 18.04.2017

*

УДК 341.456(07)

Василь Анатолійович Гайчук,

*начальник відділу Інтерполу та Європолу
ГУНП України в Харківській області;*

Тетяна Миколаївна Малиновська,

*старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7713-7617>*

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: НОРМАТИВНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В сучасному світі загрози злочинної діяльності значною мірою носять транснаціональний характер. Можливість протидії їм багато в чому залежить від консолідації зусиль різних держав і їх груп, всього міжнародного співтовариства. Цілий ряд загроз безпеки не може бути нейтралізований на рівні окремих держав-учасниць.

Однією з умов плідної міжнародної взаємодії є подібне розуміння і визначення загроз розповсюдження злочинної діяльності всіма країнами-учасницями і вироблення уніфікованих методів протидії їм. Це робить можливість міжнародного співробітництва в цій галузі значно вірогіднішою.

Дієвим суб'єктом координування зусиль всіх держав в боротьбі з міжнародною злочинністю є Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол [1, с. 2]. Інтерпол в сучасних умовах – це координаційний центр, що дозволяє правоохоронним органам країн-учасниць здійснювати оперативний обмін інформацією в цілодобовому режимі з використанням великих

даних правоохоронного спрямування, заснованих на інноваційних технологіях.

На національному рівні, Робочий апарат Укрбюро Інтерполу посідає вагоме місце в системі правоохоронних органів, що зумовлено колом його завдань та виконуваних функцій. Робочий апарат Укрбюро Інтерполу є структурним підрозділом апарату центрального органу управління поліції на правах департаменту, який забезпечує реалізацію повноважень Національної поліції України щодо представництва України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та Європейському поліцейському офісі, а також повноважень Національної поліції України як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні.

Відповідно до Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу [2] основними завданнями Інтерполу є:

1) реалізація в межах компетенції державної політики щодо боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер;

2) забезпечення представництва України в Інтерполі та Європолі;

3) координація, організація та забезпечення співробітництва органів правопорядку та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю з використанням можливостей Інтерполу, Європолу, інших міжнародних організацій та структур з якими співпрацює національна поліція України.

Даний підрозділ при здійсненні своєї діяльності забезпечує співробітництво правоохоронних органів України та зарубіжних країн як у цілому, так і в окремих напрямках боротьби із злочинністю та терористичною діяльністю та надає можливості для підготовки та надсилання ініціативних запитів за кордон; підготовки та надсилання відповідей на запити зарубіжних правоохоронних органів; обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою та криміналістичною інформацією про підготовку та вчинення злочинів та причетних до них осіб, а також архівною та, в окремих випадках, процесуальною інформацією; обміну досвідом роботи, законодавчими та іншими нормативними актами, навчально-методичною літературою з питань діяльності

правоохоронних органів; обміну науково-технічною та іншою інформацією з питань боротьби із злочинністю.

Ефективність організації діяльності Національного центрального бюро Інтерпол безпосередньо залежить наскільки повно і чітко сформульовано його завдання і визначені функції [3, с. 190], що базуються на нормативно-правовій базі, яка на сьогодні потребує кардинального оновлення. Перш за все це пов'язано з реформуванням органів внутрішніх справ, в рамках якого було створено новий правоохоронний орган – Національну поліцію та суттєво переглянуто структуру та функції Міністерства внутрішніх справ України. Передусім мова йде про необхідність приведення у відповідність із внесеними змінами Інструкцію про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів затверджену спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 09.01.1997 № 3/1/2/5/2/2, яка базується ще на положеннях закону України «Про міліцію» та не враховує нової структури органів внутрішніх справ, а також положень нового Кримінального процесуального кодексу України.

Список бібліографічних посилань

1. Говійко Є. А. Адміністративно-правовий статус Національного центрального бюро Інтерпол: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 23 с.
2. Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу: наказ Нац. поліції України від 21.12.2015 № 193. Служб. док.
3. Брус І. І. Організаційно-правові аспекти функціонування Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 189–192. URL: http://lsej.org.ua/6_2014/6_2014.pdf (дата звернення: 25.04.2017).

Одержано 03.05.2017

*

УДК 159.923

Катерина Ігорівна Маравська,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ОСОБИСТІСНА ТА РОЛЬОВА НОРМАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-НОРМАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ

Процес підготовки майбутніх правоохоронців відповідно до обраного напрямку або спеціальності – складний та багатограний. Він включає не тільки відбір змісту, організацію освітньої та освітньо-професійної діяльності, пошук найбільш ефективних технологій, але й формування особистісних характеристик, певних компетенцій, передбачених державними стандартами. За період навчання майбутні правоохоронці повинні оволодіти знаннями, уміннями та компетенціями, необхідними для професійної діяльності, ототожнювати себе із професією, з особистістю професіонала, яка спроможна вирішувати відповідні задачі.

В часи реформування системи МВС України, коли відбувається перехід від «старої» міліції до «нової» поліції, у суспільстві відбувається трансформація суспільної думки про особистість сучасного правоохоронця. Поряд із старим уявленням про корупційну особистість колишніх міліціонерів існує надія, що образ нового поліцейського являтиме собою сукупність найкращих морально-ділових та професійно-ділових якостей особистості професіонала.

Безперечно, так воно і має бути. І ці якості повинні бути сформовані тільки під час навчання у вищому навчальному закладі МВС України. Неприпустимим є набір до органів Національної поліції осіб, які навіть не мають уявлення про правоохоронну систему, не мають вищої юридичної або психологічної освіти, мають низьку моральну культуру, не мають навичок спілкування з людьми, поведінки у конфліктних ситуаціях, не застосовуючи при цьому спецзасобів, та приходять на службу тільки для того, щоб отримати моральне задоволення, щоб «піднятися в очах» серед свого колишнього оточення або для вирішення своїх особистих потреб.

Особистість професіонала майбутнього поліцейського формується під впливом багатьох факторів. До зовнішніх факторів можна віднести систему освітньо-професійної підготовки у вищому навчальному закладі МВС України: чіткий погодинний розпорядок дня, постійний контроль навчального процесу, поведінки курсантів тощо. Разом із зовнішніми факторами існують і внутрішні фактори, які залежать від позиції, яку займає особистість курсанта в структурі взаємодії із соціумом, мікросередовищем навчальної групи, із батьками, від рівня її активності. Одним із таких факторів можна вважати нормативність поведінки.

Проблему нормативності в психологічній науці розглядали багато авторів, зокрема М. Є. Веракса, Л. С. Виготський, М. Ю. Кондратьєв, Н. А. Корзинкина, О. М. Леонтьєв, Л. Ф. Обухова, О. К. Пашенко, А. В. Петровський. В цілому визначено, що нормативність поведінки – поняття, яке включає знання соціальних норм, їх прийняття та дотримання у своєму житті та діяльності.

На думку П. А. Сорокуна, поведінка має нормативний характер та регламентується не нормативними завданнями, а законами, моральними нормами, звичаями та традиціями, які існують у суспільстві [1, с. 65].

В. Л. Васильєв зазначає, що нормативна поведінка особистості характеризується певними психологічними особливостями та закономірностями. Вона розгортається в соціальній проблемній ситуації, їй притаманні складні сполучення свідомих та не-свідомих компонентів та рівнів психічної діяльності, включає процеси вироблення та прийняття нормативних рішень, складні психічні операції та дії з нормами як умовами нормативної задачі та поведінки [2, с. 112].

Дуже складно визначити межі нормативної поведінки, оскільки немає загальних критеріїв та показників нормативності поведінки, вони мають розроблюватись в залежності від специфіки конкретної діяльності людини в конкретних її умовах.

Щодо питання нормативності поведінки курсантів ВНЗ МВС України, воно нерозривно пов'язано з умовами їх освітньо-службового середовища.

По-перше, питання нормативності поведінки пов'язано із зовнішніми, «об'єктивними» чинниками, а саме тим, як поведінка

співвідноситься із цілями діяльності. Так, курсанти повинні вірно розуміти та сприймати, адекватно емоційно реагувати та правильно виконувати основні (нормативні для них) завдання. В такому випадку нормативною буде вважатись поведінка, яка призвела до правильного вирішення цих завдань (навчальних та службових).

По-друге, можна передбачати існування певної «особистісної нормативності» курсанта ВНЗ МВС України. Її показником ймовірно виступають ставлення курсанта до себе самого та людей взагалі («особистісна нормативність» як результат соціалізації до вишу), до виконуваної ролі та обов'язків («крольова нормативність»). У підсумку, професійно-нормативна поведінка буде визначатись балансом між цими тенденціями.

Особистісна нормативність означає не тільки прийняття курсантами соціальних норм, але й те, що вони стають їх внутрішніми нормами, які вони захищають та відстоюють, вони стають їх життєвими принципами, визначають їх поведінку та вчинки. Особистісна нормативність – це певна сукупність рис, які є спільними для членів соціуму і визначають міру соціалізованості індивіда. Вона певною мірою корелює із самоконтролем, вольовими рисами характеру, стійкістю установок і принципів тощо.

Починаючи із проведення табірнього збору, курсантам перших курсів вищих навчальних закладів МВС України надають початкових знань із спеціальної та загальновійськової підготовки, фізичного загартування, формування психологічної стійкості та готовності до служби в органах Національної поліції України. Головними завданнями є формування в курсантів поваги до своїх колег, командирів; роз'яснення проблем службового та неслужбового спілкування, причин виникнення та шляхів подолання конфліктів у колективі; формування розуміння необхідності виконання статутних вимог щодо дисципліни та організованості, носіння встановленої форми одягу тощо.

Можна виділити такі чинники формування нормативної, з точки зору ролі, поведінки курсантів вищих навчальних закладів МВС України: навчання та виконання господарських робіт згідно з затвердженим розпорядком дня та окремими графіками, несення служби у добових нарядах (чергування в адміністративних будівлях, в учбових корпусах, на курсах, у їдальнях, на контрольно-пропускних пунктах ВНЗ відповідно до встановлених

вимог), пересування територією навчального закладу під час навчальних занять у складі строю, ходьба стройовим кроком, виконання військового вітання до осіб молодшого та старшого начальницького складу, дотримання субординації у статутних відносинах, участь в різноманітних тренінгах з вирішення життєвих ситуацій, носіння однострою поліцейських під час навчання та участі у охороні публічної безпеки та порядку тощо. Це – складові формування рольової нормативності поведінки.

Більша кількість курсантів успішно переживає адаптаційну кризу, засвоює елементи рольової поведінки та ставлень, що виражається в осмисленому прийнятті норм, вимог та правил. Поведінка інших – ситуативна та імпульсивна, потребує контролю та додаткового впливу. В такому випадку можна говорити про існування конфлікту між особистісною та рольовою нормативністю.

Список бібліографічних посилань

1. Сорокун П. А. Основы психологии. Псков: ПГПУ, 2005. 312 с.
2. Васильев В. Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. СПб.: Питер, 2009. 608 с.

Одержано 17.04.2017

*

УДК 342(659)

Костянтин Вікторович Меліхов,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕС-СЛУЖБИ

Прес-служба державної установи – це окремий відділ, головна мета якого полягає у своєчасному та правдивому висвітленні діяльності державної установи та підтримці доброзичливих зв'язків із засобами масової інформації та громадськістю.

Державні структури користуються своїми інформаційними, комунікативними можливостями найбільш повно, якщо посиляються на власні служби зв'язків із громадськістю, що покликані забезпечити стійку і цілеспрямовану інформаційно-комунікаційну діяльність, від якої головним чином залежить ефективність всього управлінського процесу.

У свої діяльності прес-служба керується Конституцією України, законами України (у тому числі законами України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації»), постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами органів виконавчої влади.

Можна виділити ряд провідних функцій прес-служби: зовнішню, охоронну та внутрішню.

Зовнішня функція полягає у аналізі службової інформації та донесенні її до ЗМІ. Сюди входить здійснення взаємодії з журналістами, а ще моніторинг ЗМІ. Прес-служба має продукувати й підтримувати безконфліктну, краще товариську атмосферу стосунків між керівником органу влади та ЗМІ. Для цього необхідні такі особисті якості як комунікабельність, дипломатичність, гнучкість.

Охоронна функція передбачає захист службової інформації та державної таємниці, адже державна установа володіє інформацією, яка не може бути загальним здобутком. Цей аспект роботи прес-секретаря визначається законами України «Про державну службу» і «Про державну таємницю».

Внутрішня функція передбачає збір і аналіз інформації про представлення у ЗМІ роботи державної установи, її керівника. Здійснення внутрішньої функції потребує певної сміливості, фахової порядності та моралі.

На законодавчому рівні роботу прес-служби державної установи регламентують такі закони: «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації». Дуже важливим завданням державних прес-служб є висвітлення роботи організації в Інтернеті. Висвітлення роботи органів влади в Інтернеті регламентують президентські укази, постанови Кабміну, нормативних акти Держкомітету інформаційної політики, ТБ і радіомовлення України та Держкомітету зв'язку та інформатизації України. Найцікавішим та найкориснішим для державних прес-

служб є «Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади».

Таким чином, однією з основних функцій зв'язків із громадськістю у системі державного управління є, з однієї сторони, участь у демократизації державного управління, а з іншої – підтримка становлення громадянського суспільства. При цьому особливість роботи прес-служби в органах державної влади полягає, перш за все, у тому, що вона спрямована на регулювання поведінки широких соціальних громад у суспільстві. По-друге, діяльність прес-служби державних установ регламентує низка законів України, які визначають яку інформацію подавати громадськості, адже прес-служба державної установи має доступ до особливого виду інформації, такої як державна таємниця. По-третє, прес-служба державної установи повинна сприяти підвищенню іміджу державної установи, що забезпечуватиме ефективність усього управлінського процесу.

Одержано 14.04.2017

*

УДК [159.9:343.123.12](477)

Павло Миколайович Мітрухов,

*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та розкриття злочинів факультету № 2*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2752-6873>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ АДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Людина постійно перебуває під різноманітного роду впливами соціального і природного середовища, до яких вона повинна адаптуватися. Успішна адаптація дозволяє людині зберігати життєздатність і працездатність, реалізовувати свої потенційні можливості, відчувати благополуччя. В особистості, її особливостях криються основні причини погіршення, різких змін психічного стану і в ній же знаходиться потенціал подолання труднощів та гармонізації внутрішнього світу особистості [1, с. 145–146].

В останні роки значно зріс інтерес до питань, пов'язаних з успішною адаптацією співробітників в умовах професійного стресу. З повною підставою до категорії осіб, які найбільш схильні до професійного стресу, можна віднести співробітників правоохоронних органів [2, с. 6].

За результатами досліджень англійських вчених, професія поліцейського за своєю стресогенністю посідає друге місце після професії шахтаря у переліку 35 найбільш типових спеціальностей і оцінюється у 7,7 бала за 10-бальною шкалою. Для порівняння: стресогенність роботи пожежника оцінюється у 6,3 бала, службовця відділу кадрів – у 6 балів, військовослужбовця – у 4,7 бала [3, с. 318].

Недостатній розвиток адаптивних здібностей до стресу, не вміння регулювати свій психічний і психофізіологічний стан може стати джерелом серйозних негативних наслідків як для оперативно-розшукової діяльності, так і для психічного та фізичного здоров'я співробітника. Крім цього, професійний стрес пролонгованої дії може привести до професійної деформації особистості і високотекучесті кадрів з підрозділу [2, с. 7].

Саме тому вивчення окремих аспектів вирішення проблем адаптації працівників оперативних підрозділів до роботи в сучасних умовах має дуже важливе значення.

Серед сучасних науковців окремі аспекти вирішення проблем адаптації працівників оперативних підрозділів до роботи в сучасних умовах частково досліджено у працях О. М. Бандурки [3], В. І. Барка [4], С. П. Бочарової [5], О. В. Землянської [1], В. І. Розова [2], О. В. Тімченка [6] та ін., але, на наш погляд, в їх роботах є деякі прогалини, вивченню яких будуть присвячені тези.

Окрім небезпеки для життя, незадовільних умов праці, високого ступеня ризику, відповідальності, втомленості, існує безліч інших проблем адаптації працівників оперативних підрозділів до роботи в сучасних умовах. Так, наприклад, професійно-психологічна підготовка особового складу оперативних підрозділів та й у цілому Національної поліції України (далі – НПУ) знаходиться на досить низькому рівні, а той склад психологів (лікарів, фахівців та ін. працівників), що здійснює психологічне забезпечення діяльності поліції, не відповідає умовам

сьогодення. Практика свідчить про те, що на один міськрайлін-орган працює один психолог і той у більшості свого часу займається питаннями кадрового забезпечення. Однак один психолог не в змозі забезпечити психологічний клімат та якісно надати допомогу цілому підрозділу, не кажучи вже про швидке та повне обслуговування всього міськрайліноргану одним фахівцем-психологом. Саме тому і відсутня на практиці належна професійно-психологічна допомога працівникам оперативних підрозділів НПУ. Тобто маємо такі проблеми, як відсутність в Національній поліції України необхідної кількості психологів та низький рівень організації професійно-психологічного забезпечення оперативних підрозділів. Це, в свою чергу, негативно відображається на особовому складі, оскільки необізнаність оперативного працівника щодо дій в умовах професійного стресу, виходу з нього і управління ним не забезпечує належної адаптації до умов праці, що виникли на практиці, а також не вирішення вказаних проблем викликає безліч інших негативних наслідків: пияцтво, сімейні проблеми, скандали з оточуючими, а також інші нервові та фізичні розлади.

Вирішити окреслені вище проблеми можна двома шляхами: по-перше, це проведення фахівцями-психологами систематичних занять та навчань з особовим складом щодо підвищення рівня професійно-психологічної підготовки тощо; по-друге, забезпечити кожен міськрайлінорган необхідною кількістю психологів на підрозділ. Наприклад, у кожному міськрайліноргані, за можливості, створити службу (відділ, організацію) із висококваліфікованих фахівців-психологів чи залучати цих осіб з інших організацій на підставі укладення договорів тощо.

Наразі психологічні або психосоціальні служби працюють у поліціях усіх розвинутих країн. У Німеччині перед такою службою стоять наступні завдання: профілактика суїцидів; допомога службовцям у разі стресових ситуацій, при виникненні депресії, страхів; консультування службовців, коучинг для керівників, проведення лекцій, семінарів і тренінгів. У поліції Баварії існує інститут службовців на громадських засадах, вони виконують роль консультантів. У деяких землях Німеччини створені також Центральні психологічні служби поліції. Її завдання багато в чому спрямовані на збереження психологічного здоров'я і полягають в ор-

ганізаційному розвитку поліції та роботі з персоналом; підтримці оперативної роботи; консультуванні і профілактиці постстресових розладів, співпраці з клініками, психотерапевтами [4, с. 36].

Поряд із цим слід виокремити ще одну не менш важливу проблему адаптації працівників оперативних підрозділів до роботи в сучасних умовах – низьке матеріально-технічне забезпечення. Зокрема, це відсутність належних пільг, пенсій та у цілому соціального забезпечення, а також недостатнє забезпечення сучасною технікою (комп'ютери, ноутбуки, принтери, картриджі тощо), канцелярськими приладами (папір, ручки, лінійки тощо). З психологічної точки зору це дуже негативно позначається як на психіці, так і в цілому на роботі практичних працівників Національної поліції України. Але головною проблемою серед практичних працівників є дуже низька заробітна плата по відношенню до сучасних цін і т. п. Коли заробітної плати не вистачає для забезпечення нормальної життєдіяльності та праці, практичним працівникам безвихідно доводиться адаптуватися до цих умов. Тобто неможливо задовольнити свої потреби в повній мірі. На наш погляд, у зв'язку з тим, що головною мотивацією роботи для практичних працівників оперативних підрозділів залишається гідна заробітна плата, то вона залишатиметься і однією із важливих складових адаптації.

Для вирішення цієї проблеми слід надати практичним підрозділам НПУ відповідне матеріально-технічне забезпечення, що дозволить підвищити соціальну, моральну та психологічну захищеність працівників міськрайлінорганів, полегшить адаптацію та створить умови для виконання службових обов'язків.

При врегулюванні цього питання також слід враховувати передовий досвід інших країн – США, Німеччини, Франції тощо.

Таким чином, можемо дійти висновку, що вирішення вищевказаних проблем забезпечить сприятливі умови адаптації працівників оперативних підрозділів до роботи в сучасних умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Землянська О. В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб./ Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. 300 с.
2. Розов В. И. Управление стрессом в оперативно-розыскной деятельности. Киев: КНТ, 2006. 268 с.
3. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Ч. 1. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

4. Барко В. І. Досвід забезпечення психологічного здоров'я поліцейських у зарубіжних країнах // Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2016 р.): у 2 ч. Ч. 2/редкол.: В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 34–37.

5. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология: учебник. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 640 с.

6. Тимченко О. В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція): автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.06. Харків, 2003. 35 с.

Одержано 25.04.2017

*

УДК 343.98

Станіслав Ігорович Перлін,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

З розвитком науково-технічного прогресу зростають можливості засобів криміналістичної техніки і методів їх застосування у розкритті та розслідуванні злочинів. Слід враховувати, що досягнення науково-технічного прогресу доступні також і кримінальному середовищу.

Як і будь-яка інша людська діяльність, застосування техніко-криміналістичних засобів під час проведення досудового розслідування потребує регулювання і, насамперед, правового.

Як відомо, правові основи будь-якої діяльності являють собою певну сукупність правових приписів. Відповідно застосування техніко-криміналістичних засобів у протидії злочинності в правовій державі обов'язково має бути правомірним, тобто здійснюватись у суворій відповідності до вимог закону.

Правомірність застосування криміналістичної техніки характеризується сукупністю ознак, зокрема: наявністю правових підстав; застосуванням засобів тільки визначеними законом особами; дотримання процесуальної форми і порядку застосування; оформлення результатів відповідно до вимог закону.

До правових підстав використання техніко-криміналістичних засобів можна віднести:

1) нормативно-правові акти (Конституцію України, Кримінальний-процесуальний кодекс України, закони України «Про Національну поліцію», України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України», укази президента, постанови Кабінету Міністрів, накази МВС та ін.);

2) акти застосування права (процесуальні документи: ухвали слідчого судді, постанови слідчого, протоколи як гласних та і негласних слідчих дій);

3) відомчі службові, аналітичні та інші документи (довідні записки, рапорти, довідки тощо).

Конституція України гарантує кожній людині утвердження і забезпечення її прав і свобод (ст. 3), недоторканність житла (ст. 30), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), недоторканість особистого і сімейного життя та збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (ст. 32) та інші права і свободи, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України та законами України.

КПК України є основною частиною кримінального процесуального законодавства України та регламентує випадки, способи та методи а також перелік суб'єктів застосування техніко-криміналістичних засобів.

Аналізуючи норми чинного КПК треба відзначити, що ст. 25 КПК України зобов'язує прокурора, слідчого в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. Як відзначають науковці, для виконання завдань кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного, об'єктивного та всебічного розслідування події необхідно використовувати всі передбачені законом засоби, у тому числі технічні.

Діючий КПК України не містить окремої спеціальної норми, яка б чітко визначала правові основи застосування криміналістичної техніки або чіткий перелік техніко-криміналістичних

засобів які використовуються при проведенні досудового розслідування. Аналіз його норм дозволяє зробити висновок про те, що в ньому містяться окремі положення, які:

- регламентують загальні питання використання технічних засобів;
- встановлюють правила використання технічних засобів під час проведення окремих слідчих дій;
- регламентують процесуальне оформлення ходу та результатів застосування технічних засобів під час проведення слідчих дій;
- прямо вказують на необхідність (зобов'язують) використання технічних засобів під час проведення окремих слідчих дій;
- визначають суб'єктів використання техніко-криміналістичних засобів.

До першого блоку можна віднести ст. 107 КПК України «Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження», яка містить загальні положення використання технічних засобів, покладає на особу яка проводить слідчу дію прийняття рішення про застосування технічних засобів, обов'язок використовувати технічні засоби уразі коли це є обов'язковим, а також інші обов'язки стосовно техніко-криміналістичного забезпечення слідчої дії.

До другого блоку доцільно включити ст. 236 КПК України «Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи», ст. 237 КПК України «Огляд», ст. 239 КПК України «Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією», ст. 240 КПК України «Слідчий експеримент», ст. 241 КПК України «Освідування особи» тощо.

До третього блоку, на нашу думку, можна віднести такі норми, як ст. 104 КПК України «Протокол», ст. 105 КПК України «Додатки до протоколів», ст. 231 КПК України «Протокол пред'явлення для впізнання», ст. 252 КПК України «Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій».

Такі норми, як ст. 232 КПК України «Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування», ст. 258 КПК України «Загальні положення про втручання у приватне спілкування», ст. 268 КПК України «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу», ст. 270

КПК України «Аудіо-, відеоконтроль місця», на нашу думку, прямо вказують на необхідність та обов'язковість використання техніко-криміналістичних засобів під час проведення слідчих дій та є невід'ємною частиною процесуальної фіксації результату такої дії, а у подальшому і доказування у кримінальному провадженні. Крім того повнота, результативність, успішність вказаних слідчих дій безпосередньо залежить від правильного використання необхідних техніко-криміналістичних засобів.

Ст. 39 КПК України «Керівник органу досудового розслідування», ст. 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування», ст. 69 КПК України «Експерт», ст. 71 КПК України «Спеціаліст» безпосередньо або опосередковано вказують на суб'єктів, які мають право використовувати технічні засоби під час проведення досудового розслідування з метою забезпечення його повноти, об'єктивності, своєчасності, встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Зазначені норми є передумовою застосування технічних засобів у кримінальному судочинстві залежно від особливостей конкретної обстановки місця події або специфіки проведення слідчої (розшукової) дії.

Наведена класифікація не є остаточною, а перелік вказаних законодавчих норм вичерпним, вона потребує подальшої розробки та вдосконалення. Зокрема, детального опрацювання вимагають підзаконні нормативно-правові акти, що стосуються використання техніко-криміналістичних засобів, на предмет їх повноти і достатності, а також суворій відповідності вищевказаним законодавчим положенням, що є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Одержано 18.04.2017

*

УДК 343.985

Владлен Станіславович Перлін,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ПРИСВОЄННЯ

ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ АБО ЗВАННЯ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ

Заради забезпечення своєчасного виявлення кримінальних правопорушень, повного, всебічного й неупередженого їх розслідування криміналістика з урахуванням потреб працівників правоохоронних органів, судової практики, положень чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства досліджує механізми вчинення злочинів окремих видів (груп) та розробляє відповідні методичні рекомендації. Тому одним із напрямів розвитку криміналістичної методики є формування окремих криміналістичних методик відносно категорій, видів, підвидів злочинів і т. п. [1, с. 41–42]. Причому зазначена діяльність, як зазначає В. А. Журавель, повинна базуватися на потребах судово-слідчої практики, прогностичному баченні ймовірних шляхів розвитку та структурних змін злочинних проявів, міжнародному досвіді боротьби з ними [2, с. 42]. Тільки в такому випадку створені криміналістичні методики будуть дієвими та практично адаптованими.

З приводу формування методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, то вказаний напрям розвитку криміналістичної методики вбачається перспективним. Така ситуація обумовлена низкою факторів.

По-перше, це відсутність наукових напрацювань з розробки згаданої методики розслідування.

По-друге, згідно зі статистичними й аналітичними даними Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України спостерігається зростання кількості виявлених випадків учинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Зазначене насамперед вказує на практичну спрямованість такої криміналістичної методики.

По-третє, враховуючи механізм учинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, варто виділити криміналістично значимі ознаки вказаних кримінальних правопорушень. Останні безпосередньо впливають на зміст методичних рекомендацій з приводу організації та реалі-

зації діяльності, спрямованої на виявлення та розслідування окреслених злочинів.

Зокрема, самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи посягає на нормальну діяльність та авторитет органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Механізм учинення вказаних злочинів характеризується тим, що останні завжди скоюються в сукупності з іншими злочинами. Відповідно вказані протиправні діяння завжди виконують роль предикатного злочину в технологіях злочинної діяльності. Тобто самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи є способом підготовки основного злочину. Адже вказані дії використовуються для полегшення вчинення інших злочинів. Як результат, злочинець, реалізувавши свій злочинний намір, підриває авторитет окремих ланок державного апарату. Саме зазначені обставини й вказують на необхідність дослідження зазначеної категорії злочинів з метою розробки рекомендацій щодо своєчасного виявлення й ефективного їх розслідування.

Разом із тим, виявлення та розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи неможливе без знань криміналістичної характеристики названих злочинів. Оскільки ці знання дозволять правоохоронним органам правильно визначати напрями розслідування в умовах інформаційного дефіциту. Це дозволить їм висувати версії стосовно події злочину та окремих його елементів, визначати тактичні завдання розслідування та програми їх вирішення. Адже ефективність діяльності з виявлення, розкриття та розслідування згаданих злочинів пов'язана з плануванням розслідування та правильною організацією цього процесу. Заради цього часто виникає необхідність забезпечити взаємодію між органами досудового розслідування та кримінальної поліції.

Окремим аргументом на користь визнання формування методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи перспективним є її комплексний характер. Як підмічає Б. В. Щур, до перспективних напрямків у криміналістиці може бути віднесено створення комплексних криміналістичних методик. Це пояснюється тим, що в цьому випадку існують реальні взаємозв'язки між злочинами, які

вчинені. Тому й їх розслідування потребує певних комплексних підходів [1, с. 114]. Комплексний характер методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи не викликає жодних заперечень. Оскільки законодавець в диспозиції ст. 353 Кримінального кодексу України чітко закріпив наявність технології злочинної діяльності, а саме: самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, поєднане із вчиненням будь-яких суспільно небезпечних діянь. Тобто розроблені криміналістичні рекомендації щодо розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи повинні враховувати типовість поєднання взаємопов'язаних злочинних дій, їх наслідків та типові слідчі ситуації кожного етапу досудового розслідування [3, с. 378–379].

Отже, формування методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є перспективним напрямом розвитку криміналістичної методики. Створення згаданої методики розслідування повинне реалізуватися шляхом формулювання криміналістичного визначення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи; визначення особливостей механізму вчинення таких правопорушень та їх впливу на формулювання криміналістичної характеристики; виділення слідчих ситуацій, характерних для початкового та наступного етапів розслідування, та визначення відповідних їм комплексів заходів; виокремлення типових тактичних операцій й особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Список бібліографічних посилань

1. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія. Харків: Харків юрид., 2010. 320 с.
2. Журавель В. А. Напрями вдосконалення криміналістичних методик розслідування злочинів // Криміналістика у протидії злочинності: тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 16 жовт. 2009 р.). Київ: Хай-Тек Прес, 2009. С. 42–45.
3. Шмонин А. В. Методология криминалистической методики: монография. М.: Юрлитинформ, 2010. 416 с.

Одержано 24.04.2017

УДК 343.13(477)

Олексій Сергійович Петров,

ад'юнкт Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5052-2355>

СУТНІСТЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ, ЩО НЕ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Починаючи з цивілізації жодне нормативне регулювання поведінки людей не може бути ефективним у разі якщо воно пов'язано виключно із заборонами та обов'язками. Повне пригнічування свободи вибору всіх без виключення спричинило б руйнування особистості, без якої неможливе існування соціальної взаємодії у суспільстві. Культура, свідомість, виробництво, економічний лад, воля людини заперечує повну та абсолютну неволю. Право, як відомо, регулює суспільні відносини, впливаючи на свідомо – вольову діяльність їх учасників. Особливо дану обставину необхідно враховувати на етапі реформування та оновлення України, як правової держави.

Аналіз ефективності кримінальної процесуальної норми, а також кримінальної процесуальної діяльності в цілому на сьогоднішній день є одним з найважливіших напрямків дослідження юридичних наук. До числа проблем, що є актуальними у теперішній час відноситься ефективність запобіжних заходів, що не пов'язані із позбавленням волі. Пов'язаний даний факт із тим, що гарантії прав та свобод особи, у рамках прагнення України до правової держави, передбачає звуження практики застосування такого запобіжного заходу як тримання під вартою. На це спрямовані норми Кримінального процесуального кодексу України, про що свідчать наступне формулювання: «...Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам...» [1, ст. 183].

Позитивним практичним результатом дії чинного КПК України стало істотне зменшення кількості офіційних затримань осіб за підозрою у вчиненні злочину. За даними Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних

справ у 2011 році суди розглянули 45,7 тис. подань про обрання запобіжного заходу у виді взяття під варту, із них задоволено 39,7 тис. подань або 87 % від кількості розглянутих. У 2013 році слідчими суддями місцевих загальних судів розглянуто 21,2 тис. клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, із них задоволено 17,8 тис. або майже 84 % [2]. За даними ВССУ, у першому півріччі 2014 року слідчими суддями місцевих судів розглянуто 10,5 тис. клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, із них задоволено 8,5 тис., або 81,7 % (82,9 %) [2]. Таким чином, кількість клопотань (подань) про застосування найбільш суворого запобіжного заходу після набуття чинності КПК України 2012 року поступово зменшилась приблизно в 2,5 рази. При цьому слід враховувати, що певним чином на статистику 2014 року вплинула відсутність даних по Автономній Республіці Крим.

Відповідно до доповіді 12 липня 2016 року заступнику Голови ВССУ Станіславу Кравченку «...аналізуючи окремі статистичні показники, порівняно з 2013 роком кількість задоволених клопотань органів досудового розслідування про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою у 2015 році значно знизилася, що свідчить про покращення реалізації принципу змагальності сторін кримінального провадження та підвищення якості захисту зі сторони адвокатури в частині доказування відсутності ризиків для застосування тримання під вартою» [3].

Аналізуючи практику у період з 2011 року по теперішній час можна побачити, що кількість злочинів зменшилась не суттєво, та кількість застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою значно впала, що свідчить про застосування судами України альтернативних запобіжних заходів, що не пов'язані із позбавленням волі.

Ефективність правового інституту, це не просто сума ефективності її окремих норм. Ефективність правового інституту, це особливе правове явище, що обумовлено не тільки внутрішніми зв'язками, а й зовнішніми зв'язками із рівноправними підсистемами та системами більш загального рівня. М. С. Строгович виокремлює два підходи у визначені ступеню ефективності закону: онтологічний та феноменологічний. За допомогою даної класифікації можна визначити ефективність будь якого правово-

го інституту, у тому числі інститут запобіжних заходів, що не пов'язані із позбавленням волі. Онтологічний підхід полягає у безпосередньому вивченні змісту та структури діючої системи норм інституту, будови норм з метою безпосереднього використання набору критеріїв визначити який рівень регулятивного впливу має правовий інститут у конкретній галузі суспільних відносин. Феноменологічний підхід спрямований на дослідження зовнішнього функціонування правового інституту, а саме правозастосовної діяльності та результатів, що досягаються [4, с. 181]. Слід зазначити, що чим більший ступень наближення фактичного результату до цілі (чи віддалення від неї), тим більший (або менший) рівень ефективності правового інституту. Нерідкими є випадки, коли ефективні норм неефективно застосовуються на практиці.

Так відповідно до академічного тлумачного словника ефективність визначається як той, що приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект [5]. По відношенню до ефективності права існують наступні трактовки, які, на нашу думку, доповнюють один одного.

Ефективність права це правильність та обґрунтованість юридичних норм, отримання найбільшого результату у досягненні цілі [6]. О. В. Смірнов доповнює «максимальну користь для суспільства» [7, с. 30]. Інші автори доповнюють до ефективності права наступні ознаки: оптимальність норм права [8, с. 41], доцільність та результативність тощо [9, с. 32], з чим ми погоджуємось.

Про належний захист прав людини на національному рівні, необхідність застосування практики Європейського суду з прав людини у рішеннях вітчизняних судів, стан і напрями розвитку судової реформи в Україні йшлося під час зустрічі суддів та працівників апарату ВССУ із суддею Європейського суду з прав людини від України Ганною Юдківською. Остання зазначила про проблеми українського правосуддя у контексті європейських стандартів. За її словами, Україна залишається лідером щодо звернень громадян до Європейського суду з прав людини. Водночас, за статистичною інформацією, близько 90 % заяв, які надходять до ЄСПЛ від громадян України, є неприйнятними,

зокрема, у зв'язку з тим, що в більшості випадків суди на національному рівні правильно вирішують справи [10].

Отже, якщо розглядати ефективність інститут запобіжних заходів, що не пов'язані із позбавленням волі необхідно звернутись до класифікації М. С. Строговича. На нашу думку онтологічний підхід у галузі даного інституту на сьогоднішній день перебуває на стадії доопрацювання, адже після прийняття діючого Кримінального процесуального кодексу України, практичне використання запобіжних заходів вимагає регулювання, коректування та доповнення норм теорії. Стосовно феноменологічного підходу хотілось би відмітити позитивну статистику зросту числа застосування запобіжних заходів, що не пов'язані із позбавленням волі та правильність їх застосування на практиці, а також окремо підкреслити виховування у суспільстві поваги до діючого закону та влади. А тому, узагальнюючи вищевказане, інститут запобіжних заходів, що не пов'язані із позбавленням волі є ефективним, максимально корисним для суспільства, оптимальним, доцільним та результативним.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.04.2017).

2. Судова статистика // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ: офіц. сайт. URL: http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html (дата звернення: 21.04.2017).

3. Захист прав людини у кримінальному провадженні: доказування та докази // Київський районний суд міста Одеси: офіц. сайт. 12.07.2016. URL: <https://kievskisud.od.ua/press-department/all-news/2769-zakhist-prav-lyudini-u-kriminalnomu-provadhenni-dokazuvannya-ta-dokazi> (дата звернення: 21.04.2017).

4. Строгович М. С., Алексеева Л. Б., Ларин А. М. Советский уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности/отв. ред. Савицкий В. М.; АН СССР, Ин-т государства и права. М.: Наука, 1979. 319 с.

5. Словник української мови: в 11 тт./АН УРСР, Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 2. С. 492. URL: <http://sum.in.ua/s/Efektivnyj> (дата звернення: 24.04.2017).

6. Лебедев М. П. Об эффективности воздействия социалистического права на общественные отношения. *Советское государство и право*. 1963. № 1. С. 22–31.

7. Смирнов О. В. Эффективность правового регулирования организации труда на предприятии. М.: Юрид. лит., 1968. 184 с.

8. Пашков А. С., Явич Я. С. Эффективность действия правовой нормы (К методологии и методике социологического исследования). *Советское государство и право*. 1970. № 3. С. 40–48.

9. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. М.: Юрид. лит., 1966. 187 с.

10. Зустріч із суддями Європейського суду з прав людини // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ: офіц. сайт. 10.06.2016. URL: http://sc.gov.ua/ua/novini_zh_i_pivrichchja_2016_roku/zustrich_iz_suddjami_jevropejskogo_sudu_z_prav_ljudini.html (дата звернення: 20.04.2017).

Одержано 25.04.2017

*

УДК 341.231.14:341.1

Павло Андрійович Пінчук,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ УСТАНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ, ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКИХ СПРЯМОВАНА НА ЗАХИСТ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ОСІБ

Розглядаючи міжнародні установи та організації діяльність яких спрямована на захист порушених прав осіб, в першу чергу слід вказати Європейський Суд з прав людини приймає заяви до розгляду лише після того, як були використані усі внутрішні засоби юридичного захисту, тобто лише після звернення людини до суду загальної юрисдикції і отримання ним рішення першої, апеляційної і касаційної інстанції; і лише протягом шести місяців з дати винесення остаточного рішення. Зокрема Суд може розглядати лише ті заяви, в яких йдеться про порушення гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) та протоколами до неї прав – одного або кількох, наприклад порушення права на свободу та особисту недоторканність, на справедливий суд, на ефективний засіб юридичного захисту тощо. Європейський Суд не розглядає заяви, спрямовані проти

приватних осіб або недержавних інституцій. Тому якщо були порушені вказані вимоги, Суд не розглядатиме таку заяву, оскільки вона не відповідає встановленим умовам прийнятності. Іншими міжнародними інституціями забезпечення прав осіб, які притягуються до відповідальності під час провадження в справах про адміністративні правопорушення є Комітет ООН з прав людини, Міжнародний комітет проти катувань, Управління Верховного комісара ООН у правах людини тощо.

Комітет з прав людини наділений повноваженнями розглядати скарги від окремих осіб або їх груп про порушення прав зазначених у Пакті про громадські та політичні права (1966 р.), а саме: заборона катування чи жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання; заборона обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини; забезпечення особі, яка позбавлена волі, права на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі та ряд інших. Розгляд таких скарг відбувається на закритих засіданнях, але рішення Комітету є відкритими та підлягають опублікуванню. Варто акцентувати увагу на тому, що вказані рішення Комітету є рекомендаційними.

Міжнародний комітет проти катувань був створений в 1987 р. у відповідності з положеннями Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання 1985 р. Комітет, по-перше, розглядає доповіді держав-учасниць Конвенції про вжиті заходи щодо здійснення зобов'язань по ній; по-друге, уповноважений проводити конфіденційні розслідування за обґрунтованими даними про систематичне застосування катувань на території держави-учасниці Конвенції; по-третє, розглядає індивідуальні повідомлення про порушення державою-учасником положень Конвенції. В свою чергу, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання термін «катування» визначає як будь-яку дію, якою будь-якій особі, в тому числі тій, яка притягується до адміністративної відповідальності, навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні

яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди [1].

Але як інші договірні органи, Комітет видає лише зауваження загального порядку з питань роз'яснення або застосування окремих положень Конвенції. Станом на кінець 2011 р. їх випущено всього два. Іншою формою вираження думки Комітету є публічні заяви з актуальних питань, що мають відношення до втілення в життя положень Конвенції. Ці заяви робляться як власне Комітетом, так і спільно з іншими органами ООН або договірними органами [2].

Управління Верховного комісара ООН у правах людини – установа Організації Об'єднаних Націй з питань просування та захисту прав людини, які гарантовані міжнародним правом та передбачені Загальною декларацією прав людини 1948 року. Метою діяльності Управління є: сприяння дотриманню всіх прав людини шляхом об'єднання зусиль світової спільноти на теренах Організації Об'єднаних Націй; надання допомоги в розробці нових стандартів у сфері прав людини; сприяння міжнародному співробітництву та ратифікації договорів у сфері прав людини; реагування на серйозні порушення прав людини; вжиття превентивних заходів у сфері прав людини та ін. [3].

Окрім того варто зазначити, що за останні роки значно зросла роль неурядових організацій у міжнародному захисті прав людини. Серед найбільш впливових організацій можна виокремити Міжнародний Гельсінський Комітет, Міжнародну Амністію тощо. Основними напрямками їх діяльності є: моніторинг стану прав людини в окремих державах; моніторинг законодавства про права людини в окремих державах; складання доповідей про стан справ у галузі захисту прав людини; оприлюднення таких доповідей для ознайомлення громадськості та надання їх міжнародним міжурядовим організаціям із прав людини; участь у розробці міжнародних договорів із прав людини, а також інша діяльність [4, с. 208].

Таким чином, міжнародні установи та організації відіграють важливу роль у захисті законних прав та інтересів осіб, що гарантуються їй як нормами Міжнародного права, так і нормами чинного законодавства України.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: від 10 груд. 1984 р. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 16.04.2017).
2. Короткий курс лекцій з дисципліни «Універсальні механізми захисту прав людини» URL: http://studme.com.ua/10151202/pravo/universalnye_mehanizmy_zaschity_prav_cheloveka.htm (дата звернення: 14.04.2017).
3. Чем мы занимаемся // Управление Верховного комиссара ООН по правам человека: офиц. сайт. URL: <http://www.ohchr.org/RU/AboutUs/Pages/WhatWeDo.aspx> (дата звернення: 14.04.2017).
4. Міжнародне право: навч. посіб./за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 336 с.

Одержано 17.04.2017

*

УДК 343.78

Олеся Сергіївна Пономаренко,

ад'юнкт Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5039-558X>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ВИМАГАННЮ

Розкриття змісту поняття правового регулювання оперативно-розшукової протидії вимаганням підрозділами кримінальної поліції, визначення його мети, зумовлене необхідністю визначення у своїй органічній єдності історії розвитку правового регулювання цієї сфери суспільних відносин, його сучасного стану, виявлення проблемних аспектів та запропонування найбільш ефективних способів їх усунення. Оскільки, як слушно підкреслює В. Л. Ортинський, детальне правове регулювання роботи

оперативних підрозділів – важливий захід повного і правильного введення в життя законів та підзаконних актів з питань боротьби зі злочинністю [1, с. 37]. Тобто, враховуючи вказане вважаємо доцільним визначити мету правового регулювання питання оперативно-розшукової протидії вимогам підрозділами кримінальної поліції.

Перш за все слід відзначити, що питання правового регулювання оперативно-розшукової протидії злочинності, в тому числі вимаганню, розглядалось багатьма фахівцями у сфері оперативно-розшукової діяльності (А. В. Баб'як, О. М. Бандурка, І. О. Крепаків, Л. В. Умелідзе, М. В. Стащак, В. В. Шендрик та ін.), при чому в більшості фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності розглядали вказане питання відштовхуючись від рівня того чи іншого нормативно-правового акту або від правовідносин, які існують в конкретному випадку та, які такий акт регулює. Однак, враховуючи велику кількість докорінних змін у законодавстві (як то кримінально-процесуальна сфера або оперативно-розшукова), слід відзначити, що сьогодні питання законодавчого регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вимаганню потребує додаткової уваги.

Аналізуючи юридичну літературу та емпіричний матеріал, на нашу думку, визначення мети правового регулювання оперативно-розшукової протидії вимаганню підрозділами кримінальної поліції є можливе шляхом визначення мети всіх нормативно-правових актів, що регулюють вказану діяльність. Можливо дехто не погодиться із такою думкою та зауважить на те, що всі нормативно-правові акти покликані захищати права та свободу особи, однак, на нашу думку, це доволі узагальнене світобачення, оскільки кінцевою метою окремих нормативно-правових актів є узаконення таких прав, їх відновлення або обмеження. Проте, враховуючи безпосереднє тлумачення поняття «вимагання» (згідно з ч. 1 ст. 189 Кримінального кодексу України це – вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його бли-

зкї родичі бажають зберегти в таємниці), на нашу думку, доцільно визначити, які ж нормативно-правові акти забезпечують права потерпілої особи та унеможливають права іншої особи щодо незаконного порушення таких прав.

Отже, аналізуючи національне законодавство, можна дійти висновку, що нормативно-правових актів, які б тільки забезпечували право конкретної особи на майно та при цьому б не унеможливували право інших осіб на незаконне заволодіння вказаним майном, зокрема шляхом вимагання, не існує.

Так, наприклад, положеннями Конституції України гарантується:

- право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
- право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

Одночасно Конституція України вказує, що:

- ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності;

- право приватної власності є непорушним;
- примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості;

- примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану;

- конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом, використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Тобто положення вказаного нормативного акту націлюють уповноважених працівників кримінальної поліції на оперативно-розшукову протидію вимаганням як різновиду законної діяльності.

Водночас, Кримінальний кодекс України в своїх положеннях визначає вимагання як злочин та встановлює види обмеження, покарання, для особи яка його вчинила. Так, відповідно до ч. 1 ст. 189 Кримінального кодексу України під вимаганням

пропонується розуміти вимогу передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, при цьому в ч. 2–4 вказаної статті визначаються обставини, що обтяжують відповідальність особи, визначаються всі можливі види покарання для такої особи.

Разом з цим розглянемо нормативно-правові акти, які не мають прямо на меті як забезпечення права особи на майно, так і недопущення незаконного заволодіння таким майном, однак забезпечують виконання вказаних прав шляхом узаконення діяльності (процесуальної або оперативно-розшукової) направленої на досягнення вказаної мети. Не буде перебільшенням твердження про те, що норми чинного Кримінального процесуального кодексу України визначають процесуальну форму слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» – оперативно-розшукових заходів, які по своїй суті є лише способами захисту прав та свобод людини від протиправної діяльності, зокрема вимагання.

Так, наприклад, кримінальний процесуальний закон нерідко оперує доволі умоглядними абстракціями, тоді як впровадження його в життєдіяльну систему є можливим лише для забезпечення прав однієї особи на її майно та унеможливлення іншій особі отримання такого майна злочинним шляхом. Аналогічної думки можна дійти аналізуючи положення закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», однак з поправкою на те, що положення Кримінального процесуального кодексу України застосовуються в тому випадку, коли отримано інформацію про вчинення вимагання.

Водночас окремої уваги потребує закон України «Про Національну поліцію», який покладає на працівників поліції, зокрема кримінальної, обов'язок здійснення протидії вимаганню для відновлення порушених прав (недопущення порушення прав) та

обов'язкового обмеження прав іншої особи за вчинення такої діяльності.

Отже, підсумовуючи наведене можна дійти висновку, що суспільні відносини у сфері оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вимаганню регулюються значною кількістю нормативних актів законодавчого рівня, положення яких забезпечують та гарантують права особи на майно, а також унеможливлюють права іншої особи на незаконне заволодіння таким майном, зокрема шляхом вимагання.

Список бібліографічних посилань

1. Ортинський В. Л. Удосконалення нормативно-правового забезпечення оперативної розробки. *Бюлетень з обміну досвідом роботи*. 2003. № 151/152. С. 34–38.

Одержано 21.04.2017

*

УДК 364.012(477)

Наталія Олександрівна Прібиткова,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності*

*Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7944-5712>*

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ПОЯВИ ТА ПРОФІЛАКТИКА

Нестабільна соціально-економічна ситуація в українському суспільстві, пов'язана із зубожінням сімей, морально-етичні та психологічні проблеми, зокрема асоціальний спосіб життя батьків, різні види залежності, примушення дітей до жебракування, злочинні діяння батьків, різноманітні форми насильства, спрямовані на дітей, раннє або позашлюбне материнство; дисфункційність сім'ї – усі ці причини безпосередньо впливають на українську сім'ю і, як наслідок, спричиняють значну кількість негативних явищ, з яких найшвидше поширюється явище соціального сирітства. Адже загальновідомо, що в сім'ї формуються світогляд, морально-естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтири дитини, тобто всі ті якості, які згодом становитимуть її сутність як особистості [1, с. 81–82].

Соціальне сирітство – відносно новий феномен у житті українського соціуму. Поява цього явища засвідчує про кризу інституту сім'ї, нездатність її протистояти соціально-економічним і політичним перетворенням. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які мають родину, але залишились без піклування батьків за соціально-економічними, психолого-педагогічними та іншими причинами. Незважаючи на успішне вирішення багатьох суспільних завдань, розширення меж реалізації людських можливостей, масштаби соціального сирітства не зменшуються, а зростають. Це і є основною проблемою, вирішення якої є основною задачею сучасної молодіжної політики в Україні [2, с. 32].

На сьогоднішній день в Україні чіткого визначення поняття «соціальні сироти» або так звані «діти вулиці», на жаль, немає. В різних джерелах цей феномен трактується по-різному: одні автори стверджують, що це бездоглядні діти, інші говорять, що це безпритульні діти, хто стверджує, що це – діти пільгової категорії. Тобто, ніхто з науковців не може достовірно стверджувати, що саме його визначення поняття «діти вулиці» є правильним, бо всі вище зазначені «назви» цього соціально-педагогічного феномена мають щось схоже. А, виходячи з того, що конкретного поняття «діти вулиці» немає, тому в країні і немає чітко прописаної профілактичної програми роботи з даною категорією дітей. В країні профілактична робота ведеться з безпритульними дітьми, бездоглядними дітьми, дітьми пільгової категорії, дітьми «групи ризику» та іншими.

Отже, хто вони «діти вулиці»? Згідно з визначенням, закріпленого у Конституції європейської мережі по роботі з вуличними дітьми, це діти та підлітки віком до 18 років, які проживають чи не проживають з сім'єю, значну частину часу проводять на вулиці, живуть на вулиці, і вулиця здійснює помітний вплив на їх спосіб життя. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) називає дві основні групи дітей, які можна віднести до дітей вулиці:

– перша – діти, які працюють на вулиці (street working children). У деяких джерелах назва цієї групи перекладається як «діти на вулицях» (children on the streets). Вони проводять більшу частину дня на вулиці, заробляючи гроші, а на ніч поверта-

ються додому. У цих дітей не зруйнований зв'язок із сім'єю, у деяких випадках вони продовжують відвідувати школу. Діти, яких використовують для трудової та сексуальної експлуатації, мають психологічні, моральні та фізичні травми [3, с. 36];

– друга – діти, які живуть на вулиці (street living children). У деяких джерелах назва цієї групи перекладається як «діти вулиць» чи «вуличні діти» (children of the streets). У більшості випадків вони мало контактують зі своїми сім'ями, проводять весь свій час далеко від них або не мають їх взагалі.

Деякі міжнародні організації дали наступне визначення: «вулична дитина» – це будь-який неповнолітній, для якого вулиця (у широкому значенні слова, що включає незайняте житло, незаселені землі та ін.) стала його звичайним середовищем, а також той, хто не має достатнього захисту та контролю з боку дорослих [3, с. 3].

Проте, з цих визначень випливає, що міжнародні організації також не можуть надати певного чіткого трактування даній категорії – в кожній країні існує своє визначення щодо цих дітей, бо в кожній державі існують свої норми, правила, менталітет. Але з цього можна виділити наступне і найголовніше: «діти вулиці» – 1) це діти, які напряду пов'язані з вулицею, «нормами та правилами», які вона диктує; 2) це діти, яким батьки не приділяють багато уваги і піклування, у результаті чого вони живуть або проводять основний час на вулиці і виховуються за законами вулиці [3, с. 38].

Результати досліджень Інституту проблем сім'ї та молоді показали, що до дітей вулиці в Україні слід віднести такі групи неповнолітніх:

– безпритульні діти – діти, які не мають постійного місця проживання через втрату батьків, асоціальну поведінку дорослих у сім'ї; діти, яких вигнали з дому батьки;

– бездоглядні діти – діти, які мають визначене місце проживання, але вимушені перебувати на вулиці більшу частину дня, а іноді й ночі, в результаті неспроможності батьків або опікунів матеріально забезпечувати їх; наявності психічних захворювань у батьків, байдужого ставлення останніх до виховання дітей;

– діти-втікачі з навчально-виховних закладів – діти, яких не влаштовують умови життя й виховання у цих закладах, які за-

знали психологічного, фізичного або сексуального насилля у закладах інтернатного типу або притулках;

– діти-втікачі із зовні благополучних сімей – діти з високим рівнем конфліктності, патохарактерологічними особливостями, відхиленнями у психічному й особистісному розвитку;

– діти, які за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці; діти, позбавлені систематичної батьківської турботи, аутсайтери шкільних колективів, діти з яскраво вираженими ознаками важковиховуваності, схильні до безцільного проведення часу [4, с. 78].

При виділенні причин виникнення соціального сирітства доцільно виходити із двох критеріїв причин появи соціального сирітства. До першої слід віднести фактори, що здійснюють зовнішній негативний вплив на сім'ю, а до другої – внутрішні негативні чинники, що можуть появитися в середині сім'ї внаслідок впливу зовнішніх факторів [5].

Зовнішні причини виникнення соціального сирітства закладаються в державі і обумовлені соціально-економічними умовами. До таких причин слід віднести економічну нестабільність, бідність, зростання злочинності, інфляцію, безробіття, злочинні акти тощо. Несприятливі соціально-економічні умови: втрата роботи, погіршення матеріально-побутових умов, зубожіння тощо, негативно впливають на стабільність навіть благополучних сімей, викликають у людей почуття незахищеності, страху перед майбутнім. Все це призводить до наростання напруги в сім'ї, негативно позначається на вихованні дітей.

Внутрішні причини виникнення соціального сирітства, на відміну від зовнішніх, утворюються безпосередньо в середовищі сім'ї. Проте і зовнішні фактори (несприятлива соціально-економічна ситуація в державі, безробіття тощо) часто стають каталізаторами негативних процесів в середині сім'ї. До таких причин відносять позашлюбне народження дитини, відмову від новонароджених немовлят, погані матеріальні та житлові умови, помилки у вихованні, жорстокість і знущання з боку батьків, поширення алкоголізму, наркоманії, ув'язнення батьків, а також неповну сім'ю, стан морально-психологічного клімату тощо.

Отже, соціальне сирітство – інтегральне явище, що відображає різні прояви соціального неблагополуччя особистості

дитини незалежно від його першопричини, природи і ступеня прояву.

Що стосується профілактики соціально-педагогічного явища «діти вулиці», то вона носить соціальний характер і визначається як один із напрямів реалізації соціальної політики, який здійснюється завдяки прийняттю відповідного законодавства, економічних заходів, діяльності установ освіти, охорони здоров'я, соціальної роботи культури, правоохоронних органів, засобів масової інформації тощо [6].

Слід зазначити, що в Україні майже не існує профілактичних програм для дітей вулиці у середовищі їх постійного перебування. Як свідчать результати різних досліджень, не досить розповсюджені втручання за принципом «рівний-рівному», заходи мобілізації громади, розширення знань і навичок підлітків, якісні програми комунікації з метою зміни поведінки.

В Україні найближчі за всіх до молоді – територіальна громада та органи місцевого самоврядування, які повинні особливим чином стимулювати її соціальну активність, створюючи педагогічні умови ефективної соціалізації молоді. Саме в територіальній громаді відбувається просвіта молоді щодо основ демократії; виховання активності й відповідальності; сприяння накопиченню практичного соціального досвіду; забезпечення участі молоді в прийнятті рішень на місцевому рівні вже в юному віці, а не через багато років; сприяння соціальній інтеграції; отримання умінь та навичок давати відповідь на вимоги сучасного суспільства; створення відповідного культурного середовища, в якому інтереси молоді поважають.

Необхідно підкреслити, що територіальна громада впливає на соціальний розвиток мешканців громади через формування в молоді соціальної активності, соціальної відповідальності, толерантності, що, у свою чергу, сприяє розвитку територіальної громади.

Варто погодитися з Л. П. Яшук [1, с. 87], яка пропонує впроваджувати функціонування в громадах різноманітних соціальних інституцій, які б надавали відповідні послуги. Залучивши всі сектори суспільства в межах територіальної громади можна найбільш ефективно розв'язувати проблеми формування сімейних цінностей як першочергових засад розвитку суспільства та в

разі потреби надавати соціальну допомогу сім'ям, що опинилися в складних життєвих обставинах, а також створити систему підготовки молоді до відповідального батьківства; здорового способу життя, соціального та психологічного благополуччя дітей і молоді, їх соціокультурного розвитку тощо.

Таким чином, раннє розпізнавання і виявлення проблеми «діти вулиці», її проявів, запобігання та її подолання допоможуть уникнути недоліків в організації профілактичної роботи, непродуктивних витрат на реабілітацію дітей вулиці.

Подальша доля соціальних сиріт багато в чому залежить від ставлення до цієї проблеми і суспільства, і держави. У кожній цивілізованій державі турбота про знедолених дітей є головною моральною нормою.

Список бібліографічних посилань

1. Яшук Л. П. Сучасне розуміння соціального сирітства та значення територіальної громади як фактора соціалізації. Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 81–88. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej19/PDF/11.pdf> (дата звернення: 17.04.2017).
2. Коваленко О. О. Соціальне сирітство як соціокультурний феномен: дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03. Київ, 2006. 212 с.
3. Дети улицы: что нужно знать для успешного управления проектом: метод. рек. / Child Hope. UNICEF. 2000. 56 с.
4. Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки/О. М. Балакірева та ін. Київ: ДЦССМ, 2003. 164 с.
5. Галатир І. А. Щодо причин виникнення явища соціального сирітства у сучасному українському суспільстві. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2011. № 3. С. 10–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2011_3_4 (дата звернення: 17.04.2017).
6. Пшенична В. В. Сутнісна характеристика поняття «діти вулиці» та профілактичної роботи з ними в Україні // Науковий пошук молодих дослідників. Соціально-педагогічні науки: зб. наук. пр. студентів. 2012. № 6, ч. 2. С. 28–33. URL: http://dspace.ltsu.org/jspui/bitstream/123456789/346/1/N6_%D0%A7.2_2012.pdf (дата звернення: 17.04.2017).

Одержано 21.04.2017

*

УДК 342.951

Катерина Олександрівна Ружинська,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Судова влада в Україні є однією з трьох гілок влади відповідно до ст. 6 Конституції України, яка визначає, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Стаття 124 Конституції України проголошує, що правосуддя в нашій державі здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. При цьому юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення.

Відповідно до ст. 17 закону України «Про судоустрій і статус суддів» судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. Систему судоустрою складають: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд. При цьому Верховний Суд – є найвищим судом у системі судоустрою в Україні.

З метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення. Слід зазначити, що адміністративна юрисдикція поділяється на три види: а) адміністративно-регулятивну, тобто компетентність вирішування адміністративних справ, що виникають за іншими, крім виникнення суперечки про право і здійснення адміністративного правопорушення, підставами (справи про видачу ліцензій, державну реєстрацію автотранспортних засобів тощо); б) адміністративно-судочинну, тобто компетентність адміністративних судів щодо вирішення відповідних справ; в) адміністративно-деліктну, тобто компетентність вирішення справ про адміністративні правопорушення, за здійснення яких передбачається накладення ад-

міністративних стягнень [1, с. 286]. Більша частина проваджень, що становлять структуру адміністративного процесу, спрямована на вирішення справ «позитивного» характеру, що виникають у ході виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів, проте значне місце в цій діяльності займає також розгляд справ про правопорушення, інші правові спори по суті та прийняття за ними відповідних рішень. У процесі такої діяльності вирішується юридична справа, здійснюється правовий захист порушених або оспорюваних інтересів, виноситься юридично-владне рішення щодо застосування відповідної правової санкції, відновлення порушеного права. Ця діяльність має назву «адміністративна юрисдикція», яка характерна для адміністративного процесу. Тому частина проваджень у структурі адміністративного процесу характеризується як юрисдикційні адміністративні (адміністративно-юрисдикційні) провадження. До них належать: провадження у справах про адміністративні правопорушення; провадження з розгляду скарг громадян; дисциплінарні провадження щодо державних службовців [2, с. 143].

Під час розгляду справ адміністративної юрисдикції, незалежно від виду провадження, суди і інші учасники адміністративного процесу мають право застосовувати і використовувати різні організаційно-правові засоби. Так, з метою інформованості зацікавлених осіб про місце, дату розгляду справи суд може надіслати учасникам судового процесу повістки (ст. 33 Кодексу адміністративного судочинства України). З метою фіксування адміністративного процесу суд під час судового розгляду адміністративної справи зобов'язаний здійснювати повне фіксування судового засідання за допомогою технічних засобів (ст. 41 КАС України). Одночасно із технічним записом судового засідання секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання (ст. 42 КАС України).

В рамках провадження у справі про адміністративне правопорушення, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності (ст. 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення): знайомиться з матеріалами справи; дає пояснення у справі; надає докази про свою невинуватість; заявляє клопотання у справі; користується юридичною допомогою адвоката чи іншого фахівця у галузі права; користується послугами пере-

кладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржує в разі необхідності постанову у справі.

Експерт у справі про адміністративне правопорушення (ст. 273 КУпАП): зобов'язаний з'явитися на виклик органа (посадової особи), який розглядає справу; знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів, необхідних для надання висновку; ставити запитання, що стосуються предмета експертизи особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілому, свідкам.

Отже, наявна сукупність організаційно-правових засобів забезпечення розгляду справ адміністративної юрисдикції дозволяє запропонувати їх класифікацію за наступними критеріями:

1) організаційно-технічні засоби забезпечення розгляду справ адміністративної юрисдикції;

2) засоби доказування в справах адміністративної юрисдикції.

З урахування викладеного пропонуємо під організаційно-правовими засобами забезпечення розгляду справ адміністративної юрисдикції розуміти сукупність правових, організаційних і технічних засобів, які сприяють повному, своєчасному і правильному розгляду матеріалів справи адміністративної юрисдикції.

Список бібліографічних посилань

1. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1: Загальна частина/В. Б. Авер'янов (голова редкол.) та ін. Київ: Юрид. думка, 2004. 584 с.

Одержано 03.05.2017

*

УДК 351.74

Ігор Олегович Святокум,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності*

*Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4374-5494>*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Одним із напрямів забезпечення сервісного характеру діяльності, закріплених у законі України «Про Національну поліцію», став кардинально змінений підхід до оцінки ефективності діяльності даного органу. Закон України «Про Національну поліцію» встановлює, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Тим не менш, вважаємо, що зведення проблеми оцінки діяльності Національної поліції лише до проведення законодавчо закріпленого дослідження рівня довіри населення є недоцільним. Поряд із системою «зовнішньої» оцінки ефективності діяльності Національної поліції в цілому, доцільною є також розробка порядку оцінки діяльності окремих підрозділів та окремих працівників Національної поліції, іншими словами, порядок внутрішньої оцінки ефективності діяльності. Якщо «зовнішня» оцінка дозволяє виміряти ефективність роботи Національної поліції в цілому, то завданням «внутрішньої» оцінки є отримання інформації про роботу окремих компонентів системи з метою прийняття відповідних управлінських рішень.

Відтак, поряд з індикаторами, що характеризують рівень довіри населення до поліції, актуальним є визначення індикаторів, що характеризують й інші результати її діяльності. На сьогодні ключовою проблемою при формуванні системи показників діяльності поліції є вибір індикаторів, що характеризують безпосередні або кінцеві результати її роботи. Безпосередні результати є внутрішнім виміром результатів роботи поліції, що корелюються з бажаними кінцевими результатами (напр., кількість заарештованих осіб; кількість накладених штрафів тощо). Натомість, кінцеві результати відображають позитивний вплив робо-

ти поліції на суспільство в цілому (напр., відчуття безпеки або, власне, рівень довіри населення до поліції). Обидві групи критеріїв мають як переваги, так і недоліки [1, р. 3].

Безпосередні результати діяльності поліції знаходяться під її прямим контролем і, відповідно, акцент на них більш ефективно створює мотивацію для певної поведінки з боку поліцейських. Вони достатньо легко виражаються у кількісних показниках. З іншого боку, недоліком використання безпосередніх результатів є можливість маніпуляції ними: поліцейські зосереджуються на підвищенні певного легко обчислюваного показника, ігноруючи інші. Окрім цього, використання безпосередніх результатів як основи оцінки роботи поліції може призводити до зловживань, включаючи приховування реального рівня злочинності, неправильну кваліфікацію злочинів з метою покращення статистики тощо. Власне, система оцінки ефективності діяльності органів внутрішніх справ до 2015 року базувалася передусім на безпосередніх показниках, і страждала саме від вказаних вище недоліків.

На противагу безпосереднім, кінцеві результати діяльності поліції характеризують кінцеві цілі діяльності підрозділів поліції, що дозволяє останнім самостійно обирати шляхи їх досягнення та більш гнучко реагувати на обставини, що змінюються. Разом з цим, кінцеві результати залежать від цілої низки факторів, значна частина з яких знаходиться поза контролем поліції. Наприклад, рівень злочинності залежить не лише від ефективності профілактичної роботи, що проводиться поліцією, але й від діяльності інших органів та служб, не кажучи вже про особливості соціально-економічного розвитку відповідного населеного пункту. Таким чином, низький ступінь безпосереднього впливу працівників поліції на показники суттєво знижує мотивацію до їх покращення. Окрім цього, використання виключно безпосередніх результатів діяльності для оцінки поліції дозволяє правоохоронцям виправдовувати незадовільні показники факторами, що перебувають за межами їх контролю.

Іншою проблемою при доборі показників для оцінки діяльності поліції є можливість неоднозначної їх інтерпретації. Наприклад, збільшення кількості заяв про злочини може свідчити про збільшення кількості злочинів (негативне явище) або під-

вищення рівня довіри населення до поліції (позитивне явище). Саме тому системи оцінювання мають включати низку різнопланових показників для того, щоб забезпечити однозначну інтерпретацію отриманих даних. Зокрема, у наведеному прикладі можливе проведення тематичних опитувань осіб, що зверталися до поліції можливо виявити ступінь їх довіри до поліції; відповідно, якщо спостерігається одночасне підвищення рівня довіри та кількості заяв про злочини, то існує вірогідність, що дані явища пов'язані між собою. Уточненню інтерпретації також сприятиме порівняння даних офіційної статистики поліції із результатами соціологічних опитувань населення щодо схильності до звернення до поліції у разі виявлення правопорушень або злочинів.

Нарешті, досить складним при оцінці діяльності поліції є питання, що саме вважати ефективною роботою правоохоронців. У ході розвитку професійних поліцейських служб та систем оцінки їх роботи змінювалося розуміння їхнього місця в суспільстві та державі. На сьогодні значна частина дослідників наполягає на тому, що виразити ефективність роботи поліції лише одним напрямом її роботи (наприклад, досить часто таким напрямом є зниження рівня злочинності) неможливо. Зокрема, противники використання лише рівнів злочинності як основного показника діяльності роботи поліції вказують на те, що на Заході діяльність із безпосередньої протидії злочинності складає лише 20 % поліцейської роботи [2, р. 11]. Натомість, наразі серед дослідників впливовим є підхід до оцінки, за якого у діяльності поліції виділяються ключові напрями діяльності, оцінювання яких у сукупності дозволяє визначити ефективність її роботи (зокрема, оцінка діяльності поліції населенням, динаміка зміни рівня злочинності, стан взаємодії поліції з громадою, час реагування на виклики, рівень розкриття злочинів тощо).

Не менш важливо, щоб система оцінки спиралась на данні з різних джерел. Це мають бути як дані поліцейської статистики, так і результати вивчення суспільної думки, а також цільових опитувань окремих груп респондентів (працівників поліції, потерпілих від злочинів тощо).

Повертаючись до системи оцінки, закріпленої в законі України «Про Національну поліцію», слід підкреслити, що, незважа-

ючи на те, що минуло вже майже два роки з моменту його прийняття, на сьогодні порядок досі не затверджено, хоча його проєкт уже перебуває на розгляді.

Порядок, між іншим, має врегулювати цілу низку питань, пов'язаних із проведенням оцінки рівня довіри:

- порядок відбору соціологічних служб, що проводять дослідження рівня довіри населення до поліції;

- система показників, що характеризують рівень довіри населення до поліції;

- методика вимірювання показників, що характеризують рівень довіри населення до поліції.

З метою забезпечення реальної оцінки ефективності діяльності Національної поліції, ключовим є також визначення юридичних наслідків, які матимуть результати досліджень рівня довіри населення до поліції.

Закордонний досвід показує, що у розвинених державах (напр., у Великобританії, Канаді, США) комплексну оцінку діяльності поліції здійснює, як правило, зовнішній орган, незалежний від неї. В українських реаліях подібні завдання можуть бути поставлені як перед повністю незалежним органом, так і органом, створеним в структурі МВС України.

Таким чином, ефективна система оцінки діяльності поліції має бути багатовимірною, враховуючи безпосередні та кінцеві результати діяльності поліції, різні виміри її діяльності (запобігання злочинності, розкриття та розслідування злочинів, забезпечення порядку та безпеки, ефективність надання поліцейських послуг населенню, суспільна оцінка діяльності поліції). Вона повинна базуватися на даних з різних джерел, як кількісних показниках діяльності поліції, так і на результатах соціологічних досліджень та тематичних опитувань. Відповідно, закріплений законом України «Про Національну поліцію» механізм оцінки ефективності діяльності її діяльності слід розглядати як ключовий, але в жодному разі не єдиний елемент такої системи. Тому в сучасних умовах необхідними є, з одного боку, заходи, направлені на формування ефективного механізму оцінки довіри населення до поліції з метою реалізації положень закону України «Про Національну поліцію», а з іншого – формування комплексної системи оцінки діяльності цього правоохоронного органу.

Список бібліографічних посилань

1. Davis R. C. Selected International Best Practices in Police Performance Measurement. Rand Corporation, 2012. 39 p. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt1q60z7.2> (дата звернення: 20.04.2017).

2. Leblanc M., Reiss A., Tardif G. Techniques modernes de gestion et d'évaluation de la police // Police, culture et société/Textes réunis et présentés par Denis Szabo. Montréal: Les Presses de l'Université de Montréal, 1974. P. 159–199.

Одержано 20.04.2017

*

УДК 343.232

Давид Володимирович Сімонович,

начальник відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0285-4005>

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України дізнання визначено як форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків. Тобто, тим самим законодавець запровадив ще одну новелу, а саме інститут кримінальних проступків. Але до сьогодні його так і не було введено в дію, з огляду на що нагальним питання є напрацювання й формування відповідних пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства України з цього питання. Про значимість інституту кримінальних проступків свідчить і відведення його регулюванню цієї глави 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» КПК України. При цьому в зазначеній главі закріплено всього 5 статей, які безпосередньо стосуються питань процесуального порядку розслідування та судового розгляду кримінальних проступків.

На сьогодні проблемним питанням залишається відсутність законодавчого врегулювання поняття та переліку кримінальних проступків у законодавстві України про кримінальну відповідальність. Як і будь-який процес, що відбувається під час реформування законодавства, запровадження інституту кримінального

проступку повинно відбуватися на підставі розроблення відповідної науково обґрунтованої концепції. З цією метою необхідно: сформулювати єдине поняття «кримінальний проступок»; розробити засади інституту кримінальних проступків; визначити органи дізнання та закріпити їх права і обов'язки; напрацювати відповідні критерії класифікації проступків та ознаки відмежування від злочинів і адміністративних правопорушень. При визначенні відповідних критеріїв розмежування слід урахувати вид об'єкту правопорушення, суб'єкт правопорушення, а також брати до уваги завдану шкоду та можливість її відшкодування правопорушником або особами, які несуть за нього цивільну відповідальність.

У контексті тематики зауважимо, що поглиблений аналіз положень чинного КПК України свідчить про те, що в ньому, на відміну від КПК України 1960 р., чітко не передбачений відповідний перелік органів дізнання. З цього питання лише у ч. 3 ст. 38 КПК України встановлено, що при досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Віднесення частини адміністративних правопорушень до категорії кримінальних проступків спричинить певну «криміналізацію» лише за формою чи назвою, але не за змістом, оскільки засудження в справах про кримінальні проступки не впливатиме на реалізацію в майбутньому цією особою своїх прав (на проходження державної служби тощо) через: відсутність судимості; незакінчений кримінальний проступок не тягнутиме кримінальної відповідальності; замість короточасного позбавлення волі (адміністративного арешту) будуть застосовуватись громадські роботи; до особи, яка вчинила кримінальний проступок, не застосовуватиметься запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Але до цього питання слід підійти з особливою увагою та обережністю, щоб навпаки не спричинити зворотній процес – криміналізацію. І хоча за задумом законотворців особи, які вчинили кримінальні проступки, не будуть вважатися такими, що

мають судимість, але все ж таки вони піддаватимуться суду й інформацію про це відображатиметься у відповідних статистичних звітах.

Вважаємо, що все ж таки доцільно прийняти окремий закон України «Про кримінальні проступки» або Кодекс України про кримінальні проступки. Пояснюється це тим, що врегулювання інституту кримінальних проступків охоплює дію як матеріального, так і кримінального процесуального права. Тому його унормування окремо в КК України і КПК України в подальшому лише ускладнить практику ефективного розслідування кримінальних проступків.

Таким чином, підводячи підсумок слід констатувати, що запровадження інституту кримінальних проступків повинно здійснюватися з особливою застереженням, щоб необґрунтоване й некомпетентне їх розмежування не призвело до збільшення криміналізації кримінальних проступків. Саме тому під час доопрацювання існуючих на сьогодні законопроектів із цього питання повинно відбуватися з урахуванням сучасних досягнень науки кримінального процесу, кримінального та адміністративного права.

Одержано 17.04.2017

*

УДК 343.98

Володимир Юрійович Скоробогатько,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Розвиток суспільства та ринкових економічних відносин обумовив необхідність забезпечення в Україні захисту прав інтелектуальної власності. Це є одним з найголовніших показників цивілізованості правової системи будь-якої держави, розвитку її науки, техніки і культури.

Аналіз законодавства, літературних джерел та матеріалів кримінальних проваджень показує, що при проведенні досудо-

вого розслідування порушень авторського та суміжного права існує низка проблем. Ці проблеми обумовлені як недостатньою розробленістю питання використання спеціальних знань під час досудового розслідування, що зумовлює недоліки та суттєві труднощі при розслідуванні так і відсутністю у кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі єдності поглядів щодо сутності, завдань і цілей застосування спеціальних знань у розслідуванні злочинів. Це пояснюється тим, що поняття спеціальних знань у кримінально-процесуальному законодавстві не знайшло чіткої регламентації. Неврегульованість у законі багатьох питань використання спеціальних знань ускладнює процес збирання та дослідження доказів.

Жодне розслідування порушень авторського та суміжного права не відбувається без використання спеціальних знань. Це пов'язано, перш за все, з тим, що під час їх виявлення і розслідування перед органами досудового розслідування постають завдання, вирішення яких потребує широкого застосування спеціальних знань у різних галузях. Отже суб'єкт діяльності з розслідування злочинів, які посягають на авторське та суміжне право зобов'язаний вдаватися по допомогу до фахівців у вирішенні питань, які належать до їх компетенції. Необхідність у залученні фахівців неюридичного профілю виникає тоді, коли власні можливості та знання, доступні методи й технічні засоби, навички застосування засобів та методів виявляються недостатніми для ефективного збирання, аналізу, оцінки й використання інформації, встановлення конкретних фактів, властивостей, ознак досліджуваних об'єктів, виконання інших завдань.

Для участі в процесуальних та непроцесуальних діях залучаються фахівці зі складу: співробітників судово-експертних підрозділів всіх рівнів та різної відомчої приналежності; компетентних працівників контролюючих органів; представників інших практичних, а також наукових та педагогічних колективів, які володіють глибокими знаннями у своїх галузях діяльності; приватних осіб. Такі фахівці надають суб'єктам діяльності з виявлення, розкриття та розслідування порушень авторського та суміжного права, допомогу у формі консультацій, порад, рекомендацій, передачі довідкової інформації, участі в підготовці та проведенні різноманітних не тільки слідчих чи судових дій, а й

шляхом проведення лабораторних досліджень, обстеження підприємств, ділянок території та інших об'єктів, проведення контрольних перевірок й інших заходів.

Виходячи з аналізу діючого КПК України слід зазначити, що спеціальними знаннями може володіти експерт (ст. 69 КПК України) та спеціаліст (ст. 71 КПК України). На відміну від експерта яким у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Залежно від процесуальної урегульованості порядку застосування спеціальних знань і відбиття результатів у процесуальних документах виділяють їх непроцесуальні та процесуальні форми.

Процесуальні форми використання спеціальних знань відіграють значну роль під час розслідування кримінальних правопорушень. Факт застосування спеціальних знань у таких випадках відображається у процесуальних документах таких як, постанови, протоколи слідчих (розшукових) і судових дій, висновки експертів. Додержання встановлених правил складання процесуальних документів гарантує достовірності відображених в них фактів. При розслідуванні порушення авторського права і суміжних прав процесуальні форми використання спеціальних знань застосовуються як для самостійного виконання певних завдань розслідування, так і для перевірки фактів, встановлених непроцесуальним шляхом. Досить поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань є залучення спеціаліста до участі в проведенні досудового розслідування або судового розгляду.

Однією з найбільш поширених процесуальних форм використання спеціальних знань, при розслідуванні порушення авторського права і суміжних прав, є призначення та проведення судової експертизи (ст. 242–245 КПК України). Така форма використання спеціальних знань надає найбільших можливостей в застосуванні науково-технічних досягнень для вирішення завдань кримінального судочинства. Висновок експерта є процесуальним джерелом доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України) та має однакове процесуальне значення з іншими доказами у кримінальному провадженні. У ході проведення розслідування порушення авторського права і суміжних прав найчастіше признаються – експертиза об'єктів інтелектуальної власності, судово-технічна експертиза, судово-товарознавча і технічна експертиза документів, рідше експертизи, які допомагають доказувати причетність конкретних осіб до вчинення даного виду злочинів (судово-трасологічна, почеркознавча та ін.).

Непроцесуальні форми використання спеціальних знань при розслідуванні порушення авторського права і суміжних прав мають місце тоді, коли результати їх застосування не відбиваються у процесуальних документах. Поширеною непроцесуальною формою використання спеціальних знань є відомчі ревізії та розслідування. Вони проводяться за ініціативою органів управління держави чи іншого власника для встановлення фактів, що мають певне юридичне значення. Серед них можна виділити документальні ревізії, товарознавчі дослідження тощо, які проводяться спеціалістами окремого підприємства, організації, установи чи відомства. За результатами цих перевірок і розслідувань складаються документи, які використовуються, перш за все, зацікавленими юридичними особами та відомствами. До категорії фахівців, які сприяють діяльності з виявлення, розкриття та розслідування порушення авторського права і суміжних прав, відносять також фахівців, які проводять так звані «службові розслідування», діючи в складі комісій. Суб'єкти зазначеної діяльності використовують у своїй роботі акти й висновки комісій, одержують у них консультації, дають їм доручення на предмет вирішення тих питань, які належать до їх компетенції. У разі потреби вони можуть бути допитані на слідстві й у суді як свідки.

Результати таких відомчих ревізій та розслідувань – «акти», «висновки» та інші документи залучаються до матеріалів кримінальних проваджень, як витребувані документи згідно із ст. 93 КПК України і можуть розглядатися як процесуальні джерела доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України).

Також поширеною формою використання спеціальних знань при розслідуванні порушення авторського права і суміжних прав є консультативна допомога спеціалістів. З цією метою використовується вже накопичений досвід спеціаліста з урахуванням особливостей конкретних обставин. Консультація може надаватися як фізичними, так і юридичними особами: експертними закладами, профільними науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами та іншими установами і закладами. Консультація є думкою спеціаліста, яка має тільки орієнтуюче значення при розслідуванні кримінального провадження та не має доказового значення. Консультативна допомога слідчому виражається в усних роз'ясненнях, надання довідок з спеціальних питань, що можуть виникнути або виникають при підготовці, проведенні слідчих дій, роботі з доказами та процесуальному оформленні їх результатів. Консультації, які надаються спеціалістом під час його участі в проведенні слідчих дій, відрізняються від консультацій, наданих поза їх виконанням. Надання консультацій в ході проведення слідчої дії є невід'ємною частиною практичної діяльності спеціаліста і повністю охоплюється такою формою використання спеціальних знань як участь спеціаліста у проведенні слідчих дій. У протоколі слідчої дії повинні вказуватися всі істотні для справи обставини, встановлені під час її проведення.

Під час розслідування порушення авторського права і суміжних прав, використання спеціальних знань доцільно здійснювати шляхом: залучення фахівців до участі в процесуальній та іншій діяльності; проведення судових експертиз; проведення різних перевірок, обстежень; отримання довідок та консультацій у знайомих осіб; витребування та використання документів, які складають такі особи, у ході їх службової діяльності; допиту спеціалістів як свідків або судових експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз.

Доцільним є залучення фахівців і для вирішення тих питань, які входять до компетенції суб'єкта розслідування. Необхідні консультації, поради, рекомендації практикам можуть надати й вчені-фахівці в галузі кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, судової бухгалтерії, цивільного права і процесу, захисту авторського права і суміжних прав.

Під час розслідування порушення авторського права і суміжних прав спеціальні знання використовують не лише для отримання доказів, але і для одержання різноманітної орієнтуючої інформації, яка полегшує прийняття тактичних та процесуальних рішень.

Одержано 18.04.2017

*

УДК 331.101.3

Анастасія Сергіївна Устіловська,

*аспірант Харківського національного
університету будівництва та архітектури*

МОТИВАЦІЯ ЯК ПРОВІДНА ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Досягнення ефективної діяльності підприємства потребує постійного вдосконалення системи управління персоналом. Мотивація праці персоналу є однією з найактуальніших проблем. Методи мотивації персоналу можуть бути найрізноманітнішими, зазвичай вони залежать від системи стимулювання на підприємстві, загальної системи управління та особливостей діяльності самого підприємства. Систему мотивації можна розглядати як сукупність таких видів мотивації:

1. За основними групами потреб:

1. Матеріальна мотивація – прагнення до достатку, більш високого рівня життя.

2. Трудова мотивація. Породжується безпосередньо роботою, її змістом, умовами, організацією трудового процесу, режимом праці.

3. Статусна мотивація є внутрішньою рушійною силою поведінки людини, пов'язаної з її прагненням посісти більш високу посаду, виконувати складнішу і відповідальну роботу, працювати в престижних, соціально значущих сферах організації.

II. За способами, що застосовуються:

1. Нормативна мотивація.
2. Примусова мотивація.
3. Стимулювання.

III. За джерелами виникнення мотивів.

1. Внутрішня мотивація.
2. Зовнішня мотивація.

IV. За спрямованістю на досягнення цілей:

1. Позитивна мотивація, сприяє ефективному досягненню цілей.
2. Негативна мотивація, що перешкоджає досягненню цілей.

Сьогодні українські підприємства недостатньо використовуються інструменти підвищення мотивації працівників, що пов'язано з високим рівнем безробіття. Більшість підприємств роблять основний акцент на маніпулюванні заробітною платнею: підвищуючи або знижуючи її залежно від кон'юнктури ринку праці. Тільки великі підприємства сьогодні, приймаючи на роботу, пропонують фахівцям високого рівня не тільки високу зарплату, але і щедрий соціальний пакет, що покриває частину важливих витрат життєдіяльності людини.

Одержано 20.04.2017

*

УДК 343.9(477)

Марина Василівна Фоменко,

ад'юнкт Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6606-5769>

**ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ
ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПЕРЕШКОДЖАННЯ
ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК,
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
(СТ. 170 КК УКРАЇНИ)**

Відповідно до Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Право на свободу об'єднання є невід'ємним

правом людини. Об'єднання громадян (політичні партії, громадські організації) відіграють важливу роль у розбудові правової, соціальної держави. Тож їх належна правова охорона є однією з базових умов прогресивного поступу українського суспільства в цілому. В структурі існуючих правових гарантій належної реалізації права громадян на об'єднання чільне місце посідає кримінально-правова норма, зафіксована у ст. 170 КК України. Втім, й досі серед вчених немає єдності думок щодо доцільності існування останньої в структурі кримінального закону. З огляду на це, якісне обґрунтування принципів криміналізації постає важливою науково-практичною задачею.

Принагідно зауважимо, що необхідність кримінально-правової заборони перешкоджання законній діяльності профспілок, політичних партій та громадських організацій впливає з міжнародно-правових зобов'язань України у сфері охорони й захисту трудових, політичних та громадянських прав. Такі зобов'язки випливають з низки міжнародних нормативно-правових актів. Серед них варто назвати такі:

1) *Загальна декларація прав людини* від 10.12.1948, ст. 20 якої проголошує, що кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій. Ця норма покладає на держави, які ратифікували декларацію, всемірно сприяти (в тому числі й через належну правову охорону) реалізації права людей на асоціації у найбільш широкому їх розумінні. Не є виключенням й такі форми об'єднань як професійні спілки, політичні партії та громадські організації, які, як нами були вище визначено, є одними з наріжних інституцій у процесі формування та функціонування громадянського суспільства, правової, демократичної держави.

Крім того, ч. 1 ст. 23 Декларації встановлює, що кожна людина має право на справедливі і сприятливі умови праці. Відомо ж, що профспілки ж виконують важливу роль у забезпеченні цього права. Саме тому у ч. 4 цієї статті йдеться про те, що кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів. Цілком зрозуміло, що сама лише наявність профспілки не є визначальною для захисту трудових прав людини. Визначальним є її нормальна діяльність, що виключає незаконне перешкоджання;

2) *Міжнародний пакт ООН про громадянські і політичні права* від 16.12.1966, ч. 1 ст. 2 якого встановлює, що кожна дер-

жава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. Відповідно до ч. 1 ст. 22 кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. Стаття 26 окремо встановлює, що всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації. Ці правові положення є важливим фактором протидії дискримінації за будь-якою ознакою та підтримання визнаних Декларацією рівних прав людини. Це ж стосується, зокрема, і політичних, громадянських, трудових прав. Необхідність виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань за цими нормами вимагає формування належних правових механізмів забезпечення та прав людини на асоціації та захисту від дискримінації, в тому числі й за політичною ознакою, чи-то характером, спрямованістю громадянської активності.

В цьому сенсі, наявність кримінально-правової заборони перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій та громадських організацій видається цілком закономірним і таким, що впливає із зобов'язань України за Міжнародним пактом ООН про громадянські і політичні права. Саме кримінально-правова охорона суспільних відносин, що формуються у сфері реалізації цих прав, є важливим елементом утвердження України як повноправного і цивілізованого члена міжнародної спільноти;

3) *Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні і культурні права* від 16.12.1966. Частина 1 ст. 8 цього документа передбачає, що держави зобов'язуються забезпечити: а) право кожної людини створювати для здійснення і захисту своїх економічних та соціальних інтересів професійні спілки і вступати до них на свій вибір при єдиній умові додержання правил відповідної організації; б) *право професійних спілок функціонувати безперешкодно* (курсив наш. – М. Ф.) без будь-яких обмежень, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громад-

ського порядку або для захисту прав і свобод інших. Відтак держави, що ратифікували цей Пакт, серед яких і Україна, взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення безперешкодного функціонування професійних спілок. Виконання цього зобов'язання має комплексний характер та окрім організаційно-правових аспектів передбачає й охоронний – кримінально-правовий;

4) *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* від 04.11.1950 є регіональним, європейським, міжнародно-правовим актом, що відіграє важливу роль у реалізації правових стандартів у сфері прав людини, зокрема через інститут громадянських і політичних асоціацій. Так, серед іншого у ст. 11 цього документу встановлено, що кожен має право на свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Це – загальна норма, спрямована на орієнтування національних правових систем та посилення механізмів утвердження й сприяння розвитку об'єднань громадян, в тому числі й профспілок. Зауважимо, що неурядові форми асоціацій розглядаються міжнародним правом в числі засадничих, основоположних чинників розбудови громадянського суспільства, демократичного політичного режиму. Тому й кримінально-правова охорона зазначених чинників соціогенезу видається цілком обґрунтованою та затребуваною, принаймні у країнах транзитивного типу.

Окремо варто наголосити на тому, що перешкоджання діяльності профспілок, політичних партій, громадських організацій в більшості випадків є по суті дискримінацією за тією чи іншою ознакою, за якою вказані суб'єкти себе змістовно ідентифікують (політична ідеологія, напрям діяльності тощо). У зв'язку з цим важливо також звернути увагу й на ст. 14 Конвенції. У відповідності до неї користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене *без дискримінації* за будь-якою ознакою, в *тому числі політичних чи інших переконань*, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою (курсив наш. – М. Ф.). Викладена норма змістовно і функціонально перекликається з відповідними, зазначеними вище, положеннями Міжнародного пакту ООН про громадянські і політичні права від 16.12.1966, що звільняє нас від необхідності їх аналізу. В той же час,

не зайвим буде ще раз акцентувати на тому, що невід'ємною складовою антидискримінаційної політики будь-якої держави є політика кримінально-правова, що дозволяє стверджувати про обґрунтованість криміналізації діянь, передбачених ст. 170 КК України;

5) *Конвенція Міжнародної організації праці щодо свободи асоціацій і захисту прав на організацію* від 09.07.1948 № 87 доповнює систему міжнародно-правових гарантій вільної від будь-якого незаконного впливу діяльності професійних спілок. Зокрема у ст. 3 Конвенції встановлено, що державна влада утримується від будь-якого втручання, здатного обмежити це право або перешкодити його законному здійсненню (ст. 3). Крім того, відповідно до ст. 11 цієї Конвенції кожний член Міжнародної організації праці, для якого ця Конвенція набула чинності, зобов'язується вжити всіх потрібних і відповідних заходів, щоб гарантувати працівникам і роботодавцям вільне здійснення права на організацію. Україна, як член Міжнародної організації праці, має забезпечувати всебічну реалізацію положень аналізованої Конвенції, в тому числі й в частині свободи асоціацій працівників. У зв'язку з цим, кримінально-правову заборону перешкоджання законній діяльності профспілок слід визнати обґрунтованою та такою, що випливає з міжнародно-правових зобов'язань нашої держави.

Одержано 19.04.2017

*

УДК 342.951

Аліна Миколаївна Чорна,

*доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0519-7300>*

МЕХАНІСТИЧНИЙ ТИП ОРГАНІЗАЦІЙНО- УПРАВЛІНСЬКИХ СТРУКТУР

Механістичному типу організаційно-управлінських структур (його ще часто йменують називають ієрархічними, бюрократичними, формальними, традиційними, класичними), властива наявність жорсткого ієрархічного розподілу влади, формалізація правил та процедур, глибока спеціалізація, чіткий розподіл повноважень централізоване прийняттям рішень. Вони функціону-

ють як чітко налагоджений механізм. До таких структур управління належать лінійна, функціональна, лінійно-функціональна та лінійно-штабна структури управління [1].

В межах механістичного типу організаційно-управлінської структури прийнято виокремлювати такі основні її різновиди:

1. Лінійна організаційна структура управління, яка є однією з найпростіших організаційних структур управління. Сутність даного різновиду організаційної структури досить вдало описав В. Я. Малиновський, який зазначає, що за лінійного управління кожен підрозділ очолює керівник, а окремі працівники підрозділу безпосередньо підпорядковуються тільки цьому керівникові. У свою чергу, останній є підзвітним вищому керівникові. Підлеглі виконують розпорядження лише свого безпосереднього начальника. При цьому вищий керівник не має права віддавати розпорядження працівникам, міняючи їх безпосереднього начальника (тобто, діє принцип єдиноначальності). Така схема підпорядкування – основа лінійного управління [2, с. 272].

До переваг лінійної організаційної структури управління належать: 1) чіткість і простота взаємозв'язків, отримання підлеглими несуперечливих, узгоджених між собою завдань та розпоряджень; 2) оперативність підготовки та впровадження управлінських рішень; 3) повна відповідальність керівника за результати діяльності; 4) забезпечення єдності керівництва зверху донизу, тобто дотримання принципу єдності розпорядництва, відсутність дублювання в роботі; 5) надійний контроль [1]. Окрім переваг лінійна організаційна система має й ряд недоліків, а саме: 1) обмеження ініціативи виконавців та менеджерів нижчих рівнів управління; 2) значний обсяг інформації, що передається з одного рівня ієрархії управління на інший (перевантаженість інформацією); 3) ускладнені зв'язки між підрозділами; 4) концентрація влади в управлінській верхівці; 5) слабо виражені зворотні зв'язки [1].

2. Функціональна організаційна структура, яка базується на розподілі управлінських функцій між структурними підрозділами (керівниками), з підпорядкуванням їм усіх нижчих за рангом підрозділів. Він передбачає підпорядкування одного працівника (підрозділу) кільком вищим керівникам, які здійснюють свої функції. Внутрішня структура підрозділів, як правило, будується

ся за лінійним принципом [2, с. 273]. За Г. В. Атаманчуком домінування функціональної складової в організаційно-управлінській структурі веде до формування державних органів, спеціально пристосованих до ведення конкретних функцій управління. Це дозволяє під кожну з реалізованих функцій управління підібрати високопрофесійний апарат фахівців. У той же час дана підстава породжує дуже складну проблему міжфункціональної координації, яка обмежує переваги спеціалізованого ведення окремих функцій управління [3, с. 138]. Отже, основними позитивними аспектами функціональної організаційної структури є те, що їй притаманні: висока компетентність спеціалістів, які відповідають за здійснення конкретних функцій, розширення можливостей лінійних керівників у питаннях стратегічного управління за допомогою передачі ряду функцій спеціалізованим ланкам; створює можливість централізованого контролю стратегічних результатів; відповідність структури до стратегії; підвищує ефективність управління при вирішенні поточних завдань; легко реагує на потреби практики, створюючи нові функціональні служби. Що ж стосується недоліків даного різновиду організаційної структури, то основними серед них є такі: надмірна зацікавленість у реалізації цілей та завдань «своїх» підрозділів; труднощі налагодження між функціональної координації; прояви тенденцій надмірної централізації; довготривалість процедур прийняття рішень.

3. Лінійно-функціональна модель побудови структури управління, яка спирається на розподіл повноважень та відповідальність за функціями управління і прийняття рішень по вертикалі [4]. В. Я. Малиновський, розглядаючи сутнісний зміст лінійно-функціональної структури відмічає, що їй наявність передбачає, що лінійному керівникові в опрацюванні конкретних питань і підготовці відповідних рішень, планів, програм допомагає спеціальний апарат (штаб), який складається з функціональних підрозділів (служб, відділів, управлінь), що, як правило, відповідають за конкретну функцію управління [1, с. 273].

Головними перевагами даного різновиду лінійно-функціональної організаційно-управлінської структури є: більш глибока підготовка рішень, що пов'язано зі спеціалізацією працівників;

звільнення головного лінійного управління від глибокого аналізу проблем; можливість залучення консультантів та експертів. Разом із тим вона містить і певні недоліки як то: відсутність тісних взаємозв'язків і взаємодії на горизонтальному рівні; недостатньо чітка відповідальність з причин розмежування функцій підготовки рішення та його реалізації між різними виконавцями; надмірна тенденція до централізації взаємодії по вертикалі.

Список бібліографічних посилань

1. Бондар Н. М. Організаційні структури управління підприємством // Консалтинговая компания Бизнес-Консультант: сайт. URL: <http://business-consultant.com.ua/publicaciub104.html> (дата звернення: 25.04.2017).
2. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Київ: Атіка, 2003. 576 с.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. М.: Юрид. лит., 1997. 400 с.
4. Величко В. В. Типи організаційних структур управління підприємством // Економіка підприємства: конспект лекцій. Харків: ХНАМГ, 2004. 114 с. URL: <http://buklib.net/books/32066/> (дата звернення: 25.04.2017).

Одержано 25.04.2017

*

УДК 343.533

Олександр Сергійович Чорнуха,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТИ ПРАВОВІДНОСИН ТА ПРЕДМЕТИ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Визначаючи основний безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 229 Кримінального кодексу України, більшість авторів зазначає його як засади добросовісної конкуренції у сфері господарської діяльності [1, с. 571]. Право інтелектуальної власності розглядається лише як додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт. Водночас комерційне найменування, торговельна марка та географічне зазначення є перш за все об'єктами права інтелектуальної власності, і саме ці чинники повинні визначати місце зазначеного посягання в системі кримінально-

правової охорони. Безумовно, питання управління правами власності на інтелектуальний продукт на сьогодні вийшли за межі юриспруденції, але це не може засвідчувати їх повного переходу до економічної або господарської сфер.

Окремі науковці стверджують, що ці об'єкти права інтелектуальної власності знаходяться у цивільному обігу [2, с. 84], інші – що засоби індивідуалізації присутні лише на товарному ринку, тобто у господарському обігу [3, с. 109]. Виходячи з такої невизначеності царини комерційного найменування, торговельної марки та географічного зазначення, виникає помилкове ставлення до цих об'єктів права інтелектуальної власності в науці кримінального права України та віднесення злочинних посягань щодо них (як предметів злочину) до розділу VII Особливої частини КК [4, с. 12].

Відповідно до цивільного законодавства правова охорона надається засобам індивідуалізації, якщо вони дають можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводять в оману споживачів щодо справжньої її діяльності, походження товару (послуг) та географічного місця їх походження. Як справедливо було зазначено В. М. Крижною, основною функцією комерційного найменування як одного із зазначених об'єктів права інтелектуальної власності є індивідуалізація суб'єктів – учасників цивільного обороту [5, с. 401], тобто такого обороту, який стосується правових відносин громадян між собою і з державними органами та організаціями. Хоча, як цілком слушно відзначає О. А. Рассомахіна [6, с. 219], насправді провести розмежування між суспільним виробництвом і суспільним споживанням важко, оскільки суспільне споживання розглядається як кінцева стадія суспільного виробництва.

На підтвердження тези саме про цивільний обіг засобів індивідуалізації, слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 8 Господарського кодексу України органи державної влади не є суб'єктами господарювання, але є учасниками цивільних відносин і наділені господарською компетенцією, а практика свідчить, що вони можуть мати майнові права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації [7]. Слід враховувати і те, що відповідно до ст. 3 закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземному суб'єкту господарювання – власнику свідоцтва на міжнародну реєстрацію торговельної марки, дія якого поширюється і на територію

України, дозволяється використовувати свою торговельну марку без здійснення господарської діяльності на території України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України [8, с. 39]. Таким чином, віднесення незаконного використання комерційного найменування, торговельної марки, географічного зазначення виключно до злочинів у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання, залежно від основного безпосереднього об'єкта цього злочину, не є обґрунтованим.

Обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і послуг. Саме свідоцтво засвідчує набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку. Особливості набуття права інтелектуальної власності передбачені для торговельної марки, яка має міжнародну реєстрацію або визнана в установленому законом порядку добре відомою. Відповідно до ч. 3 ст. 494 Цивільного кодексу України, набуття права інтелектуальної власності на таку торговельну марку не вимагає засвідчення свідоцтвом. Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його (її) походження, зафіксованими державною реєстрацією, з дати якої і виникає право інтелектуальної власності на географічне зазначення.

На відміну від розглянутих засобів індивідуалізації (торговельної марки та географічного зазначення), обсяг правової охорони комерційного найменування визначається позначенням, яке використовує особа, сферою діяльності цієї особи (його промислом), а також регіоном його використання. Також комерційне найменування повинне індивідуалізувати його володільця, тобто бути новим і відмінним від найменувань, які вже використовуються у певному регіоні або у певній галузі діяльності. Зазначена ознака комерційного найменування обумовлена тим, що декілька осіб можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, і послуг, які вони надають [9, с. 19]. Нате-пер правова охорона надається правовласнику виключно проти використання іншими особами такого повного чи скороченого комерційного (фірмового) найменування, яке може ввести інших

осіб в оману [10], тобто питання про тотожність або схожість найменування має другорядне значення.

Водночас необхідно враховувати, що основним завданням КК України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам (ч. 1 ст. 1 КК України), тобто забезпечення охорони правовідносин, врегульованих іншими галузями права від злочинних посягань. Стосовно ж регулювання відносин, що забезпечують засади добросовісної конкуренції, як одного з різновиду цивільних правовідносин заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, якими і є відносини інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації (права інтелектуальної власності на комерційне найменування, на торговельну марку та на географічне зазначення), така функція покладена на міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, та ЦК України і саме ними визначається зміст правовідносин як інтелектуальної власності в цілому, так і прав на об'єкти інтелектуальної власності, що забезпечують індивідуалізацію товарів та послуг поміж інших. Зазначене необхідно враховувати як при визначенні сутності родового об'єкта злочинів, передбачених ст. 229 КК України, та змісту комерційного найменування, торговельної марки і географічного зазначення як предметів відповідних суспільно небезпечних посягань. При цьому, базисом встановлення підстав кримінальної відповідальності за злочини проти власності є положення ст. 54 Конституції України та ч. 3 ст. 418 ЦК України щодо захисту та непорушності права інтелектуальної власності.

Наведене у повному обсязі знайшло своє відображення в теорії кримінального права України, адже будь-які правовідносини можливі лише з приводу спільного, єдиного для них предмета, який завжди входить до кола людських потреб, а ця обставина саме і зумовлює виникнення і функціонування самих відносин (природні об'єкти, різні товари чи предмети, що мають ознаки товару) [11, с. 83]. У злочині, передбаченому ст. 229 КК України, що посягає на засади добросовісної конкуренції, безпосереднім об'єктом виступають правовідносини інтелектуальної власності, а комерційне

найменування, торговельна марка і географічне зазначення одночасно є як предметом цих правовідносин, так і предметом наведеного складу злочину. Вони є необхідною (обов'язковою) ознакою складу злочину, передбаченого ст. 229 КК України, адже безпосередньо зазначені (названі) у самому законі про кримінальну відповідальність. Хоча слід наголосити на тому, що кримінальний закон і не дотримується єдності термінологій, вказуючи на такі предмети наведеного злочину як знак для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару.

У зв'язку з цим, В. Я. Тацій зазначає, що у багатьох випадках законодавець указує в кримінальному законі тільки на певний вид предметів, визначаючи тим самим, що будь-який із предметів цього виду має однакове значення для кримінальної відповідальності [15, с. 93]. Такими предметами для злочину, що розглядається, є саме комерційне найменування, торговельна марка і географічне зазначення, адже саме на таке їх визначення вказується в ч. 1 ст. 420 ЦК України: комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення.

Отже, можна констатувати, що у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 229 КК України, комерційне найменування, торговельна марка та географічне зазначення є водночас: 1) предметом охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин, що забезпечують засади добросовісної конкуренції (як складової частини відносин інтелектуальної власності), та 2) предметом цього злочину.

Список бібліографічних посилань

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Гришук та ін.; за ред. М. І. Хавронюка. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ: Атіка, 2003. 1054 с.
2. Крижна В. М. Порушення прав на комерційне найменування за законодавством України. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 4. С. 82–86.
3. Іваницька Н. Вдосконалення законодавства, що регулює відносини за ліцензійним договором на використання торговельної марки. *Право України*. 2008. № 9. С. 107–113.
4. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності: монографія. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2010. 192 с.

5. Право інтелектуальної власності. Академічний курс: підруч. для студентів ВНЗ/за ред. О. П. Орлюка, О. Д. Святоцького; Акад. прав. наук України; НДІ інтелектуал. власності. Київ: Ін Юре, 2007. 696 с.

6. Рассомахіна О. А. Поняття торгівельної марки та її співвідношення із суміжними категоріями. *Форум права*. 2007. № 3. С. 212–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2007_3_34 (дата звернення: 12.04.2017).

7. Кононов С. Высший хозяйственный суд начал регистрировать товарные знаки на свое имя. *Юридическая практика*. 2002. № 41. URL: <http://www.yurpractika.com/article.php?id=0000070> (дата звернення: 10.04.2017).

8. Шкундун О. Проблемні аспекти здійснення діяльності компанії, торгівлі марки яких зареєстровані за міжнародною процедурою. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2007. № 3. С. 38–45.

9. Козлова О. Порівняльний аналіз міжнародного та національного законодавства щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 4. С. 17–21.

10. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності: рек. президії Вищого Господарського суду України від 29.03.2005 № 04-5/76 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005600-12> (дата звернення: 14.04.2017).

11. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.

Одержано 24.04.2017

*

УДК 343.791

Владислав Геннадійович Шибут,

ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7126-1150>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАТРИМАННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА СТАНОВИТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ

Розвиток українського суспільства і держави проходить складний період. Ми є свідками практично революційних перетворень в усіх сферах соціально-економічного і політичного життя, значного науково-технічного прогресу, реформування державної влади і економічних відносин, формування нового мислення і бачимо, що старі, віджили ідеї, мислення, традиції не

відходять самі собою. Переміни останніх років, які докорінно змінили нашу країну і суспільство, не могли не зачепити органи внутрішніх справ, складову частину державного апарату влади. Ускладнення соціального і економічного життя і завдань, які мають вирішувати органи внутрішніх справ відобразились у першу чергу на змісті, формах і методах оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність є найбільш дієвим і ефективним механізмом в профілактиці і розкритті злочинів, а найважливіша роль у цьому напрямку діяльності відіграють оперативні працівники підрозділів карного розшуку [1, с. 32].

Протягом останніх років у суспільстві спостерігається зростання кількості злочинних проявів, досвідчених працівників карного розшуку не вистачає, поліцейські гинуть під час виконання службових обов'язків, тому вирішальна роль в протидії злочинності відводиться професійній підготовці, насамперед оперативних підрозділів Національної поліції. Проведені дослідження переконливо доводять, що засоби і методи підготовки поліцейських, які були ефективними кілька років тому, нині не забезпечують безпеки поліцейських та якісного виконання ними своїх обов'язків, зокрема в частині застосування заходів фізичного впливу на осіб, які становлять суспільну небезпеку. Узагальнення матеріалів проведення операцій підрозділами карного розшуку щодо затримання озброєних та інших осіб, які становлять суспільну небезпеку свідчать, що основними недоліками в зазначеному напрямку діяльності цих підрозділів є недостатня обізнаність і підготовленість не тільки у сфері тактики та методики, але і правових підстав і порядку затримання правопорушників [2, с. 393].

Особа, яка становить суспільну небезпеку це частіше за все особа, яка вчинила злочин, і як правило, намагається уникнути кримінальної відповідальності, переховується, втікає від органів досудового розслідування та суду, а коли її намагаються затримати, вчиняє опір. У зв'язку з цим важливе значення має створення всіх необхідних умов для реалізації права на затримання особи, яка становить суспільну небезпеку правоохоронними органами і тим самим захистити найбільш важливі цінності особи, суспільства та держави [3].

Метою даної публікації є дослідження деяких правових аспектів затримання (безпосереднього затримання), особи, яка

становить суспільну небезпеку підрозділами карного розшуку, ролі і значення умов правомірності затримання, меж заподіяння їй при цьому шкоди.

Згідно з Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Також у ч. 3 ст. 27 Основного Закону України проголошується, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Затримання особи, яка становить суспільну небезпеку, при цьому, означає позбавлення її можливості вільного пересування та вчинення певних дій, насамперед спрямованих на зникнення з місця вчинення злочину.

Ненасильницьке затримання можливе у випадках, якщо особа, яка вчинила злочин, не чинить опір. В інших випадках оперативні працівники карного розшуку, які здійснюють затримання, змушені заподіяти шкоду особі, яка вчинила злочин, з метою її затримання. Звичайно, питання про затримання особи, яка становить суспільну небезпеку, відноситься до сфери діяльності органів внутрішніх справ, зокрема підрозділів карного розшуку і розглядається в наступних аспектах:

1. Затримання у процесуальному розумінні (процесуальний захід відповідно до ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України). Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

2. Затримання як адміністративний акт.

Відповідно до ч. 1 ст. 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення, у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення осо-

би, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускається адміністративне затримання особи.

У статтях 261–263 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначається порядок адміністративного затримання, наводиться перелік органів, правомочних здійснювати адміністративне затримання, а також визначаються строки адміністративного затримання.

Слід зазначити, що в обох випадках (процесуального та адміністративного затримання) затримання може проводитися із застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів, та вогнепальної зброї, відповідно до положень закону України «Про Національну поліцію».

Разом з тим, затримання в фізичному розумінні являє собою комплекс послідовних, цілеспрямованих дій (заходів) працівника чи працівників органів внутрішніх справ по припиненню конкретного злочину, переслідуванню, виявленню та затриманню по гарячих слідах із подальшим доставлянням затриманого (або затриманих) до органу внутрішніх справ.

Цікавим на нашу думку, буде наведення точок зору щодо тлумачення понять «затримання» і «арешт» Конституційним Судом України [4].

Комітет Верховної Ради України з питань правової політики, у своїх листах стверджує, що затримання і арешт слід розуміти не лише як кримінально-процесуальні заходи, а і як адміністративні.

Позиція Генеральної прокуратури України зводиться до того, що Конституція України не розділяє термін «затримання» і «арешт» відповідно як кримінально-процесуальний та адміністративний заходи, але використовує їх у різних значеннях. Логічний і граматичний аналіз цих положень дає підстави для висновку, що затримання слід розуміти як захід кримінально-процесуальний і адміністративний, а арешт – як кримінально-процесуальний запобіжний захід і як вид адміністративного стягнення.

У висновках фахівців Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича зазначається, що термін «затри-

мані» слід розуміти як кримінально-процесуальний тимчасовий запобіжний захід і як захід адміністративного примусу, а термін «заарештовані» – як кримінально-процесуальний запобіжний захід і як адміністративне стягнення у вигляді арешту.

Думки фахівців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України і Одеської Національної юридичної академії зводяться до того, що затримання та арешт слід розуміти лише як кримінально-процесуальні запобіжні заходи.

Отже, законодавець фактично ухилився від розшифрування поняття затримання, що призвело до певної термінологічної плутанини. Діюче законодавство і практика його реалізації фактично відокремили правовий аспект затримання від безпосереднього затримання, пов'язаного з застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, іншим впливом на затримувану особу.

Такий розподіл, на наш погляд є причиною багатьох серйозних правових помилок та тягне за собою порушення закону.

Дослідження цієї проблеми у повному обсязі, на нашу думку, має включати розгляд поняття «затримання особи, яка становить суспільну небезпеку» з різних позицій, тобто в адміністративному, кримінальному процесуальному, кримінологічному та криміналістичному аспектах, а також з точки зору теорії оперативно-розшукової діяльності, юридичної психології і тактики затримання, а це обов'язково знайде відображення у наших подальших наукових публікаціях.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Ч. 1: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

2. Шибут В. Г. Особливості впровадження програми Поліцейської системи самозахисту та контролю (поліцейський хортинг) в оперативно-службову діяльність оперативних підрозділів Національної поліції України // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листоп. 2016 р.). Харків: ХНУВС, 2016. С. 392–395.

3. Плішань О. А. Правові засади затримання особи, яка становить суспільну небезпеку // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 трав. 2014 р.)/Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. С. 209–112.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення

положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності): від 26.06.2003 № 12-рп/2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03> (дата звернення: 20.04.2017).

Одержано 20.04.2017

*

УДК 340.13+342.95

Павло Олександрович Шорський,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Забезпечення виборчих прав громадян в Україні потребує використання від держави та її уповноважених органів відповідних способів, переважно, правових, за допомогою яких будуть врегульовані суспільні відносини, що складаються у сфері реалізації громадянами цих прав, а також під час здійснення іншими суб'єктами виборчого процесу повноважень, що надані їм чинним законодавством України стосовно його організації та проведення. У цьому випадку ми маємо говорити про правове регулювання забезпечення виборчих прав. Теоретичні визначення категорії «правове регулювання», в основному, є об'єктом наукових досліджень фахівців з теорії права. У їх роботах ми можемо зустріти наступні інтерпретації її сутності:

– здійснюване громадянським суспільством або державою за допомогою правових засобів упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин. Предмет правового регулювання – це конкретні вольові суспільні відносини, що регулюються правом чи об'єктивно потребують правового регулювання [1];

– сукупність різноманітних форм та засобів юридичного впливу держави на поведінку учасників суспільних відносин, що здійснюються в інтересах всього суспільства або певного колек-

тиву чи особистості, з метою підпорядкувати поведінку окремих суб'єктів встановленому в суспільстві правопорядку [2];

– регламентація суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом [3, с. 199].

Тобто в узагальненому вигляді коли говорять про правове регулювання то мають на увазі вплив на суспільні відносини та їх учасників за допомогою відповідних юридичних засобів.

Засновуючись на вищевикладеному можна зробити висновок про те, що правове регулювання забезпечення виборчих прав громадян представляє собою здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин пов'язаних з реалізацією громадянами виборчих прав закріплених Конституцією України та чинним законодавством, який забезпечується у необхідних випадках державним примусом.

Правове регулювання забезпечення виборчих прав громадян має власний механізм, що включає норми права, які закріплюють виборчі права громадян, механізм їх реалізації та захисту, акти тлумачення відповідних норм, акти застосування законодавства про вибори (індивідуальні, нормативні) та суспільні відносини, які виникають в процесі реалізації громадянами виборчих прав.

Основою механізму правового регулювання забезпечення виборчих прав громадян є правова норма. Зазначені правові норми об'єднуються у так звані «нормативно-правові акти», тобто офіційні документи прийняті уповноваженими суб'єктами в рамках своїх повноважень у відповідній формі, з дотриманням певного порядку, що містять норми права і розраховані на невідзначене коло осіб та неодноразове застосування.

Реалізація громадянами України виборчих прав врегульовано нормативними актами багатьох галузей права. Натомість ми можемо зазначити, що взагалі складно виділити «чисті галузеві» нормативні акти з цього напрямку. Натомість у багатьох актах містяться адміністративно-правові норми, що метою яких є регулювання управлінських суспільних відносин, в сфері організації виборів та забезпечення виборчих прав усіх суб'єктів виборчого процесу, закріплення розпорядчо-владних та контрольних повноважень за відповідними державними органами щодо здійс-

нення державних та місцевих виборів, визначення порядку адміністративного та судового захисту порушених виборчих прав та ін. Отже розглянемо такі законодавчі акти дещо детальніше.

1. Конституція України. У цьому нормативному акті в статті 38 закріплено право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

2. Закони України. Серед них ми, насамперед, маємо відмінити закони України:

– «Про вибори Президента України» від 05.03.1999 № 474-XIV, «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 № 4061-VI. В цих законах визначаються основні засади виборів народних депутатів та Президента України, закріплюються принципи реалізації виборчих прав, визначаються завдання органів державної влади та місцевого самоврядування щодо організації виборів, встановлюється порядок адміністративного та адміністративно-юрисдикційного оскарження незаконних дій суб'єктів владних повноважень щодо порушення виборчих прав громадян;

– «Про Державний реєстр виборців» від 22.02.2007 № 698-V, що регулює організаційні питання забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу. Цей нормативний акт містить норми адміністративного права пов'язані із закріпленням владних та контрольних повноважень відповідних суб'єктів щодо ведення, зберігання контролю за даними реєстру виборців, визначений порядок адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів Реєстру;

– «Про Центральну виборчу комісію» від 30.06.2004 № 1932-IV, що визначає порядок утворення, правовий статус, основні засади організації діяльності Центральної виборчої комісії як постійно діючого колегіального державного органу, до компетенції якого належить забезпечення організації підготовки та проведення виборів і референдумів в Україні, забезпечення реалізації та захисту конституційних виборчих прав громадян України і прав на участь у референдумах, суверенного права Українського народу на виявлення своєї волі;

– кодекси України: Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, що встановлює порядок розгляду адміністративних справ пов'язаних із виборчим процесом; Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, який у главі 15-А закріплює склади адміністративних правопорушень, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення.

3. Укази Президента України. До них, наприклад, відноситься Указ Президента «Про забезпечення проведення демократичних, чесних і прозорих місцевих виборів 25 жовтня 2015 року» від 09.09.2015 № 538/2015. В ньому, зокрема містяться норми, що реалізують владні повноваження Президента щодо проведення та організації виборів стосовно підлеглих органів держави.

4. Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку оплати або відшкодування вартості послуг, наданих окружним і дільничним виборчим комісіям під час підготовки та проведення виборів народних депутатів України від 21.12.2001 № 1713; «Про затвердження Порядку закупівлі товарів, робіт і послуг, необхідних для підготовки та проведення виборів народних депутатів України» від 23.04.2012 № 320 та ін. Ці постанови по суті є актами реалізації владних повноважень наданих органами органам виконавчої влади у сфері організації виборів та створенню належних умов для реалізації громадянами своїх виборчих прав.

Отже, підсумовуючи проведене дослідження, маємо зробити такі висновки:

1. Правове регулювання забезпечення виборчих прав громадян в Україні представляє собою здійснюваний за допомогою юридичних засобів, що утворюють механізм правового регулювання, процес упорядкування суспільних відносин пов'язаних з реалізацією громадянами виборчих прав закріплених Конституцією України та чинним законодавством з метою їх упорядкування, який встановлює юридичні права та обов'язки учасників таких відносин і забезпечується у необхідних випадках державним примусом.

2. Метою правового регулювання забезпечення виборчих прав громадян є формування умов, що максимально сприяють реалізації закріплених нормативно-правовими актами активно-

го, пасивного та додаткових виборчих прав громадян, а також створити належні умови для їх захисту і відновлення.

3. Правове регулювання забезпечення виборчих прав громадян має власний механізм, що включає норми права, які закріплюють виборчі права громадян, механізм їх реалізації та захисту, акти тлумачення відповідних норм, акти застосування законодавства про вибори (індивідуальні, нормативні) та суспільні відносини, які виникають в процесі реалізації громадянами виборчих прав.

4. Адміністративне законодавство займає ключове місце в механізмі правового регулювання забезпечення виборчих прав громадян в Україні, оскільки є складовим елементом його механізму. Крім того, багато нормативних актів містять адміністративно-правові норми, що регулюють управлінські та владно-розпорядчі відносини щодо організації та проведення виборчого процесу, а також захисту виборчих прав громадян. На перший погляд може здаватися, що виборчий процес – це сфера конституційного права. Але все ж таки вибори це керована система, яка потребує організації, управління та координації усіх її елементів. А управління є предметом регулювання саме адміністративного права. Наприклад, суб'єкти виборчих відносин, зокрема органи виконавчої влади, Центральна виборча комісія застосовують відповідні адміністративно-правові форми та методи управління у своїй діяльності, а тому взагалі можна сказати про наявність окремого механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації виборчих прав громадян в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Теорія держави та права: підручник/Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с. URL: <https://goo.gl/zy0BE9> (дата звернення: 10.04.2017).

2. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник/О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін.; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1201.htm (дата звернення: 11.04.2017).

3. Котенко О. А. Правове регулювання в контексті дії права та його основоположних принципів. *Альманах права*. 2012. № 03. С. 199–202. URL: <https://goo.gl/cgOkFj> (дата звернення: 11.04.2017)

Одержано 18.04.2017

УДК 342(477)

Георгій Юрійович Штанько,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Кадрова ситуація в системі Національної поліції завжди знаходилася в центрі уваги уряду нашої країни.

Загострення політичної ситуації, в останні роки, призвело до виведення даної проблеми на перші щаблі. У зв'язку з переходом країни на європейський шлях розвитку і зміни пріоритетів в діяльності з колишньої «міліції» в органи Національної поліції, переорієнтація їх на виконання функцій соціально-правового обслуговування населення.

В даний час вирішити ці завдання можливо за умови пильної уваги керівництва Національної поліції до кадрової політики. В зв'язку з цим представляється важливим досліджувати внутрішньорганізаційну діяльність у сфері кадрового забезпечення органів Національної поліції нашої країни.

Діяльність як специфічна форма активного відношення людини до навколишнього світу, зміст якого складає його перетворення і направлене на досягнення визначених соціально значимих результатів, має різні прикладні напрями. Особливий її різновид утворює цілеспрямована, творча активність індивідів в соціальних системах управління, тобто управлінська діяльність.

З точки зору системного підходу до управління вона розглядається в двох значеннях – зовнішньому і внутрішньому. Зовнішній аспект управлінської діяльності пов'язаний із здійсненням широкого комплексу функцій органу управління виходячи з його соціального призначення. Внутрішній характеризує її як власне управлінську працю, що виражається в реалізації функцій органу шляхом законодавчо визначеного впливу у внутрішньому функціонуванні середовища.

Розгляд органів Національної поліції як функціональної підсистеми органів виконавчої влади, безумовно, також визначає розділення структури її діяльності на вказані напрями.

Зовнішня діяльність органів Національної поліції забезпечує: безпеку особи; запобігання і припинення злочинів і адміністративних правопорушень; виявлення і розкриття злочинів; підтримання публічного порядку і забезпечення публічної безпеки; захист усіх форм власності; надання допомоги фізичним і юридичним особам в захисті їх прав і законних інтересів.

До сфери внутрішньоорганізаційної адміністративної діяльності органів Національної поліції можна віднести роботу з інформацією, процеси прийняття і виконання управлінських рішень, різні форми організаційної діяльності, які утворюють в сукупності процес управління. У числі видів організаційної діяльності важливе місце займає кадрове забезпечення.

Практика роботи з кадрами в органах Національної поліції багатогранна за своїм змістом і зовнішньому вираженні, вона виявляється в різних аспектах і пов'язана з повсякденною реалізацією загальних завдань державної кадрової політики орієнтованої на підвищення ролі кадрів в управлінні системою органів Національної поліції, формування їх активності, критичне і новаторське мислення.

Таким чином, при розгляді процесів кадрового забезпечення діяльності органів Національної поліції, особливої актуальності набувають внутрішньоорганізаційні чинники, пов'язані із створенням функціонально-цільової системи кадрового забезпечення, на яку покладається вирішення завдань управління кадровими ресурсами і оперативного реагування на зміни в зовнішньому середовищі. У своєму змістовному аспекті внутрішньоорганізаційна діяльність з кадрового забезпечення неоднорідна і включає декілька підсистем, у тому числі: відбору, розставляння, переміщення і звільнення кадрів; виховання; навчання і професійної підготовки; соціального захисту співробітників.

Одержано 24.04.2017

*

УДК 342.922

Ярослав Юрійович Штикер,
*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ДОЗВІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: ДОКТРИНАЛЬНЕ РОЗУМІННЯ

За роки реформування земельних відносин в Україні відбулися принципові, докорінні зміни форм власності на землю, максимально розв'язана проблема забезпечення громадян земельними ділянками, введена платність за землекористування, створено передумови для формування ринку земель. Враховуючи зміни в земельних відносинах, управління у сфері використання та охорони земель слід розглядати як організаційно-правову діяльність уповноважених органів публічної адміністрації із забезпечення раціональної та ефективної експлуатації земель усіма суб'єктами господарювання в межах, визначених законодавством України. В Україні охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, в тому числі і земельних, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини є обов'язковою умовою економічного та соціального розвитку [1], що у свою чергу становить складову державного регулювання у сфері земельних відносин.

В той же час, нами дозвільна діяльність розуміється як складова державного регулювання у сфері земельних відносин. Отже, з метою дослідження дозвільної діяльності у сфері земельних відносин, на нашу думку, постає необхідним розглянути позиції вчених, які у своїх працях звертали увагу на цю проблематику у відповідних сферах.

Як наголошує О. В. Джафарова, сучасна доктрина адміністративного права ще не збагачена науковим аналізом проблеми сутності і змісту дозвільної діяльності органів публічної адміністрації в Україні як адміністративно-правового явища [2, с. 5]. У свою чергу, О. В. Джафарова визначає дозвільну діяльність як один з основних правових інструментаріїв держави, який застосовується для забезпечення балансу (погодження) індивідуальних, групових та національних інтересів за умови суворого дотримання пріоритету прав і свобод людини і громадянина. Вод-

ночас вчена наголошує на наступних підходах щодо розуміння дозвільної діяльності: 1) широке розуміння дозвільної діяльності як основної діяльності держави, що реалізується уповноваженими органами шляхом закріплення в нормативно-правових актах певних правил поведінки; 2) з позицій системи правовідносин превентивного та охоронного змісту, що виникають з приводу здійснення державними органами, фізичними та юридичними особами діяльності, яка несе в собі потенційну небезпеку для життя, здоров'я людей, а також для навколишнього природного середовища, національних інтересів держави; 3) як сукупності законодавчо закріплених дозвільних процедур, пов'язаних з погодженням або наданням дозвільних документів на конкретний вид діяльності (або об'єкт), що може бути потенційно небезпечним для життя, здоров'я людей, а також для навколишнього природного середовища та національних інтересів, порядок здійснення яких визначається адміністративно-процесуальними нормами [2, с. 10].

В той же час, Я. Г. Вороніним для формулювання поняття дозвільної діяльності у нафтогазовому комплексі застосовано функціональний підхід, що дозволило розкрити її зміст з позицій економічної функції держави та функції управління щодо надання адміністративних послуг як головного (основного) напрямку діяльності, що являє собою однорідні, самостійні дії і є цілеспрямованою. Дозвільна діяльність у нафтогазовому комплексі – це різновид функції уповноваженого суб'єкта у нафтогазовому комплексі щодо надання адміністративних послуг, має динамічний, цілеспрямований характер і пов'язана із реалізацією економічної функції держави щодо забезпечення пошуку, розвідки та розробки родовищ нафти і газу, транспортування, переробки, зберігання і реалізації нафти, газу та продуктів їх переробки [3, с. 66–67].

В. О. Резніченко під дозвільною діяльністю у сфері містобудування розуміє сукупність юридично значущих процедур, сутність яких полягає у розробленні та втіленні в життя комплексу заходів, спрямованих на недопущення можливої шкоди суспільним та державним інтересам, власності, особистій безпеці громадян внаслідок безконтрольного виготовлення, реалізації та

використання будівельної продукції, котра може становити небезпеку для особи [4, с. 24].

Д. С. Денисюк з огляду на обґрунтовані у наукових дослідженнях підходи до визначення загального поняття дозвільної діяльності надає наступне визначення дозвільної діяльності підрозділу у сфері безпеки дорожнього руху – як організаційно-розпорядча, підзаконна, владна, державно-управлінська діяльність, яка здійснюється уповноваженими державними органами (посадовими особами) у формі процедур щодо видачі дозвільних документів, спрямовану на реалізацію державної політики щодо забезпечення громадської безпеки. У зв'язку з цим, предметом дозвільної діяльності є адміністративні процедури видачі дозвільних документів щодо: керування транспортними засобами; руху транспортних засобів з надгабаритними, великоваговими, небезпечними вантажами, параметри яких установлені законодавством; проведення ремонту та реконструкції автомобільних доріг; погодження проектів конструкцій транспортних засобів у частині дотримання вимог щодо забезпечення безпеки дорожнього руху; обладнання засобами організації дорожнього руху місць виконання дорожніх робіт, проектів та схем організації дорожнього руху тощо; використання спеціальних звукових та світлових пристроїв; проведення перевірки технічного стану колісних транспортних засобів під час державного технічного огляду [5, с. 7–9].

В. В. Чмелюк у своєму дисертаційному дослідженні досліджує дозвільну діяльність місцевих органів виконавчої влади як державно-владну діяльність, що здійснюється місцевими органами виконавчої влади і полягає у видачі дозвільних документів на підставі перевірки дотримання нормативно встановлених вимог, виконання яких є обов'язковим для забезпечення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також здійснення діяльності, неконтрольоване заняття якою може завдати шкоди їх правам та інтересам [6, с. 8–9].

В той же час М. М. Романяка дозвільну діяльність у сфері забезпечення екологічної безпеки визначає як організаційно-розпорядчу, підзаконну, владну державно-управлінську діяльність, яка здійснюється уповноваженими державними органами (посадовими особами) у формі процедур щодо видачі дозвільних документів, спрямовану на реалізацію державної політики

стосовно забезпечення екологічної безпеки [7, с. 30–31]. В той же час предмет адміністративно-правового регулювання та об'єкт дозвільної діяльності у сфері забезпечення екологічної безпеки становлять ті види господарської діяльності, які впливають на розвиток вітчизняної економіки і тому застосування ефективних державних заходів забезпечення екологічної безпеки при їх здійсненні є однією з гарантій формування сфери господарювання у відповідності зі світовими стандартами, якими пріоритет надається саме безпеці екології [7, с. 30]

В цілому аналіз позицій вчених надає можливість стверджувати, що за допомогою дозвільної діяльності реалізуються права та законні інтереси певної групи фізичних та юридичних осіб, що закріплені в Конституції України, з одного боку, з іншого – не порушуються та перебувають під захистом держави права та законні інтереси іншої групи фізичних та юридичних осіб.

Отже, дозвільна діяльність у сфері земельних відносин становить собою врегульовану нормами адміністративного права виконавчо-розпорядчу діяльність органів публічної адміністрації, які наділенні владними повноваженнями щодо видачі документів дозвільного характеру у сфері земельних відносин.

Список бібліографічних посилань

1. Макеева Л. М. Теоретичні аспекти державного регулювання використання та охорони земель. Теорія та практика державного управління. 2011. Вип. 3 (34). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-3/doc/1/14.pdf> (дата звернення: 18.04.2017).

2. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 496 с.

3. Воронін Я. Г. Дозвільна діяльність у нафтогазовому комплексі України: адміністративно-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 486 с.

4. Резніченко В. О. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності у сфері містобудування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 198 с.

4. Денисюк Д. С. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності ДАІ МВС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 192 с.

6. Чмелюк В. В. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності місцевих органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2014. 186 с.

7. Романяк М. М. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності у сфері забезпечення екологічної безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. 183 с.

Одержано 04.05.2017

*

УДК 343.08

Дмитро Володимирович Щербанюк,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ ЕКСПЕРТНОЇ ІНІЦІАТИВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У сучасних умовах розвитку кримінального процесу України та наближення слідчої, судової та експертної практики до передових світових стандартів судочинства є нагальна потреба у подальшому розвитку та вдосконаленні теоретичних та практичних засад судово-експертної діяльності. Однією з її недостатньо досліджених категорій є експертна ініціатива, під якою прийнято розуміти вихід експертом за межі поставленого слідчим завдання. Зазначений феномен розглядався науковцями переважно в умовах попередньої моделі кримінального процесу, тому в науковій літературі домінує саме вузький підхід до розуміння його сутності та змісту. Водночас сьогодні постає питання щодо розширення змісту експертної ініціативи не лише як окремого аспекту діяльності конкретного судового експерта, а і як теоретичної конструкції та категорії судово-експертної діяльності в цілому.

Оскільки у семантичному розумінні слово «ініціатива» означає «перший крок у якій-небудь справі, почин», то відповідна ініціатива будь-якого суб'єкта являє собою різновид його активної діяльності щодо початку якоїсь справи. Відповідно безперечно, що сполучення «експертна ініціатива» стосовно кримінального провадження можна застосовувати щодо діяльності експерта як учасника кримінального провадження. Проте, на нашу думку, це буде лише одне, вузьке, розуміння даної категорії, тому що суб'єктний склад судово-експертної діяльності є дещо ширшим.

Так, ст. 7 закону України «Про судову експертизу» визначає суб'єктами судово-експертної діяльності державні спеціалізовані установи та, у визначених законом випадках і умовах, судових експертів, які не є працівниками цих установ. Тому уявляється, що ініціатива у конкретному кримінальному провадженні може реалізовуватись експертом, а експертну ініціативу як категорію криміналістичної науки та судово-експертної практики слід розглядати у тому числі і як відповідну діяльність експертних установ.

Таким чином, на наш погляд, поняття експертної ініціативи в кримінальному судочинстві може розглядатись у двох значеннях – вузькому (процесуально-правовому) та широкому (теоретико-прикладному).

У процесуально-правовому сенсі – це процесуальне право експерта викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання (п. 4 ч. 3 ст. 69 КПК України).

У свою чергу в широкому розумінні експертна ініціатива – це будь-який почин суб'єкта судово-експертної діяльності, який здійснюється у зв'язку із реалізацією відповідних функцій у кримінальному провадженні.

Враховуючи це вважаємо, що зміст експертної ініціативи в її теоретико-прикладному розумінні має трактуватись значно ширше, ніж зміст права судового експерта, передбаченого п. 4 ч. 3 ст. 69 КПК України. Вона виражається не лише у використанні передбаченого кримінальним процесуальним законом права окремого експерта, а і включає інші починання суб'єктів судово-експертної діяльності.

Зміст такого явища, як експертна ініціатива, має включати сукупність елементів, що становлять його. Оскільки, як було зазначено вище, експертна ініціатива виражається у процесі здійснення судово-експертної діяльності, то її зміст – це сукупність відповідних напрямків судово-експертної діяльності, в процесі яких вона знаходить свою реалізацію.

Враховуючи вищевикладене, на нашу думку, доцільно визначити наступні напрями реалізації експертної ініціативи у кримінальному провадженні, які потребують ґрунтового теоре-

тичного осмислення та формування конкретних пропозицій із практичного втілення в судово-експертній діяльності.

1. Експертна ініціатива, що полягає у розширенні кола об'єктів експертного дослідження, враховуючи потреби конкретного кримінального провадження та можливості методики проведення відповідної судової експертизи. При цьому мова йде як про затребування експертом додаткових об'єктів, які підлягають вилученню слідчим, так і відібрання додаткових експериментальних зразків для експертного дослідження, що здійснюється переважно шляхом клопотання до сторони кримінального провадження про проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження.

2. Експертна ініціатива, що полягає у розширенні предмета експертного дослідження, тобто постановки додаткових питань, які не були сформульовані слідчим. Даний напрям відноситься до традиційних і досить широко освітлених у науковій літературі.

3. Експертна ініціатива в уточненні питань, поставлених стороною кримінального провадження. Зазначений різновид тісно пов'язаний із попереднім і досить широко поширений в експертній практиці, зважаючи на чисельні неточності, які припускають слідчі у формулюванні питань в постановках про призначення експертизи.

4. Експертна ініціатива у формі клопотання про участь експерта в провадженні слідчих (розшукових) дій, що проводяться з метою збирання матеріальних слідів злочину, проведення дослідів і випробувань. Як відомо, п. 3 ч. 3 ст. 69 КПК України надає експерту право бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета дослідження. Реалізація цього права може відбуватись із ініціативи експерта.

5. Експертна ініціатива у формі починання щодо вирішення питання про залучення до проведення експертизи інших експертів (призначення комплексних і комісійних судових експертиз).

6. Експертна ініціатива у застосуванні нових нестандартних методів проведення судової експертизи.

7. Експертна ініціатива, що проявляється шляхом виявлення при проведенні експертного дослідження обставин, які сприяли (могли сприяти) вчиненню кримінального правопорушення і

визначенню змісту заходів щодо їх усунення (експертна профілактика);

8. Експертна ініціатива шляхом надання пропозицій щодо тематики науково-дослідної роботи експертних установ у напрямі вирішення проблемних питань судово-експертної діяльності, у тому числі вдосконалення методик проведення експертиз, вирішення організаційних і нормативно-правових проблем у забезпеченні професійної діяльності.

Урахування зазначених напрямів сприятиме комплексному дослідженню проблеми реалізації права на експертну ініціативу у кримінальному процесі України.

Таким чином, зміст експертної ініціативи виражається не лише у передбаченому кримінальним процесуальним кодексом праві окремого експерта викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання, але і в ряді інших починань суб'єкта судово-експертної діяльності, які здійснюються у зв'язку із реалізацією відповідних функцій у кримінальному провадженні.

Одержано 14.04.2017

*

УДК 343.98

Сергієнко Дмитро Миколайович

Аспірант Харківського
національного університету
внутрішніх справ

Способи вчинення злочину передбаченого ст. 254 КК України, як елемент криміналістичної характеристики

Першим елементом методики розслідування будь-якого виду злочинів є їх криміналістична

характеристика, яка містить відомості про механізм вчинення злочинів певного виду.

На сьогодні вчені розглядають криміналістичну характеристику у двох значеннях: як теоретична основа формування методик розслідування окремих видів (груп) злочинів і як робочий інструментарій слідчого, котрий він використовує при розслідуванні конкретного злочинного вияву. У зв'язку з цим вона стала невід'ємним і традиційно початковим елементом у структурі криміналістичних методик розслідування злочинів.

Загальновизнаною в криміналістиці є така структура криміналістичної характеристики:

- предмет злочинного посягання;
- спосіб учинення злочину (підготовки, скоєння та приховування);
- типові сліди злочину (або слідова картина);
- характеристики особи потерпілого (жертви);
- характеристики особи злочинця;
- обставини вчинення злочину (знаряддя, місце, час та обстановка вчинення злочину тощо).

При розробці методичних питань розслідування безгосподарського використання земель винятково важливе значення має характеристика способів вчинення таких злочинів. Як відзначає М.В. Даньшин вивчення способу має важливе значення для з'ясування підстав кримінальної відповідальності, правильної кваліфікації злочинів, ро-

змежування суміжних злочинів, відмежування злочинних діянь від незлочинних, криміналізації (декриміналізації) суспільно небезпечних діянь, удосконалення законодавчої техніки, встановлення стадій вчинення злочину і співучасті в ньому, індивідуалізації покарання.

На думку В.Ю. Шепітько спосіб вчинення злочину є найбільш важливим елементом криміналістичної характеристики, у широкому розумінні це обставини приготування, вчинення й приховування злочину, спосіб дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети

Як зазначає А.Ф. Волобуєв, до змісту криміналістичної характеристики способів скоєння злочину належать такі аспекти: поширення цього способу; конкретні прийоми його використання; застосовані при цьому технічні та інші засоби; їх конструктивні особливості; методи, використані під час підготовки та вчинення злочину; відомості про те, як готуються злочини; яким чином відбуваються тренування; як та де виготовляють або пристосовують необхідні знаряддя та інші технічні засоби скоєння злочину; джерела їх надходження; якого роду недоліки їх обліку та зберігання полегшили доступ до них злочинця; які технологічні процеси, обладнання, матеріали використовували для їх виготовлення; яким чином вони застосовувалися під час учинення злочину та ін.

На думку Р. С. Белкіна, "голий" опис способу скоєння злочину не досягає мети, його необхідно проводити або від слідів використання певного способу, щоб за ними розкрити механізм злочину, або до слідів використання способу, щоб знайти докази вчиненого злочину та встановити особу злочинця.

Суть безгосподарського використання земель полягає у тому, що особа не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї правовий обов'язок захищати землі від шкідливого антропогенного та природного впливу. Зміст охорони земель включає в себе те, що власники землі і землекористувачі, у т.ч. орендарі, зобов'язані здійснювати, зокрема, такі заходи: захист земель від водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування тощо; рекультивацію порушених земель, заходи щодо підвищення їх родючості та поліпшення інших корисних властивостей землі; знімання, використання і збереження родючого шару ґрунту при проведенні робіт, пов'язаних з порушенням земель; тимчасову консервацію деградованих сільськогосподарських угідь, якщо іншими способами неможливо відновити родючість ґрунтів. Конкретно це може бути проведення зрошувальних, осушувальних, протипаводкових та інших заходів, гіпсування, вапнування, фосфорикування, піскування і глинування ґрунтів, їх дренаж, глибоке розпушування, створення полезахис-

них і стокорегулюючих лісосмуг, терасування крутих схилів тощо.

Крім невиконання або неналежного виконання природоохоронних заходів щодо земель, їх безгосподарське використання може полягати у неправильній експлуатації, знищенні або пошкодженні протиерозійних гідротехнічних споруд (дамб, каналів тощо), у використанні земель не за цільовим призначенням (наприклад, на землях сільськогосподарського призначення будується промислове підприємство), у порушенні економічних та санітарно-технічних вимог щодо розміщення нових і реконструйованих об'єктів, будівель і споруд.

Як зазначає Н.Ю.Цвіркун, безгосподарське використання земель полягає в тому, що винна особа недобросовісно здійснює господарську діяльність – не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї правовий обов'язок дбати про свої землі, захищати їх від шкідливого антропогенного та природного впливу в процесі господарської діяльності, що передбачено законодавством про охорону та раціональне використання земель, в результаті чого настали суспільно небезпечні наслідки, зазначені у ст. 254 КК України

Слід відзначити, що способи безгосподарського використання земель обумовлені самою специфікою цієї категорії злочинів. Серед способів безгосподарського використання земель можна виділити наступні:

- необґрунтована зміна цільового призначення землі;
- вирощування на одних і тих же полях однотипних сільськогосподарських культур;
- щорічна оранка земельних ділянок, якщо цим порушуються оптимальні фізичні властивості землі;
- неконтрольоване розорювання цілинних земель;
- пошкодженні протиерозійних гідротехнічних споруд;
- необґрунтоване застосування сільськогосподарської та іншої техніки;
- забруднення ґрунтового шару земель сільськогосподарського призначення паливно-мастильними матеріалами;
- невідповідне зберігання та використання добрив;
- випалювання сінокосів і пасовищ;
- необґрунтоване проведення осушення;
- будівництво на землях сільськогосподарського призначення;
- необґрунтоване проведення зрошення;
- створення звалищ промислових і побутових відходів на землях сільськогосподарського призначення;
- порушення правил будівництва приміщень і різних споруд на територіях, прилеглих до земель сільськогосподарського призначення;

- добування корисних копалин відкритим способом із порушенням встановлених вимог охорони ґрунтів.

Таким чином, визначення особливостей способу безгосподарського використання земель як елемент криміналістичної характеристики злочину, має важливе значення для теорії і практики розкриття та розслідування злочинів, зокрема для деталізації обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні, а також ефективних засобів вирішення цього завдання.